

**T.C.
NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KÜLTÜREL MİRAS VE KÜLTÜR YÖNETİMİ ANABİLİM DALI**

**AVRUPA BİRLEŞİK DEVLETLERİ: KİMLİK, KÜLTÜR
VE MİRAS AÇISINDAN İNCELEME**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan: Birkan ŞENYÜZ

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Şenay MANTAŞ

Nevşehir 2024

**T.C.
NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KÜLTÜREL MİRAS VE KÜLTÜR YÖNETİMİ ANABİLİM DALI**

**AVRUPA BİRLEŞİK DEVLETLERİ: KİMLİK, KÜLTÜR VE
MİRAS AÇISINDAN İNCELEME**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan: Birkan ŞENYÜZ

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Şenay MANTAŞ

Nevşehir 2024

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Birkan ŞENYÜZ

TEZ YAZIM KLAVUZUNA UYGUNLUK

“Avrupa Birleşik Devletleri; Kimlik, Kültür ve Miras Açısından İnceleme” adlı Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzu’na uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan

Birkan ŞENYÜZ

Danışman

Prof. Dr. Şenay MANTAŞ

Kültürel Miras ve Kültür Yönetimi Ana Bilim Dalı Başkanı

Prof. Dr. Yener BEKTAŞ

KABUL VE ONAY SAYFASI

Prof. Dr. Şenay MANTAŞ danışmanlığında Birkan ŞENYÜZ tarafından hazırlanan “Avrupa Birleşik Devletleri: Kimlik, Kültür ve Miras Açısından İnceleme” adlı bu çalışma, jürimiz tarafından Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kültürel Miras ve Kültür Yönetimi Ana Bilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

28/08/2024

JÜRİ

İMZA

Danışman: Prof. Dr. Şenay MANTAŞ

.....

Üye: Prof. Dr. Yener BEKTAŞ

.....

Üye: Doç. Dr. Fahrettin TEPEALTI

.....

ONAY: Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun /..... / tarih ve sayılı Kararı ile onaylanmıştır. /..... /

Doç.Dr.Hasan ÇETİNEL
Enstitü Müdürü

AVRUPA BİRLEŞİK DEVLETLERİ: KİMLİK, KÜLTÜR VE MİRAS AÇISINDAN İNCELEME

Birkan ŞENYÜZ

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
Kültürel Miras ve Kültür Yönetimi Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Ağustos
2024

Danışman: Prof. Dr. Şenay MANTAŞ

ÖZET

Hemen hemen tüm sosyal bilimler kavramlarında olduğu gibi kimlik ve kültür ifadeleri de üzerinde sıkça tartışmaların gerçekleştiği ve ortak bir tanım üzerinde uzlaşının zor olduğu kavramlardır. İnsanın sürekli üretim halinde olması ve gösterdiği gelişimin sürekli yeniyi yaratması aynı zamanda bu kavramların içeriklerini de her daim genişlemek zorunda bırakmaktadır. Her bir yeninin ortaya çıkışı kavramında kendi güncelliğini sürekli hale getirmeyi zorunlu kılmaktadır. Avrupa Birleşik Devletleri ise Avrupa’da yüzlerce yıldır süregelen tek bir devlet kurma anlayışını temsil etmektedir. Avrupa Birleşik Devletleri Avrupa’nın farklı uluslarının bir araya gelerek ulusüstü bir yapıyı inşa etmesidir. Federal bir yapı olan Avrupa Birleşik Devletleri günümüz zamanlarında gerçekleşen olaylar çerçevesinde yeniden sıkça tartışılır konulardan biri olarak gündemini korumaktadır. Neden Avrupa Birleşik Devletleri, ulusüstü yaklaşımların Avrupa’nın geleceği için ne ifade ettiği, Avrupa Birleşik Devletleri mümkün mü gibi sorular başta siyaset bilimciler olmak üzere düşünürlerin, siyasetçilerin, aktivistlerin tartıştığı üzerine çalıştığı konulardandır. Gerçekleştirilen bu çalışma inşa edilmesi tartışılan bu düşünceyi kimlik ve kültür açısından incelemek üzerine kurulmuştur. Avrupalılık kimliği, Avrupa kültürü farklı yaklaşımlar çerçevesinde irdelenerek Avrupa Birleşik Devletleri mümkündür hipotezi tartışılmıştır. Konu geniş bir perspektifte değerlendirilerek olumlu ve olumsuz yaklaşımlar bir arada değerlendirilerek karşılaştırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birleşik Devletleri, Avrupalılık kültürü, Avrupalılık kimliği

THE UNITED STATES OF EUROPE: A STUDY IN TERMS OF IDENTITY, CULTURE AND HERITAGE

Birkan ŞENYÜZ

**Nevşehir Hacı Bektaş Veli University, Institute of Social Sciences
Department of Cultural Heritage and Cultural Management, M.A, August 2024
Supervisor: Prof. Dr. Şenay MANTAŞ**

ABSTRACT

Almost all concepts in social sciences, like identity and cultural expressions, are subjects of frequent debates, making it difficult to reach a common definition. As individuals are constantly evolving and producing, these concepts need to continuously expand their contents due to the emergence of new phenomena. Each new development necessitates staying current to maintain relevance in these concepts. The European Union represents the concept of creating a single state in Europe that has been ongoing for hundreds of years. The European Union is the coming together of different nations in Europe to build a supranational structure. Being a federal entity, the European Union remains a frequently debated topic in the context of current events. Questions like why the European Union, what supranational approaches mean for the future of Europe, and the possibility of the European Union are subjects that scholars, politicians, and activists, especially political scientists, contemplate and discuss. This study is built on examining this debated idea in terms of identity and culture. The hypothesis of the possibility of the United States of Europe has been discussed by examining European identity and culture from different perspectives. The subject has been evaluated in a broad perspective, comparing positive and negative approaches together.

Keywords: United States of Europa, European identity, European culture

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK.....	ii
TEZ YAZIM KLAVUZUNA UYGUNLUK.....	iii
KABUL VE ONAY SAYFASI.....	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
KISALTMALAR.....	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	x

GİRİŞ.....	1
------------	---

BİRİNCİ BÖLÜM

AVRUPA VE AVRUPALILIK ÜZERİNE YAKLAŞIMLAR

1.1. Avrupa Coğrafyası mı? Avrupalılık Kültür Sınırları mı?.....	9
1.2. Aidiyetin Gücü: Ben Roma Vatandaşıyım.....	15
1.3. Avrupalılık Kimliğinin Doğuşu, Hristiyanlığın Avrupası: Kutsal Roma Cermen İmparatorluğu.....	19
1.4. Avrupalılık Kimliği ve Avrupa Kültürü.....	21
1.5. Avrupalılık Kimliğinin Tarihsel Gelişimi.....	24
1.6. Paylaşım Savaşlarından Paylaşılan Avrupa'ya.....	30
1.7. Avrupa'nın Modern Bütünleşmesi.....	33
1.8. Avrupa: Ekonomik Dev, Siyasal Cüce, Askeri Solucan.....	34

İKİNCİ BÖLÜM

KİMLİK VE KÜLTÜR TARTIŞMALARI İÇERİSİNDE AVRUPA

2.1. Kimlik ve Kültür Üzerine Yaklaşımlar.....	42
2.2. Avrupalılık Sadece Söylem mi? Yoksa Toplumsal Bir Kimlik mi?.....	48
2.3. Avrupalılık Kimliğinin Ulusüstü Girişimi: Avrupa Anayasası.....	53
2.4. Ulusüstü Kimlik Arayışları: Avrupa Vatandaşlığı.....	56

2.5.	Ortak Kimliğin Ortak Tehdide Karşı Güvenlik Yaklaşımı: Avrupa Ordusu	59
2.6.	Sınırların Kalkması Kùltürlerin Yakınlaşması: Schengen Bölgesi.....	63
2.7.	EURO: Avrupa'nın Ortak Parası.....	64

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İNSANLIĞIN ORTAK DEĞERLERİNDEN AVRUPALILIK KİMLİK VE KÜLTÜRÜNE

3.1.	Avrupa Halklarının Modern Varoluşu: Dogmatik Kùltürden Aklın Yüceltilmesine.....	67
3.2.	Modern Avrupa'nın İnşasının Temelleri: Liberalizm, Özgürlük, Eşitlik, Adalet ve İnsan Hakları.....	71
3.3.	Avrupalılık Kimliğinin Demokrasi Kùltürü ve Hukukun Üstünlüğü.....	80

SONUÇ.....	86
-------------------	-----------

KAYNAKÇA.....	93
----------------------	-----------

ÖZGEÇMİŞ

KISALTMALAR

AB: Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

BAB: Batı Avrupa Birliği

BM: Birleşmiş Milletler

NATO: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü

SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. İnanç Haritası Olarak Avrupa Kıtası

Şekil 2. Avrupa Birliği Sınırları

Şekil 3. Schengen Olarak Avrupa Sınırları

Şekil 4. Batı Avrupa Birliği Sınırları

GİRİŞ

İnsanın yeryüzünde tarihselliğinin başlaması aynı zamanda üretiminin de başlaması demektir. İnsan sürekli bir üretim halindedir. Onu diğer canlılardan ayıran yegâne özelliği de sahip olduğu bu yeteneğidir. Kültürü var eden de yine insandır. Kültür insana has bir kavramdır ve sadece insan tarafından ortaya çıkartılmaktadır. Kültürün tarihi de insanın tarihiyle birlikte ilerlemektedir. İnsan doğada milyonlarca sene ilkel yaşam biçimindeyken dahi kültürler oluşturmuştur. Her bir yeniyi edindikçe onunla bütünleşecek ve onu aktarmasıyla tarihsel gelişimini yaratacaktır. Bu birikimler ise tarihsel dönemler içerisinde büyük sıçramaların gerçekleşmesine neden olacaktır.

Yeryüzünde yüzbinlerce yıl asalak yaşam biçimi halinde hayatını idame eden insanlık içinde bulunduğumuz çağda evrenin sonsuzluğuna keşfe çıkacak hazırlıklar içerisinde bulundurmaktadır. Bilişim çağı, teknolojik çağ gibi ifadelerle tanımlanan günümüz öncesinde iki büyük toplumsal sıçramadan bahsedebiliriz. Bunlardan ilki sınıflı toplumların, cinsler arası eşitsizliğin, uygarlığın, devletlerin, hukukun vb. birçok yeninin ortaya çıktığı Tarım Devrimidir. İlk devletler yani ilk uygarlıklar günümüzden altı bin kadar sene önce ortaya çıkarken hukuksal gelişmeler ise günümüzden dört bin sene kadar önce şekillenmeye başlamıştır. Toplumsal ikinci büyük sıçrama ise Sanayi Devrimiyle birlikte gerçekleşmiştir. Sanayi Devrimi, yeni üretim biçimlerini ortaya çıkartarak siyasal sistemi dönüştürmüş, Aydınlanmayla birlikte ortaya çıkan yeni toplumsal kavramlar etrafında ise günümüz insanlığının temelleri atılmıştır. Bu dönem insanlığın merkezine akıl yerleşmiştir. Eskiye dair birçok şey terk edilme durumundadır. Feodal düzen yerini kapitalist düzene, dogmatik kültür pragmatist kültüre, krallıklar cumhuriyetlere, köle olma durumu özgür bireye, tanrının yeryüzündeki yönetimi aklın egemenliğine, imparatorluklar ulus devletlere yerlerini bırakmışlardır. Fransız İhtilali bu gelişmelerin doruk noktalarından biridir. Özgürlük,

eşitlik, adalet, insan hakları, kadın hakları gibi kavramlar günümüzde kullandığımız anlamlarıyla ortaya çıkmışlar ve devletler içerisinde kurumsallaşmışlardır. Bu kavramlar aynı zamanda insanlığın ortak değerleri olması itibarıyla de ortak kimlik ve kültürleri de meydana getirmişlerdir. Özellikle küreselleşme ve ağ toplumlarıyla birlikte kültürler daha bölgesel, küresel biçimler alabilmektedirler. Batılı olma kimliği Avrupa sınırlarının çok dışında küresel bir kimlik ve kültür halini almışken, Avrupa coğrafyasında ise Avrupalılık kimliği, Avrupa kültürü gibi bölgesel bir durum oluşmuştur.

Devletler üzerine tartışmalar yüzlerce yıldır çeşitli kesimlerce yapılmaya devam etmektedir. Devletlerin oluşum aşamalarına dair kuramlar geliştirilmekte, devletlerin içerikleri tartışılmakta, en ideal devlet fikirleri ortaya konmak istenmektedir. Günümüz devlet anlayışı modern anlayıştır. Ulus devletler ön pladadır. Federal idare biçimleri görülmektedir. Avrupa Birleşik Devletleri de federal bir devlet anlayışıdır. Avrupa’da tek bir devlet kurma düşüncesidir. Bu düşünce binli yıllardan itibaren söylenegelen bir fikirdir. Bu düşünce Müslüman ve Türk akınlara karşı Hristiyan birlikteliği olarak ortaya çıkmıştır. Bu düşünce Aydınlanma dönemiyle birlikte ağırlıklı olarak seküler ve liberal anlayış etrafında tartışılmıştır. Avrupa Birleşik Devletleri ismi Victor Hugo, Winston Churchill gibi önemli düşünür ve siyasetçiler tarafından kullanılmıştır. Gerçekleşen iki paylaşım savaşı sonrasında daha da gereklilik halini almıştır.

Dünya savaşları olarak adlandırılan savaşlar çalışma içerisinde paylaşım savaşları olarak ifade edilmiştir. Burada kastedilen savaşların ana sebebinin sömürge edinme ve kaynakları paylaşma amacıyla gerçekleşmiş olmasıdır. Ulus devlet anlayışı Fransız İhtilali sonrası ortaya çıkmış, Sanayi Devrimiyle birlikte değişen üretim biçiminin kapitalizmin kazanç hırsıyla birlikte uluslar arasında büyük yıkımlara sebep olacak savaşlar ortaya çıkmıştır. Avrupa için bu savaşlar kazananlarının bile yıkımla karşılaşması anlamına gelmiştir. Önceki birkaç yüzyılın küresel güçleri artık kendi coğrafyalarındaki geleceklerini belirlemekten dahi uzak kalmışlardır. Sovyetler Avrupa içlerine kadar ilerlemişlerken Amerika Birleşik Devletleri (ABD)’de savaşları sırasında ve sonrasında kurulan sözde barış masalarında Avrupa’nın geleceğini tartışıyorlardı. Artık iki kutuplu bir dünya vardı. Bir tarafta ABD diğer tarafta ise

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) bulmaktaydı. Edebi bir dille söylemek gerekirse artık dünyanın merkezi Avrupa değildi.

İki kutuplu bu dünyada ABD Sovyetler karşısında Avrupa'nın bütün halde karşı durmasını isterken Sovyetler ise Avrupa'da Sovyetleri inşa ederek tüm dünyaya Sovyet anlayışı getirmek düşüncesindeydi. Bu dönem ABD'nin büyük desteğiyle Avrupa bütünleşmesi gerçekleşmiştir. Avrupa bütünleşmesinin iki önemli ana etkeni söz konusudur. Biri Sovyet ilerleyişini durdurmak diğeri ise Avrupa'nın kapitalizm için çok büyük bir pazar olmasıdır.

Federalistlerin tüm isteklerine rağmen Avrupa Birleşik Devletleri kurulamamış lakin Avrupa bütünleşmesi gerçekleşmiştir. Günümüzde Avrupa Birliği (AB) olarak tanımladığımız oluşum Avrupa Topluluğu olarak ortaya çıkmıştır. AB, ekonomik bütünleşme açısından son derece başarılı olmuştur. Kimi Avrupa devletleri ve AB'nin kendisi zamanımızın en büyük ekonomilerindendir. Ancak aynı tespiti siyasal olarak yapmak pek mümkün değildir. Özellikle Soğuk Savaş sonrası yaşanan gelişmeler aynı zamanda AB yetersizliği tartışmaları üzerine birçok örnek ortaya çıkarmıştır. Avrupa'nın ABD ve Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) bağımlılığı çeşitli kesimlerce sıkça tartışıl原因lmıştır. Rusya'nın Ukrayna müdahalesi bu tartışmaları günümüzde daha gözle görülür hale getirmiştir.

Gerçekleştirilen bu çalışmanın konusu da bahsedilen bu gelişmeler etrafında şekillenmektedir. Avrupa'nın ifade olarak neyi temsil ettiği, Avrupa denilince anlaşılması gerekenin ne olduğu, Avrupa'nın mevcut küresel siyasette hangi durumda olduğu, Avrupalılık kimliği ve kültürünün tarihsel olarak nasıl gelişerek günümüzde ne ifade ettiği gibi sorular çerçevesinde, Avrupa Birleşik Devletleri düşüncesini kimlik ve kültür kavramları etrafında incelemek çalışmanın ana konusunu oluşturmaktadır.

Hazırlanan çalışma Avrupa Birleşik Devletleri düşüncesinin kimlik ve kültür açısından değerlendirilmesine dayanmaktadır. Çalışma Avrupa Birleşik Devletleri düşüncesini Avrupalılık kimliği ve Avrupa kültüründen yola çıkarak irdelemektedir. Bu anlamda Nitel araştırma yöntemlerinin temel soruları olan ne, nerede, neden, nasıl, ne zaman soruları yöneltilerek cevaplar aranmıştır.

Nitel araştırma yöntemleri gözlem, görüşme, doküman analizi gibi veri toplama teknikleri kullanılarak gerçekleştirilir. Doküman analizi aynı zamanda belge tarama, belge inceleme gibi adlandırılmalarla bilinmektedir. Araştırma konusu ile ilgili olarak kayıt, belge ve çalışmalar ortaya çıkarılarak veri elde edilmektedir. Forster bu sürecin beş aşamada gelişeceğini belirtmektedir;

1. aşama: Araştırmayla ilgili dokümanlara ulaşılır.
2. aşama: Elde edilen dokümanların orijinallliği kontrol edilir.
3. aşama: Gerçekleştirilen süreçler kategori edilir ve bir sistem belirlenir.
4. aşama: Analiz süreci başlar.
5. aşama: Elde edilen veriler çalışma içerisinde kullanılır (Sak, Sak, Şendil, & Nas, 2021).

Gerçekleştirilen çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden olan doküman analizi teknikleri kullanılmıştır. Araştırmayla ilgili literatür çalışması gerçekleştirilmiştir. Sonrasında ilgili kaynaklar ortaya çıkarılarak kitap, makale, lisansüstü araştırmalar, internet gibi kaynaklar ortaya çıkarılmıştır. Elde edilen veriler dinamik bir analiz sürecinden geçirilerek okuyucuya sunulmuştur. Burada özellikle belirtmekte yarar vardır ki araştırma içerisindeki konu ve kavramlar hakkında araştırmacının kendi çıkarımları da söz konusudur. Sosyal bilimlerle ilgili kavramlar tanımlanma ve yorumlanma açısından üzerinde uzlaşılmış değildir. Araştırmacı bu anlamda kendi yorum ve analizlerini konu içerisine katmaktadır. Geçmişte gerçekleşmiş, günümüzde gerçekleşmekte olan ya da gelecekte gerçekleşmesi olasılar üzerine bulunan öngörüler araştırmacının bakış açısını da yansıtmaktadır. Tüm bu durumlar çalışmanın araştırmacının öznelliğini de yansıttığı anlamı taşımaktadır.

Çalışma süresince yukarıda bahsedilen doküman analizi çalışması ilkelerine sadık kalınmıştır. Konu ve kavramlarla ilgili kaynaklara ulaşılırken kaynakların orijinal olması ve akademik dünyaca kabul görmüş olmasına özen gösterilmiştir. Elde edilen dokümanlar konu ile ilgili kategorilere ayrılmış ve her doküman dikkatle incelenmiştir. Dokümanlar arasında sorgulamalar gerçekleştirilmiş bu karşılaştırmalara araştırmacının konuyla ilgili şahsi düşünceleri de katılmıştır. Son olarak da ortaya çıkan veriler okuyucuya sunulmuştur.

Araştırma konusu seçilme süreci ve sonrasında konuyla ilgili literatür taraması gerçekleştirilmiştir. Konuyla ilgili ve bağlantısı olabilecek çalışmaların ortaya konması amacıyla titiz bir tarama süreci uygulanmıştır. Elde edilen veriler neticesinde federalizm, Avrupalılık, Avrupalılık kimliğinin inşası gibi kavramlar üzerine çok fazla sayıda olmasa da çalışmalar gerçekleştirildiği ancak Avrupa Birleşik Devletleri odaklı araştırmaların oldukça sınırlı sayıda olduğu sonucu görülmüştür. Türkiye tez arşivleri tarandığında Avrupa Birleşik Devletleri odaklı sadece iki çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmalardan ilki 2003 tarihli Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından yayımlanan Süleyman Emre Kaplan'a ait '*Avrupa Birleşik Devletleri: Ütopya mı, Süpergüç mü?*' isimli yüksek lisans tezi, bir diğeri ise 2024 tarihli Marmara Üniversitesi Avrupa Araştırmaları Enstitüsü tarafından yayımlanan Yasemin Can'a ait '*Küresel bir güç olarak Avrupa: Avrupa Birleşik Devletleri Modeli*' isimli yüksek lisans tezidir.

Araştırmada öncelikle Avrupa'nın coğrafi ve kültürel sınırları, Avrupa bütünleşmesinin eski tarihsel örnekleri, Avrupalılık düşüncesinin ortaya çıkışı ve tarihsel gelişimi hakkında incelemeler gerçekleştirilmiş sonrasında ise günümüz Avrupa bütünleşmesi siyasal açıdan irdelenerek yorumlanmıştır. İkinci bölümde ise kimlik ve kültür kavramları üzerine tartışmalar gerçekleştirilmiş ve günümüz Avrupa Birliği içerisinde Avrupa Birleşik Devletleri düşüncesiyle paralellik gösteren uygulamalar incelenmiştir. Son bölümdeyse Avrupalılık kimlik ve kültürünü oluşturan özgürlük, eşitlik, adalet, insan hakları gibi temel insani ortak değerler üzerinde durulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

AVRUPA VE AVRUPALILIK ÜZERİNE YAKLAŞIMLAR

Avrupa Birleşik Devletleri, Avrupalılık kimliği ve kültürünün temellerinin atıldığı Batı Avrupa’da çok uluslu devlet kurma düşüncesidir. Federal bir devlet anlayışı olan bu yaklaşım yüzlerce yıldır süregelen Avrupalılık düşüncesinin tek bir devlet olarak örgütlenmesini ifade eder. Bu fikir Avrupa tarihi içerisinde çeşitli liderler, siyasetçiler, düşünürler tarafından dile getirilmiştir. Victor Hugo 1849 yılında Paris’te düzenlenen Uluslararası Barış Konferansı’nda ‘Avrupa Birleşik Devletleri’ ismini kullanmıştır (Can, 2024, s. 18). Bu isim sonrasında da kullanılmış, İkinci Paylaşım Savaşı sonrası Avrupa’da bütünlük sağlama girişimleri sırasında İngiliz Siyasetçi Winston Churchill tarafından ifade edilmiştir (Büyükççek, 2019, s. 1). Federalistler, Avrupa Birleşik Devletleri söylemlerini günümüzde de sürdürmektedirler. Mevcut Avrupa bütünlüşmesini temsil eden Avrupa Birliği (AB) içerisinde kuruluşundan günümüze kadar bu yönde birçok girişim gerçekleştirilmiştir. Özellikle Avrupa Anayasası, Avrupa Vatandaşlığı, Avrupa Ordusu gibi girişimler birleşik Avrupa düşüncesine katkı sunması açısından önemlidir. Schengen ile Avrupa’nın bütününde sınırların kalkmış olması, Euro olarak ortak para birimine geçilmesi gibi gelişmeler birleşik Avrupa amacına hizmet eden yaklaşımlardan bazılarıdır.

Fransız İhtilali sonrası ulus devlet anlayışı ön plana çıkmaktadır. Ulus devlet, milliyetçilik gibi anlayışlar Avrupa Birleşik Devletleri önündeki temel sorunları oluştururlar. Ulus devlet anlayışında gerçekleşen ortak dil, din, kültür gibi değerleri paylaşma durumu federalist devlet anlayışının problemlerindendir. Özellikle toplulukların güvenlik algısı arttığında kendilerinden olmayana karşı olan yaklaşımları daha sert bir hal almaktadır. Örneğin Avrupa’da göç dalgası sonrası yaşanan kültür çatışması ve beraberinde gelişen suç artışı yabancı karşıtlığını da güçlendirmektedir

(Tepealtı, 2022, s. 102). Ancak bu tür ayrıştırıcı örnekleri çoğaltabilmenin yanında karşıt örnekleri de ortaya koymak mümkündür. Güvenlik algısı arttığında toplumların bütünleşmesine dair örnekler de verilebilmektedir. Örneğin terör eylemleri karşısında toplumlar ‘insan hakları’, ‘özgürlük’ gibi kavramlar etrafında din, dil, ulus, kültür vb. farklılıklarına rağmen bir araya gelebilmektedirler. Yine başka bir örnekle Rusya’nın Ukrayna müdahalesi sonrası Avrupa’nın farklı ulusları, Avrupalılık kimliği etrafında ortak bir duruş ve düşünce içerisinde olmuşlardır. Kısacası, farklılıkların insanları ayrıştırabilme gücü kadar, insani değerlerin toplumlar içerisinde yeni kimlikler oluşturabildiğini ve bu ortak kimliğin kültürel farklılıklara rağmen ortak yaşamı örgütleyebildiğini söyleyebiliriz.

Ulusüstü düşüncelerin ulus kaygılarını nasıl aşacağı da Avrupa Birleşik Devletleri düşüncesi için problemlerden biri olarak görünmektedir. Öncelikle dünyada ABD, Rusya gibi farklı ulus ve kültürel yapıları bünyelerinde taşımalarına rağmen federal devlet oluşumlarını gerçekleştirebilmiş ve küresel anlamda da süper güç olabilmeyi başarmış devletler görebilmekteyiz. Rusya, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) sürecinde de ‘Sovyet’ adı altında farklı ulusları bir arada örgütleyebilmiştir (Teziç, 2022, s. 96). Sovyet ifadesi millet, ulus gibi kavramlarla benzeşmemektedir. Sovyet; işçi, köylü, asker gibi sınıfsal ifadelerin bir birleşimini ifade eder. Burada görmekteyiz ki farklı milliyetler Sovyet ismi altında bir araya gelebilmişler ve dönemin süper güçlerinden birini oluşturmuşlardır. Bu durum bize değer, ilke, kavram vb. şeyler etrafında toplumların bir arada yaşayabilmesi adına örnek teşkil etmektedir. Yine ABD örneği de bu anlamda verilebilecek olumlu örneklerden biridir. ABD incelemesinde dikkat çekilmesi gereken nokta, eyaletlerin tek bir devlet çatısı altında buluşmasından ziyade dünyanın hemen her coğrafyasından farklı milliyete sahip insanların ‘Amerikalı’ ifadesi altında buluşması ve bunun akabinde Amerikan olarak yeni bir ulusun ortaya çıkmasıdır. Günümüz ABD’sine baktığımızda İngiliz, Fransız, Alman, İtalyan, İspanyol vb. Avrupa kökenli vatandaşlar kendilerini Amerikalı olarak tanımlamaktadırlar. Avrupa halkları Amerika nüfusunun çok önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. ABD örneği bize Avrupa’nın köklü uluslarının Amerikalı kimliği altında nasıl birleşebildiklerini göstermesi açısından önemlidir. 19. ve 20. yüzyılda Avrupa uluslarının birbirleriyle mücadelesi dünya savaşlarına varacak yıkımları tetiklerken yine Avrupalı bu uluslar akınlar halinde Amerika’ya göç etmiş

ve orada Amerikalı kimliği etrafında bütünleşebilmişlerdir. Sovyet ve Amerikalı örnekleri toplulukların herhangi bir güçle zorlanmadan, kendi istekleriyle bir araya gelerek milliyetlerinin ötesinde bir kimlik etrafında toplanabildiklerini göstermektedir. Birlikte olabilme örneklerinin karşısına konulabilecek örneklerde vardır. Örneğin Yugoslav kimliği altında buluşmuş topluluklar Yugoslavya'nın dağılmasıyla birlikte bölgede kanlı bir savaşa sürüklenmişlerdir. Kosova ve Bosna Savaşları gerçekleşmiş ve Yugoslav kimliği yerini etnik kimliklere bırakmıştır. Yugoslavya coğrafyasında günümüzde Hırvatistan, Sırbistan, Slovenya, Bosna-Hersek, Kosova, Karadağ ve Kuzey Makedonya olmak üzere yedi devlet bulunmaktadır. Bölge günümüzde de etnik savaş unsurlarını taşımaktadır.

Avrupa Birleşik Devletleri ulusüstü bir yapıyı temsil etmektedir. Yukarıda örneklerde verildiği üzere Avrupa Birleşik Devletleri, farklı ulus ve kültürel yapıya sahip toplulukların 'değerler topluluğu' etrafında bir araya gelmesini ifade etmektedir. Burada dikkat çekilmesi gereken önemli nokta Avrupa Birleşik Devletleri'ni oluşturacak toplulukların 'insan hakları', 'demokrasi', 'adalet', 'eşitlik', 'özgürlük', 'kadın hakları', 'çocuk hakları', 'canlılık hakları' ve 'çevre hakları' gibi değerler çerçevesinde ortak bir kimlik ve kültür etrafında bir araya gelebilmesi durumudur. Avrupa Birleşik Devletleri de küresel bir güç olarak bu değer ve ilkeler için mücadele etmelidir. Bu kavramlar Avrupa coğrafyasında ortaya çıkmış ve Avrupa halklarının uzun mücadeleleri sonrasında insanlık birçok hakkı edinebilmiştir. Demokrasi, cumhuriyet gibi kavramlar Antik Yunan, Antik Roma dönemlerinde görülmekle birlikte günümüz modern anlamlarıyla hayatımıza Aydınlanmayla birlikte girmiştir. Aydınlanmanın ortaya çıkardığı yenilikler insanlık tarihini değiştirmiştir. Avrupa Birleşik Devletleri düşüncesinin de bu dönem ortaya çıkan ve mücadelesi günümüzde dahi devam eden kavramlar etrafında gelişmesi 'Kant'ın Ebedi Barış' söylemine de paralel olacaktır. Önemli federalistlerden ve Avrupa Birleşik Devletleri düşüncesinin teorisyenlerinden biri olan Altiero Spinelli, İkinci Dünya Savaşı sırasında faşizmin ve Nazizm'in ancak Avrupa halklarının birleşmesiyle yıkılacağını dile getirmiştir.

Bu vesileyle belirtmek gerekir ki çalışma boyunca Avrupa Birleşik Devletleri düşüncesi yukarıda bahsedilen insani değerler ve kavramlar ile bu değer ve kavramlar etrafında birleşecek ortak kimlik ve kültür çerçevesinde irdelenecektir. Tez içerisinde

bahsedilen Avrupa Birleşik Devletleri düşüncesi yeni bir ABD ya da Rusya yaratmak değildir. AB çekişenliği ve ikiyüzlülüğünü de kabul etmek değildir. Lakin hayalci bir yaklaşım içinde olmakta değildir. Avrupa'nın neden Avrupa Birleşik Devletleri'ne ihtiyacı var sorusunu gerçekçi gerekçelerle irdelleyip nasıl bir Avrupa Birleşik Devletleri sorusuna Kant'ın Ebedi Barış dediği Dünya Barışı perspektifinden yola çıkarak kimlik, kültür ve miras açısından incelemektir.

Gerçekleştirilen çalışmanın daha anlaşılır olması için öncelikle cevaplanması gereken sorular bulunmaktadır. Avrupa derken hangi coğrafyayı kastediyoruz? Avrupa'nın sınırları nasıl açıklanabilir? Avrupa Birleşik Devletleri Avrupa'nın hangi coğrafyasına karşılık geliyor? Avrupalılık kimliği nedir? gibi soruların cevaplanması, çalışmanın daha anlaşılabilir olması açısından önemlidir.

1.1. Avrupa Coğrafyası mı? Avrupalılık Kültür Sınırları mı?

Avrupa Birleşik Devletleri düşüncesini Avrupalılık kimliği ve kültürü üzerinden değerlendirmek için öncelikle Avrupa kültür sınırları ve Avrupa Birleşik Devletleri düşüncesiyle ağırlıklı olarak hangi coğrafyanın kastedildiği üzerinde durmak gerekmektedir. Avrupa neresi? sorusu gerek coğrafi sınırlar açısından gerek kültürel etkileşim alanı olarak çokça tartışılan ve üzerinde uzlaşmanın sağlanamadığı bir konu olmuştur.

Coğrafi olarak Avrupa bir kıta olarak ifade edilmektedir. Ancak kıta ifadesinin, etrafı denizlerle çevrili bir kara parçası olarak tanımlanmasından dolayı Avrupa'nın bir kıta olup olmadığı tartışma konusudur. Avrupa için Avrasya'nın batısı ifadesi kullanılmakla birlikte, yer kürenin en büyük kara parçası olarak Afroavasya ifadesi de kullanılmakta ve Avrupa, Afroavasya kıtasının kuzey batısındaki küçük bir kısım olarak da ifade edilmektedir. Tüm bunlar Avrupa'nın coğrafi tanımlanması ile ilgili olmakla birlikte Avrupa'nın kendini Avrupalılar ve ötekiler olarak gördüğünü de söyleyebiliriz. Avrupa'nın ayrı bir kıta olarak kullanılması Avrupalıların kendilerini diğerlerinden farklılaştırmalarının bir ürünüdür. Bir başka ifadeyle Avrupa fikrini coğrafi bir alan olmaktan çok kültürel bir alan olarak da değerlendirebiliriz.

Avrupa kelimesinin etimolojik kökenine baktığımızda Akdeniz merkeziliyeti görmektedir. Avrupa, Fenike Kralı Agenar'ın (Homeros'a göre Phoenix'in) kızidir. Ege Denizi'nin batısında kalan yerleri ifade etmek için kullanılmıştır. Güneşin battığı yer anlamına gelen Erebo/İrib kelimelerinden türemiştir. Efsaneye göre Avrupa rüyasında kendisine sahip olmak için iki kıtanın kadın kılığına girerek mücadele ettiklerini görür. Asya, Avrupa'yı doğurduğunu o yüzden ona sahip olduğunu söylerken diğer kıta Zeus'un onu kendisine vermesi gerektiğini iddia etmektedir. Lakin Zeus, Avrupa'yı görünce âşık olur ve onu kaçıarak Girit'e götürür. Zeus kendine birçok erkek çocuk veren Avrupa'nın adını da kıtaya verir. Herodot ise bu efsaneden daha gerçekçi bahsetmiştir. Avrupa tüccarlar tarafından krallarına sunulmak üzerine kaçırılmış Truvalılar ise bunun intikamını almak için Helen'i kaçırmışlardır. Avrupa ifadesi ilk olarak M.Ö. 7. yüzyılda Yunan yazarlar tarafından kullanılmıştır. Akdeniz, dünyanın ortasındaki denizdir ve Yunanlar bunun kendilerine ayrılan tarafını belirtmek adına bu kelimeyi söyleyegelmişlerdir. Kelime de yukarıda anlatılan efsaneden alınarak kullanılmıştır (Wiesner-Hanks, 2021, s. 3).

Bu anlatılar etrafında Avrupa olarak ilk anlatılan coğrafyanın Akdeniz olduğunu görmektedir. Akdeniz etrafında antik dönemde oluşmuş iki güçlü devlet karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan biri insanlığın tarihsel serüvenine demokrasi, cumhuriyet gibi kavramları kazandıran Yunan/Hellen uygarlıkları, bir diğeri ise insanlık tarihine özellikle hukuk alanında kattıklarıyla bilinen Roma uygarlığıdır. Antik dönemin bu iki uygarlığının hem Avrupa hem dünya tarihi için çok önemli bir yer kapladıklarını söylemek doğru olacaktır. Roma Cumhuriyeti, toplulukların bazı değerler etrafında toplanabilmesine örnek oluşturur. Roma Cumhuriyeti döneminde uygulanan 'Roma Vatandaşlığı' hakkı tek bir devletin Avrupa bütününde hakimiyet sağlamasının önemli nedenlerinden biridir. Roma uygarlığı Avrupa içlerine kadar yayılmış ve geniş bir etki alanında yüzlerce sene hüküm sürmüştür.

Roma İmparatorluğu parçalandıktan sonra Doğu Roma İmparatorluğu'nun Rum olan yapısı, Latin ve Cermen halklarının çoğunluğu oluşturduğu Avrupalılar için kabul görmemiştir. Bu dönem Alman merkezli bir yapıyı ortaya çıkaracak ve Kutsal Roma İmparatorluğu ortaya çıkacaktır. Bu imparatorluğun kurucusu Kral Şarlman, Papa 3. Leo tarafından 'Avrupa'nın Babası' olarak kabul edilmiştir (Akoğul, 2022). Bu

dönem Avrupa’da sağlanan bütünleşmenin temelinde ise Hristiyanlık yatmaktadır. Avrupa’nın neresi olduğu sorusu açısından yapılan tanımlamalarda Hristiyanlık önemli bir yer tutmaktadır. Hristiyanlık arasındaki farklılaşma Batı Roma Papalığı ve Doğu Roma Patriği arasında çok daha uzun yıllar öncesinde yaşanmış olsa da 1054 yılında kesin ayrılık gerçekleşmiştir (Berktaş & Atasoy, 2007, s. 33). Bu durum Katolikler ve Ortodokslar olarak iki farklılaşmayı Avrupa coğrafyasında da göstermiştir. 16. yüzyılda Martin Luther ve Jean Calvin Katolik kilisesine karşı başkaldırmış ve reform hareketlerine girişmişler, böylece Hristiyanlık içinde üçüncü mezhep olan Protestanlık ortaya çıkmıştır (Yıldırım M. , 2020, s. 187).

İnançlar topluluklarının kültürlerinin önemli bir parçasıdır. Ortodoks inancı Doğu Roma Kilisesi üzerinden gelişerek Avrupa’nın doğusunda yaygınlaşmıştır. Avrupa’nın batısı içinse çoğunlukla Katolik inancını görmekle birlikte Protestanlık inancı da özellikle Batı Avrupa’nın kuzey kısmında yaygındır. Doğu batı eksenli gelişen inanç sisteminin Avrupalılık düşüncesi ve kimliği üzerinde de etkileri vardır. Avrupa’nın inanç haritasını çıkartmak gerekirse;

Şekil 1. İnanç Haritası Olarak Avrupa Kıtası

Kaynak : <https://tr.stockfresh.com/image/3502227/predominant-religious-in-europe>

Haritada mavi ve eflatun olarak gösterilen yerler Katolik ve Protestan nüfusun çoğunlukta olduğu yerleri, kırmızı ile gösterilen yerler ise Ortodoksların yoğun olduğu yerleri göstermektedir. Çoğunluğunu Slav toplulukların oluşturduğu coğrafya

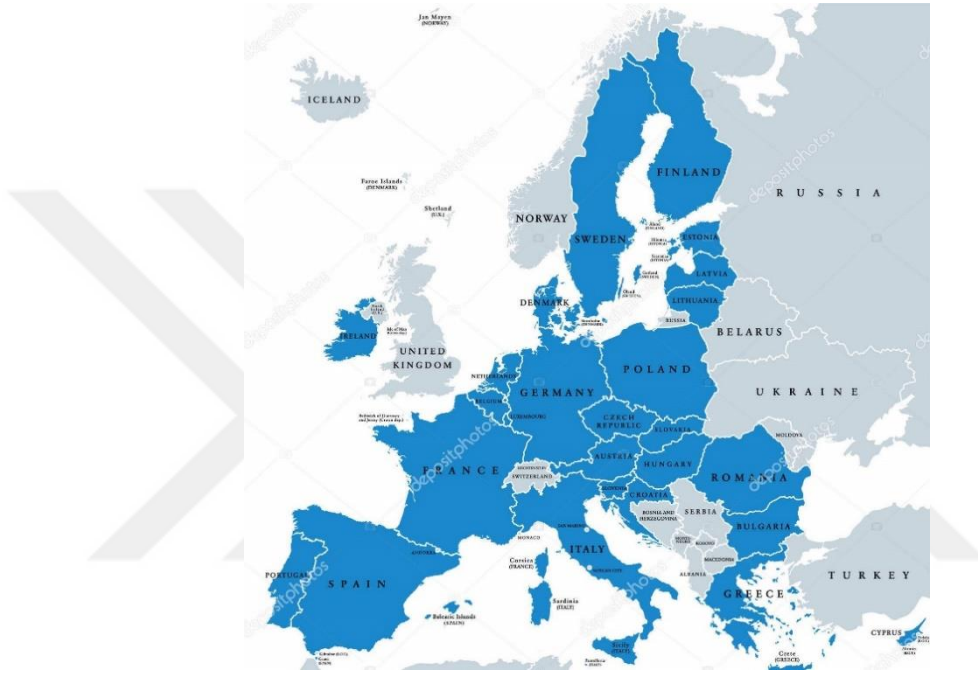
Ortodoks olarak görülmekteyken, Batı halklarının ise Katolik ve Protestan ağırlıklı olduğu görülmektedir.

Avrupalılık düşüncesini pekiştiren olaylardan olan Avrupa’da Müslüman ve Türk ilerleyişi karşısında Hristiyan bilincini görmekteyiz. Burada bütünlüğü sağlayan temel unsurun inançlar olarak karşımıza çıktığını söyleyebiliriz. Günümüzde de Hristiyanlık, Avrupa’da bütünleşmeyi kolaylaştırabilecek unsurlardan biridir. Lakin inanç birlikteliklerinin yapısının hem ötekileştirmeye hem de biz ve onlar mücadelesinin sertleşmesine yol açacağı tarih boyu karşımıza çıkmıştır. Çalışma boyunca kültürel anlamda bütünleşmeyi kolaylaştıracağını söylemek asla Hristiyan bir bütünleşme olarak görmek anlamında düşünülmemelidir. Bahsedilen bütünleşme inanç etrafında bir bütünleşme olarak algılanmamalıdır.

Avrupa ile ilgili çizilebilecek sınırlardan bir diğeri de günümüz Avrupa Birliği ve Schengen alanı olabilir. 20. yüzyılın ilk yarısında gerçekleşen iki paylaşım savaşının etkileri çok büyük olmuştu. Avrupa bir yıkımla karşı karşıya kalmıştı. Üstelik Avrupa’nın geleceği ile ilgili kararları da artık Sovyetler ve coğrafi olarak Avrupa ile ilişkisi olmayan ABD vermekteydi. Bu dönem gerek Avrupa’nın yıkıntıdan kurtulması gerekse Sovyet ilerleyişinin önlenmesi açısından Avrupa bütünleşmesi düşüncesini ön plana çıkarmıştı. İlk bütünleşme ‘İlk Altılar’ adı verilen Almanya, Fransa, İtalya, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg arasında gerçekleşmişti (Mor, 2010, s. 507). Önce Avrupa Kömür Çelik Topluluğu kurulmuş, sonrasında Avrupa Ekonomik Topluluğu oluşturularak günümüz Avrupa Birliği ortaya çıkmıştır. Bu ilk oluşum bir yönüyle bize Avrupa Birleşik Devletleri düşüncesinin merkezi hakkında da fikir vermektedir. Burada Batı Avrupa diyebileceğimiz bir alan karşımıza çıkmaktadır.

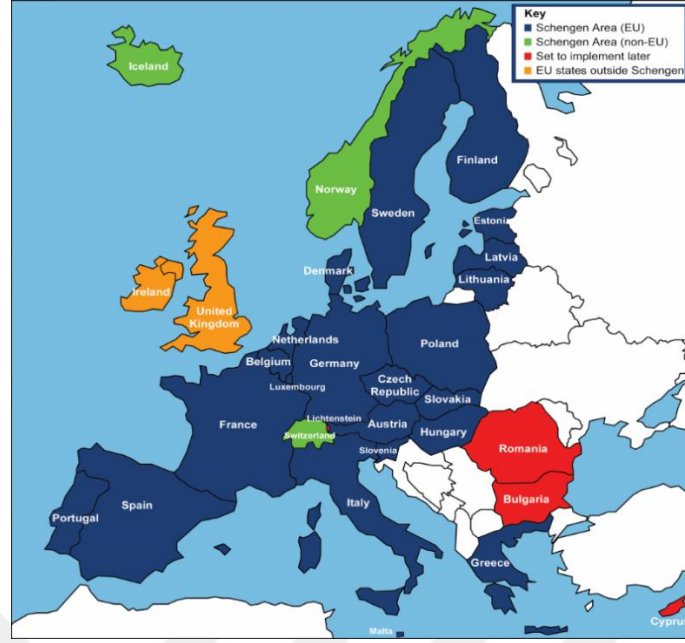
Bütünleşmenin ilk gerçekleşmesi İtalya hariç Kuzey Batı Avrupa ülkeleri tarafından gerçekleştirilirken, o dönem çok güçlü şekilde yürütülen federalist görüşlerde ekseriyetle bu bölgeyi işaret etmekteydi. Tarihsel olarak baktığımızda dünya tarihinde ilk küresel imparatorluğu kuran İspanyolların deniz aşırı politikalarını görmekteyiz. Avrupa içlerine doğru ilerleyen politikaları deniz aşırı politikalara oranla güçlü görünmemektedir. Yine İngiltere de Avrupa odaklı politika yerine deniz aşırı politikalar izlemiştir. Lakin günümüzde de küresel güçler diyebileceğimiz Almanya,

Fransa ve İtalya tarihi dönemler içerisinde Avrupa’da hakimiyet kurmaya çalışmışlardır. Fransız Napolyon’un da Alman Hitler’in de güç yoluyla yapmak istedikleri de böyle düşünülebilir. Bu anlatımlar etrafında Avrupa Birliği, Schengen coğrafyası ve Batı Avrupa haritalarına bakmak Avrupa neresi tartışmaları adına faydalı olacaktır.

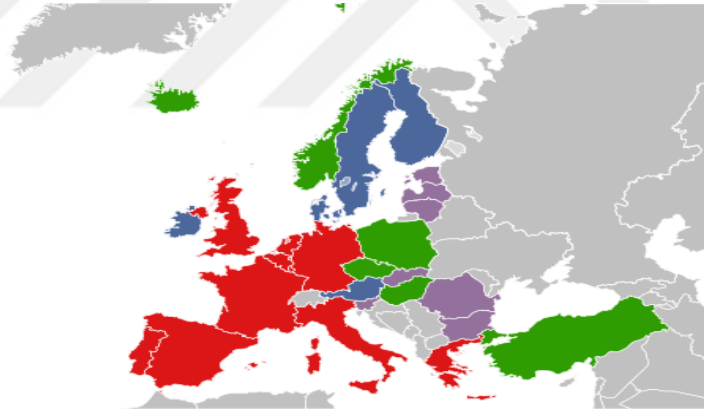
Şekil 2. Avrupa Birliği Sınırları

Kaynak: <https://depositphotos.com/tr/vector/political-map-european-union-member-states-member-states-united-kingdom-352779360.html>

Şekil 3. Schengen Olarak Avrupa Sınırları

Kaynak: <https://eu.bilgi.edu.tr/en/blog/schengentr/>

Şekil 4. Batı Avrupa Birliği Sınırları

Kaynak: https://web.archive.org/web/20170108184036/https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarte-rs-homepage/5388/shaping-common-security-and-defence-policy_en

Görüldüğü üzere Avrupa neresidir, Avrupa dendiğinde nereyi anlıyoruz gibi sorulara farklı cevaplar vermek mümkündür. Coğrafi olarak Avrupa sınırı çizilmesi kültürel olarak gerekli birlikteliği sağlamaya yeterli olmayabilmektedir ya da dinsel anlamda çizilen haritalarda dahi farklı Avrupa sınırları çizmek mümkün olmaktadır. Şu an Avrupa’da sağlanmış olan bütünleşmenin ve onunla hareket eden paydaşlardan başka bir harita da ortaya çıkmaktadır. Bu farklı bakış açıları eşliğinde çalışmamızla ilgili

sınırlama yapmak istersek Avrupa Birleşik Devletleri düşüncesine kesin bir sınır koyamamakla birlikte ağırlıklı olarak Batı Avrupa'nın üzerinde duracağımızı söylemek doğru olacaktır.

1.2. Aidiyetin Gücü: Ben Roma Vatandaşım

Avrupa Birliği gibi uluslararası bütünleşmeyi sağlayan örgütlerden biri, ekonomik olarak önemli sonuçlar elde etmiş olsa da siyasal birlikteliğin sağlanması noktasında yetersiz kalmıştır. Gerek Avrupa'nın iç meselelerinde gerekse diğer coğrafyalarda yaşanan gelişmeler karşısında siyasal bir birliktelik sağlanamamıştır. Gelişmeler karşısında farklı taraf ve tavırlara evrilen Avrupa devletleri, ekonomik ve sosyal açıdan büyük adımlar atmış olsa da küresel güç olma noktasında siyasal birlikteliği geliştirememiş olmasının sıkıntılarını yaşamaya devam etmektedir. Avrupa'da tarih içerisinde çeşitli dönemlerde siyasal birliktelik sağlanmaya çalışılmış bunlardan bazıları da başarılı olmuştur. Avrupa Birleşik Devletleri adı altında sağlanacak siyasal bir birliktelik düşüncesinin temellerini oluşturabilecek örnekler açısından bunlardan en önemli olanlarını incelemek çalışmanın kavranması açısından önemlidir.

Roma, tarihin en büyük imparatorluklarından biri olarak belki de birincisi olarak kabul edilebilir. Dönemi itibarıyla yönettiği ekonomi oranı açısından en büyüğü olduğunu söyleyebiliriz. Roma bilim ve felsefi alandan ziyade hukuk kavramıyla öne çıkmıştır. Günümüz Almanya, Fransa, İngiltere, İspanya gibi önde gelen devletlerin topraklarında yüzlerce yıl hüküm sürmüştür. Roma'nın Avrupa coğrafyasında sağladığı siyasal birliktelik bölge için ilk kabul edilebilir. Yüzlerce yıl Avrupa'da etkili olan Roma, bu etkinliğin bu kadar uzun süre korunmasında neye borçludur sorusunun da şüphesiz ki en net cevaplarından biri, kurmuş olduğu hukuk düzenidir. Yunan medeniyeti tarihe bilim ve felsefe ile geçerken bunun Roma için de hukuk olarak geçtiğini söyleyebiliriz (Arslan, 2006, s. XV-XVII). Zira günümüzde dahi Roma Hukuku dersleri akademik alanda önemli bir yer kaplamaktadır.

Roma M.Ö. 8. yüzyıl ortalarında ufak bir şehir kuruluşu olarak karşımıza çıkmaktadır. Efsaneye göre Romulus ve Remus adlı iki kardeş tarafından kurulmuştur (Cornell, 2013). Bu efsane aynı zamanda Avrupalıların medeniyetlerini Yunan'a dayandırma

istekliliklerinin antik dönem örneğini de oluşturmaktadır. Avrupalıların özellikle Aydınlanma Döneminde geçmişlerini hayranlık duydukları Hellen kültürüne dayandırma çabaları Arkeoloji gibi bir bilimin doğmasına neden olmuştur. Roma kuruluş efsanesinde de bu izlerin Antik dönem yansımalarını görmekteyiz. Publius Vergilius Maro, M.Ö. 70-19 yılları arasında yaşamış Romalı bir şairdir. Aeneis eseri Roma İmparatorluğu'nun destanı olarak kabul edilir. Destanın ana karakteri olan Aeneas, Troyalı bir kahramandır. Roma'nın kuruluş efsanesine göre şehri kuran Romulus ve Remus kardeşler Troya'da savaş sonrası hayatta kalmayı başarmış Aeneas'ın torunlarıdır (Memiş, 2022, s. 358). Roma kuruluş efsanesi ve Roma İmparatorluğu destanı göstermektedir ki Roma'yı kuranların soyu Troyalılara dayandırılmak istenmektedir. Bu Aydınlanma Dönemiyle birlikte kökenlerini Yunan ve Hellen'e dayandırmaya çalışan düşünceyle de paraleldir.

M.Ö. 700'lü yılların ortasında kurulan Roma şehri, M.Ö. 509 yılına kadar krallık olarak idare edilmiştir. Sonrasında M.Ö. 27 yılına kadar uzunca bir süre dönemin Cumhuriyet anlayışıyla yönetilmiştir. Bu dönem Roma'nın Avrupa'da hakimiyet kurduğu ve İspanya'dan Almanya'ya hatta İngiltere'ye kadar güneyinden kuzeyine yayıldığı bir dönemdir. Bu dönemde Roma pek çok ulusu bir araya getirebilmiş ve bu toplulukların düzenli ilişki kurmasını sağlamıştır. Elbet bu yayılmacılığın ana faktörü devletin kurumsal yapılaşması ve askeri gücüdür. Hukuk ise bu yayılmacılığın yüzlerce yıl ayakta kalmasını sağlayan en önemli faktörlerden biridir (Can, 2024, s. 8). Roma için söylenebilecek ilk şey hakimiyet kurduğu topraklarda egemenliğini kurumsallaştırmayı başarabilmiş olmasıdır.

Toprakların genişliği yani diğer bir deyişle Roma'nın yayılmacılığı öylesi büyük alanlara ve farklı kültürlerle ulaşmıştı ki örneğin hem Mısır'da hem İngiltere'de hem Anadolu'da hem Fransa'da ticaret yapmaktaydı. Bu da farklı toplulukların arasında oluşabilecek sorunların çözülmesi zorundalığını beraberinde getiriyordu. Mevcut geleneksel anlayışlar ya da eski hukuksal yöntemler bu gibi kültürlerarası sorunların çözümünde yeterli olmuyordu. Bu durum daha geniş bir hukuksal anlayışı geliştirme zemini yaratmıştı.

Jus Gentium, Antik Roma hukukunda insanlığın hukuku olarak söylenebilir (Encyclopaedia, 2018). Roma vatandaşları için hangi ulustan olursa olsun uygulanan bu hukuk, uluslar arasında eşitliği sağlamaya çalışmıştır. Roma topraklarında yaşayan tüm vatandaşlar ve göçmenler bu yasalara ve haklara tabi durumdaydılar. Bu hukuk sistemi din, ırk, dil farkı olmaksızın uygulanmıştır.

Roma, bizlere vatandaşlık ilkesinin gücünü göstermek açısından antik dönemlerden kalma örneklerdendir. Çünkü Roma, kültür ulusu yerine devlet ulusu yaratılabileceğini göstermiştir. Kökenleri ne olursa olsun Roma sınırlarında yaşayanlar “ben Roma vatandaşım” diyebilmişlerdir. Farklı kültürel topluluklar hukuksal bir temelde siyasal birlikteliği sağlama noktasında istekli olabilmişlerdir. Roma’nın vatandaşlık yaklaşımı o kadar keskin bir siyasi birliktelik meydana getirmiştir ki Kartacalı General Hannibal, Roma topraklarına askerleriyle girdiğinde Roma’ya bağlı şehirleri elde edememiş, gerekli desteği kendisine sağlayamamıştı (Demircioğlu, 1953, s. 242).

Tajfel, toplumsal kimliği bireyin bir ya da daha fazla toplumsal gruba ait hissetmesi olarak tanımlar. Birey oluşturduğu bu aidiyete değerler atar. Bu değerlerde toplumsal kimlik içerisindedir. Bireyin diğerleriyle hem kendisinin hem de diğerlerinin birbirleriyle olan ilişkilerindeki ortak özellikleri gözlemlemesi sonrası kendini ya toplumsal grupla özdeşleştirecek ya da ayırtıracaktır. Burada diğer önemli olan şeyse toplumsal grubunda bireyi kabul etmiş olmasıdır (Süverdem & Ertek, 2020, s. 192). Roma devletinin başardığı da budur. Farklı kültürlere mensup topluluklar üzerinde aidiyet yaratabilmesi. Burada uygulanan hukuksal sistem önemlidir. Roma’nın her ulustan, her kültürden herkese Roma vatandaşlığı sunması, onu yurttaş haline getirmesi, devletin yurttaşlarına tanıdığı tüm haklardan faydalandırması topluluklar üzerinde Roma aidiyeti oluşturmuştur. Elbet bundan tüm toplumların gönüllüce Roma’yı kabullendikleri ya da Roma’ya karşı bir mücadele olmadığı anlamı çıkmamalıdır. Roma yayılmacılığını politik ve askeri gücüyle sağlamıştır. Roma toprakları da Roma’ya karşı isyanlarla doludur. Lakin Roma topraklarında bir o kadar da Roma aidiyeti söz konusudur. Kartacalı Hannibal’ın tüm vaatlerine rağmen Roma’yı ele geçirememesi bazı Roma şehir devletlerinin koşulsuz Roma desteği ya da karışıklık çıkan devletler içerisinde kendine bağlı geniş kesimler bulunması aidiyet duygusu adına örnekler olarak görülebilir. Yüzlerce yıl bir coğrafyada sadece askeri güçle kalmakta mümkün değildir. O coğrafyada toplumun büyük kesimini ikna etmiş

olmak gerekmektedir. İşte Roma'nın hukuksal işleyişi ve vatandaşlık gücü bu durumu sağlamıştır.

İnsanlar güvenliklerini önemserler. İnsanın var oluşu bile hayatta kalmak ve üremekle açıklanır. Ayrıca insan kolay uyum sağlayabilen ve yeniyi ortaya koyabilendir. Roma örneğinde olduğu gibi toplulukların kaygılarını gideren, haklarını taahhüt altına alan, kültürlerin ilişkilerini ve yaklaşımlarını zorlaştırmak yerine onları ortak bir noktada buluşturan yapılar çok geniş coğrafyalarda çok kültürlü devlet kurabilmekte ve bunu yüzlerce yıl sürdürebilmektedir. Roma elbette günümüz anlamıyla bir örnek oluşturmamaktadır. Ama bahsedilen düşüncenin de prototipi olabilecektir. Özellikle Aydınlanma ile birlikte pragmatist kültürün ön plana çıkması toplulukların ortak çıkarları noktasında bütünleştirebilmeye imkân sunmaktadır. Günümüz Avrupa hakları da farklı kültürler içerisinde olmalarına rağmen birçok ortak değer konusunda ortaklaşmışlardır. Özgürlük, insan hakları, eşitlik, adalet ve demokrasi gibi kavramlar tüm Avrupa hakları için üzerinde uzlaşmış kavramlardır. Güvenlik tehdidi oluştuğunda Rusya örneğinde olduğu gibi yine Avrupa hakları ulusal kimliklerini bir kenara bırakarak ortak uzlaşmayı sağlamışlardır. Rusya'ya karşı sağlanan siyasal birliktelik çalışmada sıkça bahsedilen Avrupa'nın siyasal birlikteliği sağlayamadığı düşüncesinin karşısındaki az örneklerden biridir. Bu da göstermektedir ki güvenlik tehdidi ulusüstü birlikteliğin inşasını etkileyebilmektedir. Yukarıda bahsedilen değerler ve güvenlik tehdidine karşı ortaya çıkan Avrupalılık duygusu ulus devletlerden çok daha güçlü ulusüstü bir yapının inşasını sağlayabilir. Roma'nın hukuksal sistemi ve vatandaşlık ilkesi üzerinden gerçekleştirdiği birleşmeyi Avrupa'nın farklı ulusları Avrupalılık kimliği altında günümüzün insani ortak değerleri ve tehdiye karşı çok daha güçlü bir devlet inşasında sağlayabilir. Yüzlerce yıl önce “Ben Roma Vatandaşım” diyebilenler “Ben Avrupalıyım” düşüncesi etrafında Avrupa Birleşik Devletleri'ni inşa edebilirler.

Güvenlik tehdidinin, savaşların ulusalcılık duygusunu arttırdığı ve bu süreçlerin milliyetçi yapıları güçlendirdiği de bir gerçekliktir. Uluslar tehdit karşısında biz ve ötekiye çok daha güçlü yaşamaktadırlar. Ama yine unutulmamalıdır ki Sovyet Devrimi Birinci Paylaşım Savaşı sırasında gerçekleşmiştir. Çarlığın tüm milliyetçi söylem ve çağrılarına rağmen halklar çarlığı yıkarak Sovyet devletini inşa etmişlerdir. Bu örnekte

savaşların, tehditlerin milliyetçilik söylemlerini arttırdığı bu durumun ulusların bir araya gelmesini engelleyeceği düşüncesine karşı bir örnek olarak görülebilir.

1.3. Avrupalılık Kimliğinin Doğuşu, Hristiyanlığın Avrupası: Kutsal Roma Cermen İmparatorluğu

Roma İmparatorluğu'nun son bulması sonrası Avrupa topraklarında otorite boşluğu oluşmuştu. Doğu Roma İmparatorluğu batıdaki Cermen, Latin gibi kavimler tarafından kabul görmemekteydi. Müslümanlar İspanya'yı fethetmeye başlamışlardı. Papalık kendini destekleyecek kral ve prensler arayışı içindeydi. Bu gelişmeler altında Papa III. Leo, Şarlman'a 800 yılında imparatorluk tacı giydirmişti. Şarlman iki düşünceyi besliyordu. İlki Sezar dönemi imparatorluğunu geri kurmak ikincisi ise Tanrının şehrini yeryüzünde inşa etmektir. Şarlman tarihçiler tarafından Avrupa'nın Babası olarak adlandırılır. Şarlman dönemi çoğunlukla tarihçiler tarafından Frank ya da Karolenj olarak nitelendirilir. Yani Fransız hakimiyeti söz konusudur. Bazı tarihçiler ise Kutsal Roma Cermen İmparatorluğu dönemini I. Otto ile başlatır. Bu dönem Karolenj soyu tükenmiş ve imparatorluk Almanların eline geçmiştir.

Kutsal Roma Cermen İmparatorluğu, çağının dünya düzeni olan feodalizmin tüm unsurlarıyla şekillenen çok devletli bir imparatorluktur. Avrupa'yı asla merkezi bir güç halinde yönetememiştir. Konumuz gereği önemli olan kısmı ise Hristiyanlık üzerine sağladığı birlikteliktir. Avrupalılık düşüncesinin temelleri de bu Hristiyan birliktelik üzerine şekillenmiştir. Özellikle Müslümanların Kudüs'te hakimiyet kurması ve İspanya'yı işgal ederek Avrupa içlerine ilerlemesi Avrupa'da Hristiyan birlikteliği olarak ortaya çıkmıştır. Dönemin önemli karakterleri Hristiyan Cumhuriyeti, Papalık, Hristiyan Federasyonu gibi birçok yapıdan bahsetmiştir. Kutsal Roma Cermen İmparatorluğu birbirleriyle savaşım halinde olan devletlerin inanç etrafında birleşmesinin ve bir ortaklık kurmayı geliştirmek istemesinin ilk örneklerinden birini oluşturur.

Kutsal Roma Cermen İmparatorluğu'nda da görülmektedir ki birbirleriyle savaşım içinde olan güçler dahi dıştan gelen güvenlik tehdidine karşı bütünleşebilmişlerdir. Feodal sistem derebeylikler üzerine inşa edilmiş aristokrasinin egemen güç olduğu bir

düzendir. Üretim biçimi toprağa dayalıdır. Derebeylikler toprağa dayalı güçlerini pekiştirmek isterler. Kendi içlerinde sürekli bir çatışma durumunda olurlar. Merkezi krallık her ne kadar güçlü olsa da mutlak bir hakimiyet söz konusu değildir. Bu dönem mutlak gücü inançlar üzerinden görmekteyiz. Kilise çok önemli bir egemenlik aracıdır. Kral ve soylular tanrının yeryüzündeki temsilcileri ve seçilmişleridir. Orta Çağ'daki Avrupa bütünleşmesi ise bu inançlar etrafında şekillenmiştir. Türk ve Müslüman tehdidine karşı haçlı birlikteliği oluşmuştur. Kutsal Roma Cermen İmparatorluğu kendi iç savaşlarına rağmen dış tehdide karşı bütünleşebilmiştir. Avrupalılık düşüncesi de ilk kez bu dönemlerde ortaya çıkmıştır. Avrupalılık ismi kullanılmamakla birlikte Hristiyanlık anlayışı söz konusudur.

Yeni Çağ'da Avrupa, mezhep savaşları yaşamıştır. 30 Yıl Savaşları adı verilen bu süreçte milyonlarca Avrupalı hayatını kaybetmiştir. Bütün Avrupa bu savaşlara dahil olmuştur. Aydınlanmayla birlikte ise sekülerlik ön plana çıkmaya başlamış ve inanç sorunu Avrupa'da çözülmüştür. Günümüz Avrupası seküler düşünce içerisinde mezhepsel ayrılıklar yaşamamaktadır. Hristiyanlık bir etken olmakla birlikte halkların yaşam biçimine sekülerlik hâkim olmuş inançlar kültürel kalmakla birlikte mezhepsel tehditler ortadan kaldırılmıştır. Batı Avrupa genel olarak Katolik ve Protestanlık etrafında şekillenmiştir. Roma İmparatorluğu'nun ikiye bölünmesi sonrası oluşan Roma – İstanbul ayrışması mezhepsel olarak haritasını bugünde korumaktadır. Lakin inançlar artık Avrupa halkları için savaş konusu olmaktan çıkmıştır. İslam coğrafyasıyla karşılaştırıldığında İslam coğrafyası günümüzde dahi gittikçe şiddetlenen mezhep savaşlarına şahit olmaktadır. Birleşik bir devlet kurulması bir yana tek bir devlet içerisinde dahi çok güçlü mezhep çatışmaları yaşanabilmektedir. Ancak bu Avrupa için böyle değildir. Avrupa Aydınlanmayla birlikte akıllı insanın merkezine koyarak yaşamı yeniden biçimlendirmiştir. Günümüz Avrupası seküler düşünce içerisinde bir araya gelmektedir. İnançsal radikallikler ise Hristiyanlık mezhepleri arasında değil ekseriyetten Müslüman karşıtlığı üzerine şekillenmektedir. Kısacası Avrupa halkları seküler bir yaşam kültürü içerisinde Avrupa Birleşik Devletleri'ni inşa edebilirler. Toplulukların hatta ulusların inançsal mezhepleri farklı olsa da günümüz seküler kültürü bunu bir sorun olmaktan çıkarmıştır.

Roma Cumhuriyeti'nde ki hukuksal uygulama olan vatandaşlık anlayışının ve Kutsal Avrupa İmparatorluğu'nun Hristiyanlık yani inanç temelli bütünleşmesi tezin ileriki aşamalarında değinilecek olan değer, ilke, inanç vb. kavramlar etrafında ortak bir kimlik ve kültür yaratmalarının eski dönem örnekleri olarak görmek mümkündür. Özellikle dogmatik kültürün yerini pragmatist kültüre bıraktığı aydınlanma sürecinde ortaya çıkan birçok kavram, farklı kültürlere mensup toplulukların bir araya gelebildiği örnekleri oluşturacaktır. Avrupa ulusal kaygılar etrafında siyasal bir birliktelik sağlayamamış olsa da gerek güvenlik tehdidine karşı birlikte olma durumuna erişmesi muhtemel gerek ekonomik olarak ortak bir pazar yaratmayı başarabilmiş, gerekse de insani değer ve ilkeler etrafında gerçekleştirdikleri mücadelelerle ortak bir kimlik ve kültür ortaya çıkarmışlardır. Günümüzde özgürlük, hukukun üstünlüğü, demokrasi, insan hakları, eşitlik vb. kavramlar Avrupalılık düşüncesinin kültürel yönlerini oluşturmaktadır.

1.4. Avrupalılık Kimliği ve Avrupa Kültürü

Avrupa ifadesi M.Ö. 7 yüzyılda Yunan mitolojisi tanrıçası Europa adıyla Akdeniz çevresini tabir eden bir ifade olarak kullanılmış olsa da kelimenin coğrafi unsur olmaktan öte anlam kazanması modern dönem öncesi Hristiyanlığa dayalı bir yaklaşımla olmuştur. Avrupa'nın toplumsal ve kültürel bir yapıya büründürülmesi ise Aydınlanmayla birlikte ortaya çıkan modernizm döneminde gerçekleşmiştir.

Avrupa'nın kültürel sınırlarının şekillenmesi Yunan düşüncesi, Roma devletinin siyasal sistemi ve Roma sonrası yükselen Hristiyanlık anlayışıyla temellense de günümüz Avrupa kültürel yapısı, Aydınlanma ve modernizm sonrası gerçekleşmiştir. Avrupalılık ve Avrupa kimliği algısı Kutsal Roma Cermen İmparatorluğu döneminde Hristiyanlık etrafında örgütlenmiş bir düşüncedir (Ercan, Batılı Ülkelerin Dış Politikalarında Türk Ve İslam Karşıtlığının Yansımaları, 2021). Bu kimlik Aydınlanmayla birlikte inançsal sınırlardan çıkmış feodalizmin tasfiye edilip kapitalist toplumların oluşması sürecinde belirginleşmiştir.

Feodal düzenin tasfiye sürecinde dogmatik kültür yerini pragmatist kültüre bırakmış (Şenel, Uygarlık Çizgisi, 1968) ve akıl artık insanlığın merkezine oturtulmuştur. Bu

dönem gerçekleşen toplumsal hareketler günümüzde de anlamını koruyan insan hakları, özgürlük, adalet, eşitlik gibi kavramları geliştirmiş, günümüz Avrupa'sı da bu değerler sistemi etrafında biçimlenmiştir. Avrupa'nın coğrafi tanımının yerine daha rasyonel olarak ifade edilen 'Batı' ifadesinin kullanımı Avrupalılık düşüncesi etrafında gelişen kültür ve uygarlık anlayışının yansımasıdır. Avrupalılık Soğuk Savaş döneminde ayrıştırılmış olan Doğu Bloku ve Batı Blokunun batısını temsil etmektedir. Avrupa kavramı tarihsel süreç içerisinde kültürel olarak ortak bir bağlamda ele alınmış olmasına rağmen siyasal bir bütünlük oluşturmayı başaramamıştır. Günümüz Avrupa Birliği ise ekonomik birlikteliği sağlamakta başarılı olmuş fakat Birliğin siyasal birlikteliği sağlayabildiğini söylemek pek mümkün değildir. Hemen her uluslararası karar sürecinde ayrılıklar yaşanmıştır. Birleşik bir Avrupa temelinde milliyetçilik duygusunun ve ulus devlet anlayışının daha ötesinde ortak bir kültürel miras anlayışı bulunur. Bu anlayış tarihsel süreç içerisinde Hristiyan birliği, Avrupa Birliği gibi birleşmeleri ortaya çıkarmıştır. Avrupa Birliği kolektif bir kimlik gibi hareket etme çabasında olsa da ulusal kimlikler üzerine çıkılamamıştır. Bu durum Birliğin kuruluşunda sıkça tartışılan Avrupa Birleşik Devletleri söyleminin gerçekleşmesine engel teşkil etmiştir. Diğer yandan Avrupa Birliği içerisinde Avrupa Vatandaşlığı, Avrupa Anayasası gibi ulusüstü uygulamalar gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Avrupa Birliği Bayrağı, Avrupa Birliği Marşı da yine ortak bir kimlik inşası adına atılan adımlardandır. Lakin AB'nin genel yapısına baktığımızda ulusal kimliklerin korunduğu supranasyonel yani uluslarüstü bir anlayışı görmekteyiz (Yalçiner, 2011, s. 124). AB sınırlarının korunması, ortak pazar, yüksek mahkeme gibi uluslarüstü bağlayıcılıkları paradigmatik yaklaşımlara yönelinmiştir (Yalçiner, s. 135).

Avrupalılık kimliğini incelediğimizde modernizm öncesi Hristiyanlık, sonrasında ise insan hakları, eşitlik, özgürlük, adalet gibi değerleri ve liberal bir anlayışı görmekteyiz. Vatandaşlığa dayalı kimlik siyasal bir anlam taşıırken kültürel kimlik tarihsel birlikteliğin ve ortak kültürel mirasın oluşturduğu aidiyet olarak görülür. AB'nin geliştirmeye çalıştığı AB vatandaşlığı çalışmasında bu iki kavram iç içe geçmiştir. AB vatandaşlığında ulusal kimlikler terk edilmemiş lakin AB üyesi ülkelerinin vatandaşlıklarını Avrupa vatandaşı olarak görülür anlayışı kabul edilmiştir.

Aydınlanma Döneminin ortaya çıkardığı argümanların yansıması günümüzde de devam etmektedir. Oksidental yani Batı'ya özgü olarak kabul edilen bu anlayışlar aynı zamanda Avrupalılık kimlik ve kültürünün de ortak değerlerini yansıtır (Özçelik, 2015, s. 111). Avrupa'nın Avrupalı olmayanları ötekileştirmesi aynı zamanda Avrupalılık kimliğinin de oluşumuna etki etmiştir. Diğer yandan AB üyesi ulus devletlerin yakınlık kurması ve ortak ekonomik ve sosyal yaşam biçimleri geliştirmesi bütünleşme açısından normatif bir bakış açısı ortaya koymaktadır.

Ortak bir kimliğin oluşumuna, o topluluğun kültürel mirası referans noktası olur. Bu tarihsel ve kültürel bağlantı günümüz Avrupa'sı için daha çok insani değerler etrafında değerlendirilebilir. Dinsel aidiyetin yoğunluğu da yine Avrupalılık kimliğinin oluşumun önemli etkenlerindendir. Özellikle Orta Çağ döneminde tehdit, düşman algısı olarak gelişen bu güvenlik anlayışı Türk ve Müslüman ilerleyişine karşı haçlı birliğine dönüşmüştür. Güvenlik tehdidi tarihin hemen her döneminde toplulukları birleştiren unsurlardan biridir. Günümüz Avrupa'sının güvenlik tehdit anlayışı da Avrupa Birleşik Devletleri düşüncesini beslemektedir.

Avrupalılık kimliği ya da kültürünün sınırlarını belirlemek bir yanıyla biz ve öteki tartışmasına girmek anlamına gelmektedir. Avrupalılığın sınırları çizilmeye çalışılırken sınırlara dahil edilenler biz olurken sınırların dışında kalanlar ise ötekiler olacaklardır. Avrupalılığın sınırlarını ortaya koymak adına kullanılacak referanslarda çeşitlidir. Örneğin dinsel açıdan Avrupa, Batı Hristiyanlığına tekabül ederken, coğrafi açıdan ise kimine göre Ural Dağları'na kimilerine göre de Anadolu sınırlarına ulaşmaktadır. Avrupalılığın sınırlarını değerler topluluğu üzerinden değerlendirmekte mümkündür. Seküler, liberalizme dayalı siyasi temeller üzerine şekillenmiş bir Avrupalılıktan da bahsedebiliriz. Avrupa değerleri bir yanıyla insan hakları, demokrasi, özgürlük gibi daha evrensel değerleri simgelerken diğer yandan sosyal piyasa ekonomileri de kapitalist anlayışla ilintilidir (Akdemir, 2012, s. 11).

Habermas, Avrupa bütünleşmesinin ancak temeli anayasa olarak belirlenen kimliğe ve temeli anayasaya dayalı ortak bir kültüre dayalı bir bağlılık sayesinde mümkün olacağını belirtir. Avrupa çapında bir bütünleşme demokrasi, hukukun üstünlüğü, adalet, eşitlik, özgürlük ve insan hakları gibi değerler etrafında bütünleşmekle

mümkündür. Aynı topluluk içerisinde kültürel, dini ya da etnik farklılıklara sahip kitleler ortak kültür ilkelerini benimsemiş ve ortak değerler üzerine inşa edilmiş bir anayasa ile birlikte mümkündür. Bu ortak kültür ulusal toplumları aşan sivil toplum hareketleri üzerine inşa olacaktır (Akdemir, 2012, s. 196,197).

1.5. Avrupalılık Kimliğinin Tarihsel Gelişimi

Pierre Dubois, Normandiya doğumlu Fransız bir yayıncıdır. Orta Çağ laiklerindendir. ‘Boniface le Ville papasına karşı Fransa halkına destek’ incelemesi, Dubois’ın dönemin sekülerlerinden olduğunu ortaya koymaktadır. Lakin onu günümüze getiren laik olması değil 1306 yılında Kudüs’ün ele geçirilmesiyle ilgili yayımladığı yazıdır. ‘De Recuperatione Terre Sancte’ (Kutsal Toprakların Kurtarılışı) isimli yazısıdır. Dubois Kudüs’ü Müslümanlardan almak için Hristiyan devlet ve prensliklerin bir konsey oluşturmasından bahsediyordu (Ercan, Avrupa Birliği’nin Genişleme Politikası , 2019, s. 4). Dubois’ın sıklıkla dile getirdiği Hristiyan Cumhuriyetin kurulması düşüncesidir. Dubois Avrupa kavramından çok Hristiyan Cumhuriyeti kavramı üzerinde durmuştur (Galeran, 2019, s. 5,6). Bu birleşik bir Avrupa için ilk söylemlerden biridir. Avrupa’da kurulacak bir birliktelik Kudüs’te hakimiyet kuracaktı. Kalıcı barış ise papa liderliğinde sağlanacaktı (Soyal, 2017, s. 2).

Dubois papalığa oldukça önem atfetmiştir. O’na göre Avrupa Hristiyan dünyasının birbirleriyle olan mücadelesi yüzünden güçsüzdür. Diğer yandan Dubois Fransa’nın liderliğini öne sürmektedir. Kurulacak olan Hristiyan Cumhuriyetler Konfederasyonun öncülüğünü Fransa yapacaktır (Kaya M. , 2019, s. 80).

Dubois’ın söylemlerinin olduğu bu dönem henüz Avrupalılık tabirinin yerine Hristiyanlık tabirinin kullanıldığı dönemlerdir. Bahsettiği Hristiyan Birliği de Müslümanlara karşı gerçekleşmesi gereken bir birlikteliktir. Buna benzer bir durum İkinci Paylaşım Savaşı sonrası SSCB’ye karşı Avrupa’da birlik kurma düşüncesiyle aynıdır. O dönemde Müslümanlığa karşı Hristiyan Avrupa Birliği modern dönemler için de Sovyetlere karşı Avrupa Birliği ya da sosyalizme karşı kapitalist Avrupa olarak tezahür etmiştir.

Dubois ile aynı süreçlerde yaşayan İtalyan şair ve siyasetçi Dante Alighieri’de *De Monarchia* isimli çalışmasında Avrupa’da ortak kütür inşası fikrini dile getirmiştir (Daşdemir, 2008, s. 3). Bu fikirler sonrasında Danteci Anlayış olarak Hristiyan bir birlik oluşturularak kafirle savaş düşüncesini geliştirmiştir. Dante’ye göre Papalık Güneş’e imparatorluk Ay’a benzer. Yani Papalık imparatorluğun üzerindedir (Yıldırım M. C., s. 22). Danteci kafirle mücadele etme anlayışının sonrasında refah anlamında insanların bir araya gelmesi olarak yorumlandığını görmekteyiz (Arat & Baykal, 2018, s. 30).

1400’lü yıllara gelindiğinde Bohemya Kralı George Podiebrad, uluslararası bir meclis oluşturulması fikrini ortaya atmıştır (de Medeiros Barbosa, 1980, s. 38). Podiebrad’a göre Avrupa’da din eksenli değil vatandaş eksenli bir meclis kurulmalıydı. Bu düşünce günümüz Avrupa Parlamentosu’nun prototipini oluşturmaktadır (Beşikçi, 2008, s. 6). Bu fikri hazırlayan kralın danışmanı Antoine Marini’dir. Türkler İstanbul’u ele geçirmiş ve ilerlemektedir. Bu ilerleyişi durdurmanın yegâne yoluysa Avrupalıların kendi aralarında barışı inşa etmesidir. Hazırlanan plana göre bütün krallıkların temsil edileceği ‘*Congregatio*’ olarak isimlendirilen meclis kurulacaktı. Meclis en yüksek askeri meclis olmakla birlikte yasama, yürütme, yargı, bütçe, önemli olayların değerlendirilmesi gibi konularda yetkili olacaktı. Bu planda Papalık dışarıda bırakılmıştır. Dini unsurlar planın içine dahil edilmemiştir. Bu durum hata olarak değerlendirilebilir. Çünkü sonrasında Vatikan’ın talepleri karşısında Podiebrad tahttan indirilecektir. Podiebrad’ın bu yaklaşımında tıpkı Dubois’da olduğu üzere dış tehdide karşı birliktelik fikri ön plana çıkmaktadır. Dubois’da Müslümanların olduğu tehdit Podiebrad’da yerini Türklere bırakmıştır. Günümüzde benzer tepkiler Rusya’nın Ukrayna’ya işgali sonrası Rus ilerleyişine karşı da oluşmaktadır.

1600’lü yıllara geldiğimizde Avrupa’da federal bir devlet söylemleri artık vardır. 1638 yılında yayımlanan Duc de Sully’ye ait Anılar eserinde Avrupa’da barışın tesisinin ve Türklere karşı başarılı olabilmenin yolunun federal bir devletten geçtiğinden bahsedilmiştir. Burada dikkat çeken ayrıntı ise çalışmanın önceki bölümlerinde Avrupa’nın sınırları üzerine olan kısımda değindiğimiz bir konuya örnek olma durumudur. Sully çalışmasında bu kurulacak federal birliğin içerisinde Ortodoks

olmaları sebebiyle Ruslara yer vermemiştir. Türklerin bu birlikte olmama sebepleri de Hristiyan olmamalarıdır (Alakel, 2015, s. 62).

1623 yılında Emeric Cruce, *Le Nouveau Cynée* isimli çalışmasında Venedik'te her ülkeden temsilcilerin katıldığı bir meclis oluşturulması fikrinden bahsetmiştir. Cruce, ortak ölçü ve para biriminin oluşturulması gerektiği düşüncesindedir. Bu düşüncesi içerisinde Sully'de olduğu üzere bir sınır belirlememiştir. Türkler, Müslümanlar gibi ayrımda bulunmamıştır. Amacının Hristiyan baskınlığının önüne geçmek olduğunu düşünmek mümkündür (Yıldırım M. C., s. 25). Cruce, coğrafya ve dinden bağımsız olarak barış içinde yaşamının mümkün olduğunu iddia etmiştir (Mansfield, 2013, s. 2:1).

Gerek Sully gerekse Cruce'in bu önerilerinin olduğu süreç aynı zamanda 30 Yıl Savaşları'nın yaşandığı yıllardır. Bu savaşlar Avrupa tarihinin en yıkıcı savaşlarından biri olarak kabul edilebilir. Ölüm sayısının 8 milyonlara kadar çıkmış olabileceği iddiaları söz konusudur. Katolikler ve Protestanlar arasına şiddetli mücadelelere sahne olmuştur. Savaşın sonunda gerçekleşen Vestfalya Barış Antlaşması modern Avrupa'nın da temellerini oluşturur (Balkır & Soyaltın, 2018, s. 8). Vestfalya, Avrupa tarihinde bir dönüm noktasını temsil eder. Avrupa fikrinin inşasının önemli bir taşıyıcısı olarak görülebilir. 1948 yılında gerçekleşen bu antlaşma 20. yüzyılda gerçekleşen Avrupa bütünleşmesi ile özel bir anlam kazanmıştır (Bely, 2009, s. 11).

William Penn, 1693'te yayımlanan *Essay toward the Present and Future Peace of Europe* isimli çalışmasında Avrupa barışının nasıl temelleneceği konusuna değinmiştir. Penn'e göre Avrupa barışı sadece kendi iç mücadelesinde yaşadığı ayrılıklara son vererek değil aynı zamanda Rusya ve Türklerinde Avrupa içine dahil edilmesi gerektiğini ifade etmektedir (Çapan, 2015, s. 33,34). Bu düşünceler Avrupa pasaportu fikrinin temeli olarak görülebilir (Akçay, Argun, & Akman, 2011, s. 118). Eserin ilk cümlelerinde Penn; "Çok dikkatle davranılması gereken bir konuyu ele aldım, bu projenin sahibi benim, gerçekte, bu bir Avrupa devleti için çağrıdır." ifadelerini kullanmıştır (Yıldırım E. , s. 80). Aynı eserde Avrupa parlamentosu kurulması düşüncesi de dile getirilmiştir (İnceoğlu, 1990, s. 1).

Saint-Pierre Avrupa’da ebedi barış üzerine çalışmalar yürütmüş, Penn’in görüşleriyle paralel olarak Avrupa Senatosu düşüncesinden bahsetmiştir (Çelik, s. 2). Pierre’e göre Avrupa liderleri çıkarlarını barış ortamında daha rahat koruyabileceklerdir. Bu barışın sürekliliği içinde Barış Senatosu kurulmalıdır. Pierre aynı zamanda bu fikirlerinin iki yüzyıl kadar gerçekleşmesinin zor olduğunu belirtmiştir. Pierre’in çalışmaları Jean Jacques Rousseau’nun önerilerini temellendirmesinde de etkili olmuştur (Doğan S. , 2022, s. 202).

John Beller’de 1710 yılında yayımladığı *Some Reasons for European State Proposed to the Powers of Europe* adlı eserinde William Penn gibi Avrupa’da ortak bir devlet düşüncesinden bahsetmiştir. Beller’e göre de Avrupalı tüm devletlerin temsil edildiği bir senato kurulmalıdır (Beller, 1710, s. 9). Avrupa eyaletlere ayrılmalı ve eyaletlerin desteklediği ortak bir Avrupa Silahlı Kuvvetleri kurulmalıdır. Bu düşünce günümüzde Avrupa Birliği’nin halen üzerinde denemeler yaptığı ama yeterince olgunluğa eristiremediği bir konudur.

Avrupalıların Avrupa federasyonu oluşturmaya dair önerilerde bulunan bir diğer isimde Jean Jacques Rousseau’dur. Rousseau’ya göre Avrupa’da bir birliktelik kurulacak ve oluşan yapı devletlerin işlerine de müdahalede bulunabilecektir. Bu barışın sağlanması için atılması gereken adımlardan biridir (Ortadağ, 2010). Rousseau, devletlerin kendi istekleriyle egemenliklerini terk etmeyeceklerini bunun ancak bir devrimle gerçekleştirebileceğini de belirtmiştir (Çınar, 2017, s. 64).

Immanuel Kant’ın ‘*Sonsuz Barışa Doğru*’ eseri de federasyona değinmektedir. Kant’a göre dünyada cumhuriyetle yönetilen ülkelerden oluşacak birliktelik tarihsel süreç içerisinde dünyaya yayılarak küresel bir federasyona dönüşecektir (Canpolat, 2011, s. 100).

İnsanlık tarihini etkileyen en önemli dönemlerden biri de Aydınlanma Çağı olarak adlandırılan dönemdir. Bu dönem hayatın hemen her alanında köklü değişimlere yol açmıştır. Bu değişimlerden biride feodal yapının yerini kapitalist yapıya bırakması ve feodal imparatorlukların ulus devletlere dönüşmesidir. Ulus devlet yapısının kurulması ve Sanayi Devrimiyle birlikte ortaya çıkan pazar sorunu ulus devletler arasındaki

rekabeti arttırmış ve ardı ardına iki büyük paylaşım savaşı yaşanarak büyük bir yıkıma yol açmıştır. Bu savaşlar öncesinde ve sonrasında Avrupa’da birleşik devlet kurma düşüncesi devam etmiştir. Viyana Kongresi’yle Birinci Paylaşım Savaşı arasında Giuseppe Mazzini, Victor Hugo, Konstantin Frantz, Friedrich Naumann ve Saint Simon gibi dönemin düşünür ve siyasetçileri bu yönde görüşler ortaya koymuşlardır.

Saint Simon, 1814 yılında *Avrupa’da Toplumun Yeniden Düzenlenmesi* çalışmasında Avrupa halklarının tek bir çatı altında toplanarak parlamenter bir sisteme işaret etmiştir. Simon Avrupalı devletlerin çıkarlarını korumak için ortak bir parlamento kurulması gerektiği ve askeri unsurların olmadığı bir topluma sanayileşme ile geçilebileceğini ileri sürmüştür (Özmen Akalın, 2021, s. 54).

Mazzini ise AB’nin öncü düşüncülerinden biri olarak kabul edilebilecek demokratik ulusların bir araya gelerek kendilerini koruyabilme ve ihtiyaçlarını sağlayabilme koşullarını sağlayacak Birlik oluşumu fikrine sahiptir (Satıcı, 2019, s. 181). Mazzini’nin Birlik fikrinin temelinde inançsal öğeler yer almakla birlikte ulusların demokrasiyle eğitilebileceği düşüncesi hakimdir (Satıcı, s. 194).

Konstantin Franz’da dünya federasyonundan bahsedenlerdendir. Franz’a göre önce Almanya merkezli bir Avrupa federasyonu kurulacak bu tarihsel süreç içerisinde dünya federasyonuna evrilecektir. Franz’ın fikirleri de inançsal temelli olup Hristiyanlık etrafında örgütlenmiş Birlik anlayışı söz konusudur. Franz’a benzer şekilde Friedrich Naumann’da Almanya merkezli Birlik düşüncelerini dile getirmiştir (Çelik, 2016).

Avrupa’da birlik düşüncesine katkı sunanlardan biri de Avrupa Birleşik Devletleri ismini kullanan Victor Hugo’dur. Hugo, 1849 Paris Barış Konferansı’nda bu düşüncelerini şu sözlerle dile getirmiştir:

Gün gelecek bu kıtanın tüm ulusları belirleyici niteliklerini ve bireyselliklerini kaybetmeden çok daha yüksek bir birlik için birleşecek ve Avrupa kardeşliğini oluşturacak. Amerika Birleşik Devletleri nasıl yeni dünyayı taçlandırdıysa, gün gelecek Birleşik Avrupa Devletleri de eski dünyayı taçlandırarak. Kabul edilsin veya edilmesin, birlik fikri varlığını 1000 yıldır acı çeken bir kıtanın rüyası olarak varlığını sürdürecektir. Gün gelecek tek savaş alanı yeni fikirler için çarpışılan ticaret pazarı olacak. Gün gelecek oylar mermi ve bombaların yerini alacak. (Victor Hugo 21 Ağustos 1849-Paris Barış Konferansı) (Can, s. 18)

Victor Hugo 17 Temmuz 1851 tarihli konuşmasında Avrupa Birleşik Devletleri ismini kullanmıştır:

Dünya'nın ilk ulusu tıpkı Homer'in tanrılarının üç adımı gibi üç büyük devrim gerçekleştirdi. Bu devrimlerin hiçbirisi yerel devrimler değildi, bunlar insanlık için devrimlerdi. Burada yaptığımız bir toplumun aptalca yakınması değildir; bu evrensel eşitlik için değerli bir talep, tarihin başlangıcından beri insanlığın genel talebidir. Yüzyıllar süren kölelik, serflik, teokrasi, feodalizm, despotluk gibi isimler altında insanlığın maruz kaldığı her türlü işkenceye karşı insan hakları talebinin kendisidir! Uzun süren uğraşlardan sonra Devrim Fransa'da Cumhuriyet ile sonuçlandı. (...) İnsanlığın özgürlüğü için doğal bir yasa formu olan Cumhuriyet... Fransız halkı yıkamaz bir yapı inşa etti. Eski monarşilerin tam ortasında geleceğin en büyük yapısının temellerini attı: Avrupa Birleşik Devletleri. (Can, s. 19)

1872 yılında gerçekleşen Barış Kongresine gönderdiği mesajda “Avrupalı hemşerilerim!” ifadesini kullanan Hugo bir kez daha Avrupalılık düşüncesine dikkat çekmiştir.

Birinci Paylaşım Savaşı akabinde de Avrupa'da birlik düşüncesi devam etmiştir. Savaş sonrası 1924 yılında Uluslararası Pan Hareketi oluşmuştur. Pan hareketi Almanya ve Fransa eksenli bir hareket olup İngiltere ve SSCB oluşturulmak istenen birlikteliğin dışında tutulmuştur. Avusturyalı siyasetçi Richard Coudenhove-Kalergi'nin liderliğini üstlendiği hareket başarılı olmasa da AB'nin öncü gelişmelerinden biri olarak görülebilir. Kalergi'nin Pan hareketini gerçekleştirme nedeni milliyetçilik akımının yarattığı sorunları ortadan kaldırarak birleşik bir Avrupa kurmaktır (Kurter, 2020, s. 66). Kalergi modern bilimin yarattığı araçlara dikkat çekerek Avrupa'nın hasta olduğu ve bunun ancak kökten bir değişimle son bulacağına şu sözlerle dikkat çekmiştir:

Avrupa'nın düşüşünün nedeni biyolojik değil, siyasidir. Avrupa ihtiyarlıktan değil; sakinleri (Avrupalılar) birbirlerini modern bilimin araçları ile öldürdüğü ve yok ettiği için ölüyordu... Avrupa halkları bunak değildir. Kökten bir değişimle hasta kıtanın tam iyileşmesi mümkün olabilir ve olmalıdır. (Coudenhove-Kalergi, 1931)

1939 yılında başlayan İkinci Paylaşım Savaşı Avrupa'da gerçekleşen yıkımın ulaştığı en son evre olmuştur. Savaş sonrası Avrupa'da birlik oluşturma düşüncesi çok daha gelişecek ve akabinde Önce Avrupa Kömür Çelik Topluluğu sonrasında ise günümüz

AB'si olan Avrupa Ekonomik Topluluğu kurulacaktır. Avrupa'da gerçekleşen bu bütünleşmeyi anlayabilmek ve Avrupa Birleşik Devletleri fikrini daha derinlikli değerlendirebilmek için o dönemim yaşanan gelişmeleri ve Avrupa'nın içinde bulunduğu durumu anlamak önemlidir.

1.6. Paylaşım Savaşlarından Paylaşılan Avrupa'ya

Avrupa bütünleşmesini somut olarak gerçekleşmesini ortaya çıkaran nedenleri doğru tahlil edebilmek için öncelikle o dönem dünyanın içinde bulunduğu genel durumu kavramak önemlidir. Bütünleşme öncesi durumu anlamak aynı zamanda çoğu zaman müttefik gözüken güçlerin tarihsel çıkarlarını görmek adına da önemlidir. Başlıkta kullanılan paylaşılan Avrupa ifadesi farklı bir duruma dikkat çekmek adınadır. Avrupa devletleri yıkım savaşları öncesine kadar büyük küresel güçlerdi. Kıtalararası sömürge politikaları Avrupa devletleri tarafından gerçekleştiriyordu. Dünyanın hemen her kıtasında Avrupalılar ve götürdükleri kültürleri ile karşılaşmak mümkündü. İngiltere birçok kıtaya dilini taşıırken İspanyollar da aynı şekilde dillerini kıtalararası taşımışlardı. Günümüzde en yoğun konuşulan dil İngilizce olmakla birlikte ülkelerin ana dilleri olarak listelediğimizde de karşımıza İspanyolca çıkmaktadır. Batılı olmak kavramı da yine Avrupa'nın dışına çıkmıştır. Amerika, Avustralya, Japonya, Güney Kore vb. ülkelerde batılıdır. Avrupa böylesi büyük bir kültürel yayılcılığın merkezidir. Bunda etkili olan günümüz ileri medeniyeti anlayışının Avrupa'da gelişmesidir. Fakat böylesi küresel güç olan Avrupa iki paylaşım savaşı sonrası kazananları ve kaybedenleriyle birlikte aynı kaderi yaşamıştır. ABD ve Sovyetler Avrupa'nın geleceğine karar verecek masalar kurmuşlardır. Sovyetler, Berlin'e kadar ilerlemiş ABD ise Avrupa'nın toparlanmasını sağlayan güç olmuştur. Paylaşılan, bir yönüyle topraklar ama asıl manasıyla Avrupa'nın küresel gücü olmuştur. Bu durumun anlaşılması için o sürece değinmekte fayda olacaktır. Çünkü bir önceki yüzyılın küresel güçleri olan Avrupa devletlerinin yeniden büyük bir güç olması Avrupa Birleşik Devletleri ile mümkündür. ABD ve Rusya'nın sert müdahaleci ve çatışma odaklı politikaların karşısında Avrupa'nın insani değerler etrafında toplanarak büyük bir güç olması önemlidir. Avrupa bunu ayrı ayrı uluslar olarak gerçekleştirmekten çok uzaktadır. Diğer küresel güçler ile de ayrı ayrı uluslar olarak rekabet etmesi mümkün

görünmemektedir. Çalışmanın bu bölümünün sonraki başlıklarında Avrupa'nın savaşlar sonrası ve günümüzde içinde bulunduğu durum irdelenecektir.

ABD ve SSCB arasında gerçekleşen mücadele Soğuk Savaş olarak adlandırılır (Akdan, 2020, s. 240). İkinci Paylaşım Savaşı sonrası kapitalist, liberal bloğun başını çeken ABD ve Batı güçleri ile SSCB öncülüğünde oluşmuş sosyalist Doğu Blokunu görmekteyiz (Altınörs, 2019, s. III).

Henüz 20. yüzyılın başlarında dönemin süper güçleri olarak kabul edilen Avrupa devletleri ardı ardına gerçekleşen iki paylaşım savaşı sonrası savaşın kazananları ve mağlupları ayırt etmeksizin büyük bir yıkım yaşamışlardır. Siyasal, ekonomik ve askeri anlamlarda gerçekleşen bu yıkım sonrası dünya siyasal düzeninde değişim yaşanmıştır. 1917 Ekim Devrimi ile birlikte ortaya çıkan SSCB ve kıtalararası güce ulaşan ABD artık dünya siyasal düzeni üzerinde yeni egemen güçler olarak görülmektedir.

Dönem Avrupa'sının içinde bulunduğu durumu anlamak için İkinci Paylaşım Savaşı'nın son anlarında gerçekleştirilen Yalta ve Potsdam Konferanslarını referans olarak alabiliriz. Bu konferanslar Avrupa'nın yeni siyasal haritasını şekillendirecektir (Eyüboğlu, 2008, s. 106). 4-11 Şubat 1945 yılında ABD, SSCB ve İngiltere'nin katılımıyla gerçekleştirilen konferans, savaş sonrası barışın nasıl temin edileceği ve Avrupa'nın yeni siyasal yapısının tartışılması üzerine olması açısından önemlidir. Avrupa ile ilgili kararların masada ABD, SSCB ve İngiltere tarafından alınıyor olması Avrupa'nın içinde bulunduğu durumu ortaya koymaktadır. Avrupa kendi geleceğine karar vermekten uzaktır. Özellikle savaşın mağlubu Almanya üzerinde gerçekleşen tartışmalarda Fransa ancak İngiltere lideri Churchill'in çabalarıyla müdahil olabilmıştır (Özdemir, Çalışkan, & Özkan, s. 69). 17 Temmuz – 2 Ağustos arasında ise Almanya'nın Potsdam kasabasında ikinci bir görüşme gerçekleştirilmiştir (Köse, 2015, s. 244). Konferans sırasında ABD'nin atom bombası denemelerinde başarılı olması sonrası SSCB'ye karşı politikaları daha kuvvetli hale gelmiştir. Toplantılarda Churchill'in Avrupa'da denge olması görüşü Fransa'nın da içinde bulunduğu çözümleri dayatmış sonrasında ise bu görüşü daha da ileri götürerek Avrupa Birleşik Devletleri fikrini dile getirmiştir. Churchill bu düşünceleri dile getirirken İngiltere'yi

bu oluşunun dışında konumlandırmıştır. İngiltere'nin tarihsel olarak da kendini Avrupa lkesi tanımlamaktan daha ziyade Atlantik lkesi olarak gördüğünü söyleyebiliriz.

ABD ve SSCB arasındaki mücadele aynı zamanda iki siyasi sistem olan kapitalizm ve sosyalizmin de mücadelesidir. ABD'nin dönemin süper gücü olan SSCB karşısında uyguladığı politika, Sovyetlerin kuşatılması üzerinedir. Sovyet tehdidine karşı Avrupa'nın ayakta kalmış olması ABD içinde önemlidir. Amerikalı diplomat George Kennan'ın, Uzun Telgraf olarak bilinen yazıyla ortaya koyduğu evreleme Politikası, Truman Doktrini'nin ortaya çıkmasına sebep olmuştur (Turan & Keskin, 2017, s. 707). Uzun telgrafın ardından Churchill'in Demir Perde konuşması gerçekleşmiş, Marshall Planı'nın uygulanması ile birlikte de Batı Avrupa'da birleşik bir Avrupa kurulma çabaları başlamıştır. Marshall yardımlarından en büyük payı da Fransa alacaktır (Kuru, 2015, s. 13).

Avrupa'nın geleceğinin tartışıldığı konferanslarda masada olan İngiltere de ekonomik ve askeri anlamda büyük bir çöküntü içindedir. Dönemin İngiltere ABD Büyükelçisi Lord Inverchapel, dönem ABD Dışışleri Bakanı Marshall'a sunduğu raporda Türkiye ve Yunanistan'a ekonomik ve askeri yardım yapmalarının mümkün olmadığını belirtmiştir (Tosun, 2022, s. 1707). Yaşanan bu gelişmelerde Avrupa devletlerinin savaşlar sonrası içinde bulunduğu durumu gösteren bir başka örnektir. Avrupa'nın batısında gerçekleşen bütünleşme çalışmaları ve ABD'nin Marshall planları karşısında SSCB ise Kominform'u kuracak ve tüm dünyada Sovyetlerin kurulması hedeflerini açıklayacaktır (Burhanlı, s. 2).

İngiltere ve Fransa İkinci Paylaşım Savaşı'nın sonra ermesi sonrası da Almanya'yı tehdit olarak görmeye devam etmişlerdir. 1947 yılında Fransa ve İngiltere arasında Dunkirk Antlaşması imzalanmış ve Almanya'ya karşı ortak bir savunma oluşturma kararı almışlardır. 1948 yılında bu antlaşma genişleyecek ve Brüksel Antlaşması ile birlikte Belçika, Hollanda ve Lüksemburg'da bu birliğe katılacaklardır (Uygun, 2022, s. 123). Bu anlaşma Batı Avrupa Birliği Antlaşması olarak da bilinmektedir. Böylece Batı Avrupa Birliği olarak bilinen birlik hareketi ortaya çıkacaktır.

BAB'ın kuruluşu sonrası ise tehdit algısında değişimler yaşanmıştır. Sovyet tehdidi Alman tehdidine karşı daha öncelikli bir durum halinde değerlendirilecektir. Sovyetlere karşı daha güçlü bir oluşum düşüncesi içerisinde 1949 yılında Washington Antlaşması ile birlikte ABD, Kanada, İngiltere, Fransa, Belçika, Hollanda, Lüksemburg, İtalya, Portekiz, Danimarka, Norveç, İzlanda'nın da katılımlarıyla NATO kurulmuştur (Doğan N. , 2004, s. 27).

Avrupa bütünleşmesi öncesi yaşanan bu gelişmeler göstermektedir ki bütünleşme öncesinde bir önceki yüzyılın süper güçleri yeni yüzyılda küresel anlamda siyasal ve askeri güçlerini kaybetmişler ve ekonomik olarak da bir çöküş içerisindeyler. Yine bu süreç göstermektedir ki ABD ve SSCB yeni küresel güçler olarak Avrupa'nın geleceğine karar verme çabası içerisindeyler. SSCB, Avrupa içlerine kadar ilerleyerek Sovyet güçlerini ilerletmek isterken ABD Sovyet ilerleyişine karşı Avrupa bütünleşmesini desteklemektedir.

1.7. Avrupa'nın Modern Bütünleşmesi

İkinci Paylaşım Savaşı ile birlikte yaşanan çöküntünün son bulması ve Sovyet ilerleyişine karşı güçlü bir Avrupa düşüncesi için öncelikle Almanya ve Fransa arasında tarihsel olarak süregelen mücadelenin son bulması gerekmektedir. Almanya ve Fransa ortaklığı sağlanmadan Avrupa'da bütünleşmeden bahsetmek mümkün gözükmemektedir. Bu amaç doğrultusunda öncelikle iki devlet arasında mücadelenin son dönemlerdeki temelini oluşturan kömür ve çelik kaynakları üzerindeki sorunlar giderilmeliydi. Bu iki kaynağa erişimin yoğun olduğu Alsace – Lorraine bölgesinin kime ait olduğu mücadelesi iki devletin savaş nedeninin merkezindeki sorundu (Taner K. K., 2021, s. 75). Bu sorunun giderilmesi için dönemin Fransız Planlama Dairesi Başkanı Jean Monnet, 1950 yılında Fransız Dışişleri Bakanı Schuman'a Schuman Planı olarak tarihe geçecek çalışmasını sunmuştur (Mor, 2010, s. 506). Schuman Planı sonrası 1951 yılında Fransa, Almanya, Hollanda, Belçika, Lüksemburg ve İtalya tarafından Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu anlaşması imzalanmış ve böylece Avrupa bütünleşmesinin önü açılmıştır (Kortantamer, 2011, s. 56). Sorunun çözülmesinin ardından Almanya silahlandırılarak 1955 yılında NATO'ya dahil edilmiştir (Karaosmanoğlu, 2014, s. 6).

Avrupa devletleri arasında gerçekleşen bu ilişkiler sonrası önce 1957 yılında Avrupa Atom Enerji Topluluğu ve Avrupa Ekonomik Topluluğu kurulmuş (Tatoğlu, 2006, s. 17), sonrasında ise 1965 yılında imzalanarak 1967 yılında yürürlüğe giren Füzyon Antlaşması ile birlikte Avrupa Kömür Çelik Topluluğu ve bu iki topluluk birleştirilerek Avrupa Topluluğu adını almıştır (Dedeoğlu, 2003, s. 52).

İngiltere, Avrupa bütünleşmesini desteklemekle birlikte kendini bu oluşumun dışında tutmuştur. Ancak bütünleşmenin başarılı olması İngiltere'yi de Birliğe dahil olmaya itmiştir. 1963 ve 1967 yıllarında gerçekleştirilen ilk başvurular dönemin Fransa Cumhurbaşkanı De Gaulle tarafından kabul edilmemiştir (Saygın & Ultan, 2016, s. 75). De Gaulle sonrası Birlik genişlemeye gitmiş ve 1973 yılında İngiltere, Danimarka ve İrlanda'nın da katılımıyla dokuz ülkeye ulaşmıştır. 1975 yılında konsey oluşturulmuş, 1979 uluslararası düzeyde ilk seçimler gerçekleştirilmiştir (Dinan, 2005, s. 203-204). Bu seçimler Avrupalılık düşüncesinin gelişimi içinde büyük bir önem arz etmektedir. 1981'de Yunanistan, 1986'da İspanya ve Portekiz, Birliğe dahil olmuşlar böylece ikinci genişleme gerçekleşerek üye sayısı 12'ye çıkmıştır (Canveren & Öztürk, 2018, s. 48). Günümüzde AB 27 üye ülkeden oluşmakta ve 9'da aday ülke bulunmaktadır.

1.8. Avrupa: Ekonomik Dev, Siyasal Cüce, Askeri Solucan

Sanayi Devrimi ve Avrupa Aydınlanması insanlık tarihinin büyük sıçrama yaşadığı dönemlerden biri olarak görülebilir. Sanayi Devrimiyle birlikte yeni üretim biçimleri, Aydınlanmayla birlikteyse yeni fikirler, kültürler, yaşam biçimleri ve toplumsal hareketler ortaya çıkmıştır. Hayatın hemen her alanında yaşanan bu gelişmeler aynı zamanda günümüz modern dünyasının da temellerinin atıldığı dönemdir. Feodalizmin tasfiyesi ile birlikte kapitalist toplumların ortaya çıkışı, Fransız İhtilalinin getirdiği ulus devlet anlayışı ve Sanayi Devrimiyle birlikte yaşanan yeni üretim biçiminin pazar ihtiyacı sonrası bölgesel olan mücadeleler artık küresel bir hal almış ve paylaşım savaşları olarak adlandırdığımız dünya savaşları yaşanmıştır. Emperyalizm ve küreselleşmeyle birlikte gerek sömürgecilik küresel boyutlara ulaşmış gerekse küreselleşmeyle birlikte birçok anlamda sınırlar ortadan kalkmaya başlamıştır.

Coğrafi keşifler, Rönesans, Reform, Aydınlanma ve Sanayi Devrimi gibi gelişmelerin Avrupa’da ortaya çıkması bölgenin de hemen her alanda güçlenmesini sağlamıştır. Özellikle bilimsel ve teknolojik alanda yaşanan gelişmeler ve fikri mücadeleler sonrasında Avrupa insanlık medeniyetini sahiplenmiş ve kendinden olmayanları ötekileştirmiştir. Uygarlık, medeniyet gibi kavramlar Avrupa’yla bütünleştirilmiştir. İspanyolların dünyayı keşfiyle başlayan süreç İngilizlerin güneşin batmadığı imparatorluk söylemleri kadar büyük bir sömürge yayılmacılığı ile devam etmiştir. Sömürgeci faaliyetler aynı zamanda kültürel yayılmayı da sağlamış dünyanın hemen her yerine kendi kültürlerini taşımışlardır. Modern dönemlerin ilk birkaç yüzyılının küresel güçleri olarak Avrupa’yı göstermek mümkündür. Ancak kapitalizmin sermaye hırsı Avrupa’nın yaşayacağı büyük çöküntülerinde nedeni olmuştur. Peşi sıra gerçekleşen paylaşım savaşları sonrasında küresel anlamda güçler değişecektir. Savaşların yarattığı yıkım Avrupa devletlerini güçsüzleştirirken ABD ve SSCB gibi yeni küresel güçler ortaya çıkacaktır. SSCB’nin yıkılmasıyla Soğuk Savaş sona ermiş bununla birlikte ABD bir süre dünyanın tek süper gücü olarak politikalar uygulama da başarılı olsa da Çin’in ekonomik büyümesi ve Rusya’nın yeniden uluslararası alanda aktif politikalar içine girmesiyle birlikte günümüzde çok kutuplu bir siyasal dünya düzeni ortaya çıkmıştır.

Avrupa’nın oluşan bu yeni dünya düzeninde küresel bir güç olup olmamasını değerlendirmek için üç farklı açıdan yaklaşım sergilenebilir. Bunlardan ilki ekonomik olarak Avrupa’nın küresel anlamda bir güç olup olmadığı sorusudur. Yukarıdaki bölümlerde değindiğimiz üzere Avrupa bütünleşmesinin ilerleyişinde ekonomik bir birlikteliği ön planda görmekteyiz.

İkinci Paylaşım Savaşı sonrası yeniden canlanan Avrupa Birleşik Devletleri düşüncesinin oluşum ve gelişimiyle ilgili iki farklı isimden bahsetmek mümkündür. Bunlardan biri Altiero Spinelli diğeri ise Jean Monnet’dir. Bu iki düşünür ve siyasetçi, Avrupa Birleşik Devletleri kurma fikrinde ortak olsalar da bunun gerçekleşmesi noktasında farklı görüşlere sahiptiler. Spinelli, ABD tarzı bir federal yaklaşımı desteklemekteydi. Avrupa Birleşik Devletleri için anayasal bir devrime ihtiyaç olduğunu dile getirmişti. Derhal anayasal kurumlar oluşturulmalı ve merkezi bir devlet

kurulmalıydı. Monnet ise önce ekonomik entegrasyon olması gerektiğini ileri sürmüştü. Monnet'ye göre ekonomik birliklilik sağlanacak ve bu süreçler içerisinde karşılaşılan sorunlarla mücadele edilerek Avrupa Birleşik Devletleri kurulabilecektir. Günümüz AB modeline baktığımızda Monnet'nin görüşlerinin uygulandığını görmekteyiz. Avrupa bütünleşmesinin ekonomik temelli gerçekleşmesi bu anlamıyla sonuç vermiştir. AB ekonomik olarak küresel bir güçtür. Ancak ekonomik olarak güç olmak siyasal güç olmak için yeterli midir, sorusu da cevaplanmalıdır.

Avrupa coğrafyasında meydana gelen Bosna ve Kosova Savaşları, Irak'ın Kuveyt'i işgal etmesi, Körfez Savaşı, ABD'nin Afganistan ve Irak'ı işgali, Arap Baharı, Suriye İç Savaşı, İsrail-Filistin olayları gibi gelişmeler AB'nin siyasal anlamda küresel politikaları için örnekler teşkil etmektedir.

1992'de Bosna-Hersek, gerçekleştirilen referandumla birlikte bağımsızlığını ilan etmiş ve aynı sene içerisinde Birleşmiş Milletler (BM) üyesi olmuştur. Bunun akabinde Boşnak ve Sırp lar arasında şiddetli bir savaş gerçekleşmiştir. 1992 yılından 1995'e kadar süren savaş sonrası yaklaşık 200.000 ölüm gerçekleşmiş bunun ise 160.000'i Boşnaklar olmuştur. O dönemde 1.800.000 dolaylarında olan Boşnak nüfusun yaklaşık %10'u katledilirken nüfusun yarısı da evlerini terk etmek durumunda kalmışlardır (Semercioğlu, 2017, s. 1346). Avrupa coğrafyasında gerçekleşen bu katliam sırasında Avrupa devletleri müdahalede bulunmamış ve izleyici rolüne bürünmüşlerdir. Bu süreçlerde Orta Doğu coğrafyasında Körfez Savaşı gerçekleşmiş ABD, Sovyetler sonrası politikalarında bu bölgeye ağırlık vermiştir. Bosna'da yaşanan gelişmeler karşısında ABD, AB'nin sorumluluk alması gerektiğini belirtmiştir. Ancak Lizbon ve Londra Konferansları, Vance-Owen Planı, Owen-Stoltenberg Planı gibi girişimlerinin başarısız olması sonucu (Ceylan & Progonati, 2022, s. 72), ABD ve NATO müdahalesi gerçekleşmiştir. Bu durum Avrupa'nın ABD ve NATO'ya olan bağımlılığını göstermek açısından bir örnektir.

Dayton Antlaşması ile Bosna-Hersek Savaşı çözümlenmekle birlikte bu antlaşmada Kosova'dan bahsedilmemiştir (Arı & Pirinççi, s. 10). Akabinde Kosova Kurtuluş Ordusu direnişe geçmiş bu kez de Sırp lar ve Kosovalılar arasında çatışmalar başlamıştır. Bosna Savaşı'nda AB'nin yetersiz kalması sonrası ABD, Kosova'ya erken

müdahale gerçekleştirmiştir. Bunda Rusya'nın bölgede güçlenme çabaları da etkili olmuştur (Tuncer, 2020, s. 983). Kosova Savaşı sırasında AB içerisinde siyasal bir birliktelik sağlanamadığı görülmüştür. Almanya, Fransa ve İtalya daha yumuşak politikalar izlerken, İngiltere askeri müdahale yanlısı olmuştur. ABD, Rusya ve Çin'in BM'de anlaşmazlık çıkarmasının önüne geçmek adına operasyonun NATO tarafından gerçekleştirilmesini sağlamıştır (Karakoç, 2006, s. 233). Sonrasında ise ABD, Kosova'da Bondsteel Üssü'nü kurarak stratejik olarak bölgeye yerleşmiştir (Oğultürk, 2014). Diğer yandan İspanya, Yunanistan, Romanya ve Slovakya gibi Avrupa devletleri Kosova'nın bağımsızlığını tanımamıştır (Kenar, 2022, s. 163).

Soğuk Savaş sonrası Orta Doğu coğrafyasında da krizler yoğunlaşmıştır. Günümüzde de devam eden krizler artarak geleceğe taşınacak gibi gözükmektedir. Avrupa'nın Orta Doğu'da yaşanan gelişmeler karşısında gerçekleştirdiği tutumlar da siyasal anlamda bir birliktelik sağlanabildi mi, sorusu için örnekler oluşturmaktadır. Özellikle bölgede gerçekleşen krizlerin yol açtığı başta göç olmak üzere ortaya çıkan sorunlar Avrupa devletleri için de büyük bir tehdit olarak görülmektedir. AB bölgedeki sorunun merkezine İsrail – Filistin mücadelesini koyarken, ABD ise terör faaliyetlerine yönelik politikalarda bulunmaktadır. AB'ye göre İsrail – Filistin sorunu çözülmeden bölgede istikrar olması mümkün görünmezken ABD ise terör faaliyetlerine son verilmeden bölgede istikrarın sağlanamayacağı görüşündedir (Yücel Z. , 2011, s. 85-86). Burada altı çizilmesi gereken bir hususta siyasal kavramların pragmatist kullanılmasıdır. Ne AB ne de ABD için bölgede olmanın temel anlamını insan hakları, demokrasi, adalet, özgürlük gibi kavramlara indirgemek mümkün değildir. Aksine bölgede yaşanan birçok gelişmenin ardında yine bu güçleri ilişkilendiren büyük bir kesim de bulunmaktadır. ABD'nin Irak işgali için ortaya koyduğu gerekçelerden olan kimyasal silahlar bulunamamıştır. Lakin işgal insan hakları, adalet, özgürlük, güvenlik gibi söylemlerle gerçekleştirilmiştir.

Irak işgali sırasında AB'nin ortak bir politika belirleyememesi Avrupa'nın siyasal olarak birliktelik sağlayamadığına dair bir başka örnektir. İngiltere, İtalya, İspanya gibi Avrupa devletleri işgali desteklerken Fransa ve Almanya savaş karşıtı bir durum almışlardır. İşgalin gerçekleşmesi sonrası da bu fikir ayrılıkları devam etmiş Fransa, Irak'ın yeniden işgalini BM tarafından gerçekleştirilmesi görüşünü öne çıkarmıştır.

Benzer ayrışma Körfez Savaşı sırasında da yaşanmıştır. İngiltere, İtalya ve Fransa savaşın içinde yer almışlar, Almanya ise kendisini bu savaşın dışında konumlandırmıştır (Bigaç, 2020, s. 10). Savaş ve işgallere karşı olan Avrupa devletlerinin gündem etrafında toplantılar gerçekleştirmek dışında ortaya koydukları somut eylemlilikler görülmemektedir (Kahraman, 2003, s. 152).

AB'nin bölgeyle olan ilişkiler ABD gibi sert politikalar üzerine kurulu olmasa da insani değer ve ilkeler adına söylenenlerin sadece açıklamalardan ibaret olduğunu söylemek mümkündür. 1995 yılında Barcelona Deklarasyonu gerçekleştirilmiştir. Deklarasyona 15 AB üyesi ve Türkiye, Mısır, Suriye, İsrail, Cezayir, Tunus, Fas, Ürdün ve Filistin yetkilileri katılmıştır (Aytaç & Gürkaynak, 2022, s. 81). Bu anlaşmalar ekonomik temelli olmanın ötesine gidememiştir. Demokrasi, insan hakları gibi sorunlar üzerine gidilmenin aksine otoriter iktidarlara iş birliği yapılmaktan kaçınılmamıştır. 2004 yılında bölgedeki politikalarını gözden geçiren AB, Avrupa Komşuluk Politikası adı altında yeni girişimlerde bulunsa da yine bu kavram ve değerler etrafında herhangi bir ilerleme sağlanamamıştır. Batı'nın sorunların çözümü değil sorunların sebebi olduğuna dair yaklaşımlarda azımsanmayacak kadar güçlüdür (Dinç, 2018, s. 7,8).

2010 yılında Tunus'ta başlayan ve kısa sürede bölgede etkili olan Arap Baharı sonuçları itibarıyla önemli sorunlar ortaya çıkarmıştır. Bunların başında ise Suriye İç Savaşı gelmektedir. 2011 yılının ocak ayında başlayan hareketlilik mart ayı ile birlikte şiddetini arttırmış sonrasındaysa ülke iç savaşa sürüklenmiştir. 2010 yılında Tunus'ta başlayan Arap Baharı olarak adlandırılan hareketler oldukça büyük etkileri olan sonuçlar yaratmıştır. Bu sonuçların parçalarından en büyüğü şüphesiz ki Suriye'de yaşanan gelişmelerdir. 2011 Ocak ayı ile birlikte başlayan hareketlilikler mart ayıyla birlikte iyice büyümeye başlamış ve sonrasında büyük bir kaos ve şiddet yaşanmıştır. Yaşanan kaos sadece bölgeyi değil kıtalararası etkileşimlere neden olmuştur. Öncesinde Arap Baharının devamı olarak görülen protestolar zamanla Baas Partisi'ni iktidardan indirme girişimine dönüşmüş sonrasında ise iç savaş patlak vermiştir (Topal, 2016, s. 119). Suriye İç Savaşı'nın küresel anlamda etkileri olmuştur. Esad rejimini tasfiye etmek isteyen ABD karşısında Rusya tarafından sahiplenilen bir rejim bulmuştur. Rusya'nın Suriye sahiplenmesi bölgede olduğu kadar dünya siyaset

sahnesini de yeniden şekillendirecektir. Soğuk Savaş sonrası dünyada tek süper güç olarak hareket eden ABD karşısında, Rusya etkili bir güç olarak dünya siyasal alanını yeniden şekillendirecektir. Bölgede yaşananlar sonrası gerçekleşen göç hareketi ise Avrupa içinde büyük bir sorun haline dönüşecektir. Avrupa'nın ABD'nin Orta Doğu'yu siyasal anlamda yeniden şekillendirme müdahalelerinin karşısında bir kez daha ortak bir tutum sergileyememiştir. AB ülkelerinin önemli bir kısmı her ne kadar yumuşak güç politikalarına taraf olsa da ABD'nin sert güce dayalı politikaları karşısında siyasal birliktelik sağlayamamış ve bölgenin geldiği son durum itibarıyla de ortaya çıkan sorunlarla yüzleşmek zorunda kalmıştır. Sığınmacı sorunu Avrupa'da milliyetçi, ırkçı söylemleri arttırmıştır. İngiltere'nin AB'den ayrılmak için gerçekleştirdiği referandumda ayrılıkçıların kullandığı en güçlü argümanlardan biri de AB'nin sığınmacı politikaları olmuştur. Sığınmacı sorunundan başta Almanya ve İsveç olmak üzere İtalya, Hollanda, Avusturya, Macaristan, Danimarka ve Yunanistan etkilenirken (Bozkurt, 2018, s. 61-63), Fransa ve Belçika'da da yakın zamanda sığınmacı sorunu ön plana çıkmaya başlamıştır.

İngiltere'nin AB'den ayrılmasının AB içerisindeki siyasal etkilerinden biride BM'de veto etme yetkisine sahip olmasıdır. İngiltere'nin ayrılığı sonrası AB içerisinde tek veto etme yetkisine sahip Avrupa devleti olarak Fransa kalmıştır.

AB'nin siyasal ve askeri anlamda küresel bir güç olma tartışmasının örneklerinden biride Rusya'nın Ukrayna müdahalesidir. Suriye sahiplenmesiyle birlikte ABD politikalarının karşısına çıkan Rusya, Ukrayna müdahalesi ile birlikte savaşı Avrupa coğrafyasına taşımıştır. ABD'nin Uzun Telgraf ile Sovyetlerde başlayan Çevreleme Politikası Soğuk Savaş sonrası da devam etmiştir. Komünizm ile mücadele kapsamında kurulan NATO, Sovyetlerin yıkılması sonrası da varlığını korumuş ve üslerini Rusya topraklarına yakınlaştırmaya devam etmiştir. Rusya'da bu durumu güvenlik tehdidi olarak görmesi üzerine Ukrayna işgaliyle karşılık vermiştir. Rusya'nın bu müdahalesi karşısında Avrupa'nın ABD ve NATO'ya olan bağımlılığı bir kez daha ortaya çıkmıştır.

Rusya'nın Ukrayna işgali Avrupa için çok büyük bir güvenlik tehdidi olarak algılanmıştır. İngiltere Başbakanı Boris Johnson, Rusya Lideri Putin'i diktatör ilan

etmiş, Avrupa Komisyonu Başkanı Ursula von der Leyen işgalin Avrupa'yı hedef aldığını açıklamış, Avrupa Konsey Başkanı Charles Michel ise Rusya'yı Avrupa için tehdit olarak sınıflandırmıştır (Dinçer, 2023, s. 395).

AB'nin siyasal anlamda küresel bir güç olma değerlendirmelerine bir başka örnekte çalışmanın gerçekleştiği şu günlerde yaşanmakta olan İsrail – Filistin çatışmalarıdır. Hamas'ın saldırıları ve ardından başlayan İsrail saldırıları binlerce ölümle sonuçlanmıştır. Avrupa devletleri bu süreçte de ortak bir tutum sergileyememiştir. Hemen her söylemde iki devletli çözüm düşüncesini dile getiren Avrupa devletleri arasında henüz İspanya, İrlanda, Slovenya ve Malta dışında kurulacak Filistin devletini destekleyeceklerine dair bir açıklama gelmemiştir (AB'den 'Filistin devletinin tanınması' Yorumu, 2024). Belçika'nın daha önceki süreçten de bu yönde bir desteği vardır. Son olarak İspanya AB'ye seslenerek Filistin'i tanıma çağrısında bulunmuş ve aksi halde İspanya olarak hareket edeceklerini dile getirmiştir (İspanya: AB, Filistin Devletini Tanımazsa İspanya Kendi Kararını Alacaktır, 2023). Yaşanan bu süreçte de bir kez daha Avrupa devletlerinin siyasal bir birliktelik sağlayamadığını görmekteyiz. Avrupa'nın küresel bir güç olup olmaması adına yukarıda bahsedilen gelişmeler fikir sunmaktadır. Avrupa Birleşik Devletleri, Avrupa'nın daha büyük bir küresel güç olmasını ifade etmektedir. Spinelli gibi Avrupa Birleşik Devletleri düşüncesini savunanlar dünyanın çok daha yaşanabilir bir yer olması adına insani ortak değerlerden söz etmişlerdir. Dünya barışı da ancak bu değerler etrafında mümkün olacaktır. Çalışmanın geride bıraktığımız kısımlarında özellikle Avrupa kavramı ve Avrupa'da gerçekleşen ilk bütünleşmelerden günümüze kadar olan gelişmelere gerek kültürel gerek siyasal açıdan yer verdik. Çalışmanın kalan bölümlerinde ise kültür ve kimlik kavramı üzerinde durularak bahsedilen insani ortak değerler üzerine tartışmalar gerçekleştirilecektir. Bu yönde ilk tartışılması gerekende elbette kültür ve kimlik kavramlarıdır.

İKİNCİ BÖLÜM

KİMLİK VE KÜLTÜR TARTIŞMALARI İÇERİSİNDE AVRUPA BİRLEŞİK DEVLETLERİ

Sosyal bilimlerde kavramlar üzerine tartışmalar oldukça sık görülür. Genellikle ortak bir tanım üzerinde uzlaşmak mümkün değildir. İnsan varlığı gereği gezegende çokça yer tutar. Yapısı gereği de sürekli bir üretim içerisindedir. İnsan topluluklarının yaşam biçimlerini belirleyen birçok faktör vardır. Gerek doğa ile olan ilişkiler gerekse de insan-insan ilişkileri topluluklar içinde belirleyici sonuçlar ortaya çıkarmaktadır. Coğrafi koşullardan, iklime, üretim biçiminden gelişmişliğe, birçok neden insanın ve toplulukların gelişimlerini de etkilemektedir. Örneğin Tarım Devriminin gerçekleşerek uygarlığa geçiş koşullarının oluşumu Avrupa için binlerce yıl önce gerçekleşmişken bu durum Yeni Dünya yani Amerika kıtası için sadece birkaç yüz yıl önce gerçekleşmiştir. Kısacası topluluklar benzer şeyleri dahi çok farklı tarihsel dönemlerde gerçekleştirebilirler. Aynı zamanda tüm bu etkenler içerisinde oluşan yaşam biçimleri kendi içlerinde bile sayısız kültür üretmiştir. Bunların bazıları günümüze ulaşmış, bazıları yok olmuşlardır. Bu aktarım ve yok oluşlar gelecek tarihimizde de gerçekleşmeye de devam edecektir. İnsan ve topluluklar için sayısız şey gerçekleşirken bunları tek bir tanımla kavramlaştırmakta elbette kolay değildir. Zira üzerinde en çok uzlaşılan tanım dahi insanlığın yakaladığı ilerleme sayesinde bir süre sonra yetersiz kalabilmektedir. Çünkü ortaya çıkan yeni, aynı zamanda o kavram içinde yeni anlamlılıklar demektir.

Kimlik ve kültür kavramları da üzerinde çokça tartışmaların olduğu kavramlardandır. Derlenen çalışmalar göstermektedir ki kültür üzerine çok fazla tanımlama yapılmaya çalışılmıştır. Bu tanımlamalar kültürün çeşitliliğini kapsayarak kavram hakkında çok

daha geniş bir içerik sağlamaktadırlar. Avrupa Birleşik Devletleri düşüncesini kimlik ve kültür açısından irdelerken bu kavramlar üzerine tartışmalarda bulunmak yararlı olacaktır.

2.1.Kimlik ve Kültür Üzerine Yaklaşımlar

Kültür ifadesinin ilişkilendirilecek ilk şey elbette insandır. İnsanın tarih sahnesine çıkışından günümüze süregelen üretimidir. İnsan doğadaki varlığının ayırt ediciliği gereği bilgi üretmeye ve ürettiği bilgiyi geliştirip aktarma erkine sahiptir. Kültür insan tarafından geliştirilerek sonraki kuşaklara aktarılır (Yılmaz, ve diğerleri, 2016). İfade olarak kullanılmaya başladığı zamandan itibaren kültür hakkında çokça tanımlama gerçekleştirilmiş lakin üzerine ortaklaşmış bir tanım ortaya çıkmamıştır. 1952 yılında Amerikalı iki antropolog olan Kroeber ve Kluckhohn bu konuda bir derleme gerçekleştirmiş ve kültür kelimesine ait 164 farklı tanıma ulaşmışlardır (Güvenç, 1972, s. 95). Bu tarihten günümüze de kültür üzerinde tartışmalar süregelmüş ve yaşanan gelişmelerin yol açtığı yeniler kültür ifadesinin de yeni anlamlar etrafında değerlendirilmesine olanak tanımıştır. İnsanın üretimi ve evrendeki rolünün gelişimi devam ettikçe gelecekte de her bir yeniye ulaşmakla birlikte kavramın kapsamı da genişleyecektir.

İnsanın tarih sahnesinde varlığını birkaç milyon yıl öncesine götürmek mümkündür. Uygarlık tarihini ise birkaç bin sene öncesiyle başlatmaktayız. Ama insan doğadaki en ilkel yaşam biçimiyle dahi kültür üretimi gerçekleştirmiştir. Beslenmek için gerçekleştirdikleri organizasyonlar, doğayla olan etkileşiminin ortaya çıkardığı ilişkiler, korunmasızlığının ve çaresizliğinin yarattığı korkular, elde etmeye dönük oluşan şükranlar vb. hayatın hemen her alanındaki her şey aynı zamanda insanın onu şekillendirmesi, sürdürüregelmesi, geliştirmesi, aktarması ve yerine yenisini koymasıyla devam etmiştir.

İnsanlık tarihinin en büyük sıçramalarından biri de şüphesiz ki dili geliştirebilmesidir. Dilin daha karmaşık hale gelmesi aynı zamanda edinilen bilginin hatırlanma ve iletilmesini daha kompleks hale getirmiş bu durumda kültürel iletimi ortaya çıkarmıştır. İnsanın edinmiş olduğu fikir ve gelişmeler çok daha hızlı bir şekilde

sonrasına aktarılabilmektedir. Bu kültürel evrimin biyolojik evrimin önüne geçmesi olarak yorumlanmıştır.

İnsan varlığı süresince boyunca hem insan-insan ilişkileri hem de insan-doğa ilişkileri içerisinde olmuştur. Kültürün ilk tanımlamasında insanın doğa ile olan ilişkisini görmektedir. Kültüre hasat, ekin ekmek, toprağı sürmek gibi anlamlar yüklenmiştir. Bu tanımlamalar kültürün doğa ile ilişkisini ortaya koymaktadır. Örneğin Ege yöresine ait bir oyun olan ‘Harmandalı’ bağdan üzüm toplayanları yansıtmaktadır. Diğer bir örnekle Karadeniz yöresine ait olan ‘Horon’ yöre ile simgeleşmiş olan hamsinin çırpınışıyla ilişkilidir.

İlk olarak toprağı ekme biçme anlamlarında kullanılan kültür tabiri önce Fransızca ve İngilizce olarak ortaya çıkmış sonrasında Fransızcadan Almancaya ‘Cultur’ ve ‘Kultur’ olarak geçmiştir (Thompson, 2013, s. 149). Fransa’da Voltaire tarafından insan zekasının oluşumu, gelişimi, geliştirilmesi ve yüceltilmesi anlamında kullanılmıştır (Güvenç, 1972, s. 96). 19. yüzyılda Latince ‘Civlis’ kelimesinden türetilen uygarlık kelimesiyle eş ya da zıt anlamlar olarak kullanılıyordu. Uygarlık ifadesi Almancada ‘Zivilisation’ olarak kullanılmakta ve olumsuz bir anlam yüklenmektedir. 18. yüzyıl Almanya’sında saray soyluları ve burjuvazi Fransızca dilini kullanırken, saray memurları ve toprak soylularından gelen entelektüel kesim ise Almanca konuşuyor ve Fransızca konuşan diğer kısma karşı alaycı yaklaşımlarda bulunuyorlardı. Bu kesim üst sınıflarla kendileri arasındaki farkı ‘Kültür’ ve ‘Zivilisation’ arasındaki karşıtlıkla ifade ediyorlardı. Örneğin Immanuel Kant ‘*Biz sanat ve bilimle işlendik ve toplumsal görgü ve incelikler edinerek uygar olduk*’ demektedir (Thompson, 2013, s. 150).

Kültürün en genel tanımlarından birini yapan evrimci anlayış içerisinde olan Edward Tylor 1871 yılında yayımladığı ‘Primitive Culture’ kitabında kültürü ‘*insanın toplumsal bir üyesi olarak edindiği bilgi, inanç, sanat, ahlak, yasa, görenek ve başka herhangi bir yetenek ya da alışkanlığı içeren o karmaşık bütün*’ olarak tanımlamıştır (Burge, 2006, s. 41). Tylor’un tanımlamasındaki bilgi ve yasa ifadelerini görmektedir. Günümüz ulus devletlerinde farklı ulus ve birbirlerinden bağımsız yerel kültürlerin bir arada yaşamasını sıkça görmektedir. İspanya’da Katalanlar, Fransa’da Bask’lar gibi

farklı ulusların tek bir devlet çatısı altında yaşaması örnekleri vardır. Birleşik Krallık gibi federal yapısını sağlayabilmiş ya da ABD gibi hem Amerika kıtası yerel halklarını hem de gerek Avrupa gerekse dünyanın hemen her yerinden farklı ulus kökenlilerin birlikteliğinde federal bir devlet kurarak uluslaşmış örnekler de vardır. Özellikle ABD örneği Avrupa Birleşik Devletleri için önemli bir örnektir. ABD devletini oluşturanlar arasında Avrupa kökenliler çok önemli bir yer tutarlar. Çok köklü ulusal kimliklere sahip Fransızlar, Almanlar, İspanyollar vb. Avrupalı kökenliler ABD bayrağı altında Amerikan kimliğini edinmişlerdir. Avrupalıların bir başka kıtada edinebildiği bu kimliğin Avrupa’da edinilmesi de pekâlâ mümkündür. İnsanlığın ortak değerlerinden edindiği bilgi ve ortaklaşmış yasal güvenceler farklı kültürel yapıları ortak çatı altında yeni bir kimliğe dönüşümünü gerçekleştirebilir. Küreselleşmenin her geçen zaman geliştiği ağ toplumlarında daha büyük ve bütünleşmiş toplulukların ortaya çıkması mümkündür. Bir bölge içerisindeki bitki ve hayvanlarının tümü o bölgenin Flora-Faunasını oluşturuyorsa halkların genel yaşam kabulleri de o bölgenin kültürünü oluştururlar (Thompson, 2013, s. 153). Günümüz Avrupası’na baktığımızda insan hakları, özgürlük, hukuk devleti anlayışı vb. yaklaşımlar hemen tüm Avrupa bölgesi için ortak kabul görmüş değerler olarak görülebilir. Bu değerler, topluluğunun yarattığı Avrupalılık kültürü, Avrupalılık kimliği altında Avrupa Birleşik Devletleri’ne dönüşebilir.

İşlevselci bir yaklaşıma sahip olan Bronislaw Malinowski, 1931 yılında ‘Encyclopedia of Social Sciences’ta’ yayımlanan makalesinde kültürü ‘*önceki kuşaktan kalan yapıtlar, mallar, teknik süreçler, fikirler, alışkanlıklar ve değerler*’ olarak tanımlamaktadır (Burge, 2006, s. 41). Malinowski’de kültür için değerlere dikkat çekmiştir. İşlevselliğin altını çizen Malinowski insanların biyolojik ve psikolojik gereksinimlerinin ortak olduğunu ve kültürel kurumların esas işlevinin bu gereksinimleri gidermek olduğunu ifade eder. O’na göre biyolojik gereklilikler kültürel sistem oluşturur bu gereksinimler karşılanınca yeni kültürel gereksinimler ortaya çıkar. Kültürlerin karşılamak zorunda olduğu gereksinimlerinden ikisi, eğitim ve hukuk gibi araçsal gereksinimler ve din, sanat gibi bütünleştirici gereksinimlerdir (Gökalp , 2018, s. 34). Eğitim, hukuk gibi araçsal gereksinimler, farklı kültürlerin birlikte oluşturduğu yeni kültürel gereksinimleri ortaya çıkarırlar. Günümüzde AB kurucusu olan ve AB’nin temelini oluşturan ülkelerin hukukun üstünlüğü ilkesi,

eğitimin bilimselliği gibi birçok noktada aynı anlayışta bulunduğunu görebiliyoruz. Avrupa topluluklarının bu haklar etrafında bir araya gelerek kültürel gereksinimlerini karşılamaları ve daha büyük ulusüstü bir anlayış içerisinde yeni kültürel gereksinimler ortaya çıkarmaları olasıdır.

Weber’de kültür kavramı için insan tarafından donatılmasına dikkat çekmiştir. Weber’e göre kültür *‘dünyadaki sonsuzcasına anlamsız olayların sınırlı bir parçasının insan varlıklarının görüş noktasından anlam ve önemle donatılmasıdır’* (Schroder, 1996, s. 18). Weber’in kültür tanımlamasında insanların kendi bakış açıları ile olayları anlamlandırdığı ve önem arz ettiği düşüncesi görülmektedir. İnsanlar edinilmiş haklardan vazgeçmek istemezler. Aydınlanma Döneminde yerleşen pragmatist kültür insanın da topluluklarında çıkarları doğrultusunda hareket etme anlayışını geliştirmiştir. Edinilmiş hakkın daha fazlasını elde edebilme düşüncesi toplulukların daha büyük idealar etrafında birlik olmasını sağlayabilir. Güvenlik kaygıları da yine insanların ortak hareket edebilme ihtiyacını ortaya çıkaran unsurlardandır. Eğer topluluklar edinilmiş hakların daha da gelişeceği ve güvenlik kaygılarının daha aza indirgeneceği bir anlayışla donatılırsa, yönlerini de o yöne çevireceklerdir. Rusya’nın Ukrayna işgali sonrası savaşın Avrupa coğrafyasına sıçraması ve Orta Doğu’da ki gelişmelerin ortaya çıkardığı sığınmacı sorunu ve yine ekonomik taleplerle her geçen gün büyüyen Avrupa’ya yönelen göç gibi gelişmelerin ortaya çıkardığı güvenlik sorunları karşısında, ekonomik büyümenin artması, insani temel hakların geliştirilmesi, özgürlüklerinin ve güvenliklerinin teminat altına alınması gibi talepler ile birlikte Avrupa halkları Avrupalılık kimliğini geliştirme noktasında daha da kararlı olacaktır. Malinowski’nin dediği üzere kültürel gereksinimler karşılandığında yeni kültürel gereksinimler ortaya çıkacaktır. Bu da Avrupa Birleşik Devletleri düşüncesinin ilerlemesine katkı sunacaktır.

Çevresel-uyumcu anlayışa sahip olan L.A. White 1949 yılında yazdığı ‘The Science of Culture’ adlı çalışmasında simgelemeye dikkat çekmiştir. White, kültürün belirgin bir görüngüler yani sembolleştirme olarak terimleştirdiğimiz insana özgü zihinsel bir yetinin uygulanmasına dayanan şeyler ve olaylar düzeni olduğunu öne sürmüştür. White, kültürü teknoloji ile bütünleştirmekte, kültürü bütüncül, dinamik ve simgesel bir sistem olarak tanımlamaktadır. Kültürü üç düzlemde ele alan White, birinci

düzleme teknolojiyi yerleştirirken ikinci düzlemde devlet, hukuk, aile gibi sosyolojik kavramlardan bahsetmektedir (Thompson, 2013, s. 156). Teknolojik değişimler toplumun kurumlarını, ideolojik yapısını ve değerlerini de etkilerler. Ağ toplumu dediğimiz günümüz toplumu içerisinde bu değişim hızla görülmektedir. Bilişimin çok hızlı bir şekilde ilerlemesi, mesafelerin ortadan kalkması, coğrafyasızlaşmanın görünür olması, küreselleşmenin tamamen hayatımıza girmesi gibi etkenler bireyleri ve dolayısıyla toplumları da etkilemektedir. Avrupa'nın kendinden olmayanları ötekileştirdiği ve Avrupalılık kültürünün medeniyetle bütünleştirildiği günümüz dünyasında Avrupa kültürü, dünyanın hemen her yerinde yeni kuşaklar tarafından kabul görmektedir. Bilginin sınırsız, zamansız ve mekânsız dolaşımı kültürel yayılmayı da hızlandırmıştır. Avrupa halklarının teknolojiyle olan ilişkileri ve günlük yaşamın artık sanallaşması aşaması sonrası farklı ulusların genç kuşaklarında yeni bir ortak kültür inşası söz konusudur. Sanallaşma öncesi futbol gibi sporsal aktivitelerde ortak bir kültür yakalayan Avrupa halkları, sanallaşan dünyada yerel kültürlerini daha hızlı terk ederken popüler kültür etrafında özellikle sosyal medya bölgesinde bir araya gelebilmekte ve birbirlerine benzerlikler içerisinde olmaktadır.

Adorno'nun kültür endüstrisi olarak ifade ettiği kavramda kültürün endüstri, kültürel ürünlerinde sadece metalar olduğu düşüncesi vardır. Adorno'ya göre kültür ve endüstrinin bilişiminden yeni bir ekonomik, toplumsal ve siyasal bir gerçekliğin oluşması söz konusudur. White'ın kültür ve teknoloji bütünleştirmesi, Adorno'nun kültürel varlıkların kazanç amaçlı üretilen mallara dönüştüğü düşüncesi ağ toplumu kuşakları için daha derinden anlamlandırılabilir. Küreselleşen dünyada ulus düşüncesinin ne kadar daha etkin olabileceği ya da teknolojik ilerlemeler, coğrafyasızlaşma, sınırların kalkması gibi süreçler sonrası yerel kültürlerin popüler/üretilen kültüre karşı nasıl bir hal alacağı, aynı zamanda yeni toplumsal düzenlerinde belirleyici unsurlarından olacaktır. Avrupa Birleşik Devletleri de ulusüstü bir yaklaşımdır. Avrupa'nın kendinden olmayanı ötekileştirdiği düzlemde sınırların kalkması, mekânın ve zamanın yeni biçimi, kültürün endüstrileşmesi gibi hızla ilerleyen süreçte yerel kültürlerin yok olmaya başlaması ve ulus düşüncesinin yerini daha geniş bir oluşuma bırakması, medeniyeti sahiplenen Avrupa halklarının ötekileştirdiklerine karşı çok daha büyük bir oluşum ideası içerisinde olması da olası gelecek senaryolarından biri olarak tartışılabilir.

Özgücü anlayışa sahip olan Franz Boas, kültürü topluluğun toplumsal davranışlarının bütün ifadeleri olarak görür. Boas'a göre kültür, bireylerin içerisinde bulundukları grubun alışkanlıklarından etkilenen tepkilerini ve bu alışkanlıkların belirlediği insan etkinliklerini içerir (Gökalp , s. 31). Summer ve Keller'e göre ise, insanların hayat şartlarına uyumunun bütünü kültürdür (Ceyhan & Kocadaş, 2023, s. 122). Gerek Boas'ın grubun alışkanlıkları söylemi gerekse de Summer ve Keller' in hayat şartlarına uyum söylemlerinden anlaşılacağı üzere kültür ve toplumsal hayata uyum arasında ilişki vardır. Avrupa Birleşik Devletleri düşüncesinin temelini oluşturan insan hakları, özgürlük, hukuk devleti, demokrasi gibi kavramlar Avrupa halkları tarafından kabul görmüş ve benimsenmiştir. Bu ve benzeri değerler topluluğu karşısında Avrupa'nın farklı etnik kimlikleri ve kültürlerinin bir arada yaşaması mümkündür. Avrupa halkları bu değerler etrafında oluşmuş hayat koşullarına uyum sağlamışlar ve yaşamsal alışkanlıkları da bu değerler etrafında gerçekleşmiştir.

Yapısalcı anlayışın önemli temsilcilerinden olan Levi Strauss, bütün kültürlerin temelinde yapısal benzerlikler olduğunu ifade eder. Strauss'a göre gelişmiş bir toplulukla ilkel bir topluluk arasında başlangıçta farklılıklar olabilecektir ancak tüm kültürler insanın zihinsel etkinliklerinin parçası olarak ortak bir paydaya erişecektir (Nar, 2016, s. 39). Strauss'un kültür tanımlaması Avrupa halklarının da ortak bir payda da birleşmesinin kültürel bir sorun teşkil etmeyeceği olarak yorumlanabilir. Ortak değerler etrafında bütünleşebilen halklar o değerler etrafında ortak kültürlerini de inşa edeceklerdir. Yine benzer şekilde işlevsel yapısalcı bir anlayışa sahip olan Radcliffe-Brown'da toplumsal yapıyı normatif ilişkiler ağı olarak tanımlar ve toplumun meydana gelebilmesi için ortak değerler olması gerekliliğine vurgu yapar (Gökalp , s. 35).

Kültür kavramı tanımlamalarında görüldüğü üzere toplulukların ortak değerleri üzerine sıkça vurgu yapılmıştır. Tezin ilerleyen kısımlarında bu ortak değerler üzerinde durulacaktır. Diğer yandan kültürle ilişkilendirilen inanç birliği gibi kavramlarda Avrupa Birleşik Devletleri içerisinde seküler bir yapı içerisinde Hristiyanlık etrafında buluşmuştur. Yerel kültürlerin muhafaza edilmesi de günümüz Avrupası'nda koruma altına alınmaya çalışılmaktadır. UNESCO vb. kurumlar yerel

kültürlerin yaşatılması için çalışmalar gerçekleştirmektedir. Yerel kültürlerin daha bütünleşmiş bir ortak kültürün inşa edilmesinde olumsuzluk olarak ortaya çıkması günümüzün küreselleşen dünyası ve ağ toplumunda mümkün görünmemektedir. Aksine ortak değerler etrafında yeniyi yaratmak çok daha olasıdır. Avrupa Birleşik Devletleri, Avrupalılık kültürü etrafında mümkün bir düşüncedir. Bunu önündeki en büyük sorun ise ulus kavramıdır. Ulus ve milliyetçilik anlayışı Avrupa Birleşik Devletleri'nin oluşumu önündeki en büyük sorunlardır.

2.2.Avrupalılık Sadece Söylem mi? Yoksa Toplumsal Bir Kimlik mi?

Kimlik ifadesi kelimenin etimolojisinden de anlaşılacağı üzere, varlığı tasvir eden kimlik diğerleri/ötekiler karşısında kendi farklılığını ortaya koymaktır. Latince aynı anlamına gelen 'iden' ve aynı olma anlamını taşıyan 'identitas' sözcüklerinin kökenlerinden türetilmiştir. Öncelikle kimlik bireyseldir. 'Kimsin? Kimlerdensin?' sorularının cevaplarıdır. Kimlik aynı zamanda toplumsaldır. Aynı olma, benzer olma arayışı taşır. Ait hissetme duygusunun bir parçası olarak gelişir. Diğerleri karşısında ötekileştirici bir özelliği simgeler (Cerrah, 2015, s. 7-9).

Toplunun ortak dil, din, etnik köken, gelenek görenekler, coğrafya, hayat biçimleri, ortak yaşanmış tarih gibi etkenler nesnel unsurlar olmakla birlikte bireyin bu nesnel unsurları içselleştirmesi de öznel unsurları ortaya çıkarmaktadır. Kimlik ortak değerler etrafında o değerleri içselleştirmiş bireyler ile ortaya çıkar. Ama kimliği sadece bununla açıklamakta yeterli olmayabilir. Örneğin ABD birçok farklı dil, din, etnik kökenli insanlar tarafından oluşmuş bir devlettir. Bu topluluklar dil, din ve etnik kültürlerini korumakla birlikte aynı zamanda bir Amerikan kimliği de edinmişlerdir. Yerel kimliklerini terk etmemekle birlikte kendilerini 'ben Amerikalıyım' olarak da tanımlayabilmişlerdir (Can, s. 25). Bu durum Avrupa Birleşik Devletleri içinde sorulabilecek sorulardan birisidir.

İçinde bulunduğumuz 21. yüzyılda ulusal kimlikler artık insanların aidiyet ihtiyaçlarını karşılayamamaktadır (Dalbay, 2018, s. 164). Teknolojik gelişmelerle birlikte iletişim, ulaşım vb. alanlarda yaşanan gelişmeler, küreselleşme ile birlikte ortadan kalkan sınırlar, benzer kültürlerin iç içe geçerek bölgesel yeni kültürler inşa

etmesi, coğrafyasızlaşma kavramının yaygınlaşması, Batı'nın medeniyeti sahiplenmesi ve kendinden olmayanları ötekileştirmesi gibi gelişmeler içerisinde Avrupalılık kavramı da yaygınlaşmış ve üst kimlik olarak gelişmiştir.

Kültürel kimlik kökeni ve tarihselliği itibarıyla var oluş kadar oluşu da simgeler. İnsanlık tarihiyle var olmakla birlikte sürekli bir değişimle hareket eden kültür sadece geçmişin korunması ya da geri getirilmesi olarak değil aynı zamanda şimdide ve gelecekte kendimizi konumlandığımız durumları da kapsar (Akça, 2005, s. 10). İnsanlığın yaşadığı gelişimle birlikte kültür de hareket eder. Yaşanan teknolojik ilerlemenin ortaya çıkardığı koşullar daha dar alanda var olan yerel kültürler yerine daha geniş alana yayılmış bölgesel/küresel kültürler de ortaya çıkarmaktadır. Bu durum aynı zamanda yeni kimliklerinde edinilmesi demektir. Daha yaygın ve organize olmuş topluluklar benzeştikleri kesişimler etrafında yeni kimlikler edinebilirler. Örneğin Avrupalılık kimliğini ulusal kimliklerinin önünde tanımlayanlar gözükmetedir.

Aydınlanma Döneminde Avrupa'da yaşanan gelişmeler Avrupa siyasal yapısını etkilemiştir. Hristiyanlık kavramının yerini Avrupalılık kavramı almıştır. Bu dönem ortaya çıkan özgürlük, adalet ve eşitlik mücadeleleri, kapitalist sistemin inşası, sanayi devrimi gibi gelişmeler akabinde ulusçuluk anlayışı ön plana çıkmıştır. Ancak ulusçuluk burjuva sınıfının elinde dar kapsamlı milliyetçilik anlayışına dönüşmüştür. Ulus devletlerde bir tarafta burjuvazinin dar milliyetçi ideolojisiyle örülürken diğer yandan farklı ulusların tek devlet çatısı altında olduğu ama baskın olan kültürün hâkim olduğu devletler ortaya çıkmıştır.

Ulusal devletler günümüz uluslararası sisteminin en önemli aktörüdür. Coğrafi keşifler, Rönesans, Reform, Aydınlanma, Sanayi Devrimi, Amerikan ve Fransız İhtilalleri gibi gelişmeler sonrası ortaya çıkan modernizm ulus devlet anlayışını da inşa etmiştir. Feodal imparatorluklar daha küçük parçalar olan ulusal kimlikli devletlere bölünmüşlerdir. Ulus modernizm öncesi, aynı dili kullanıp aynı soydan gelen coğrafi olarak bütünleşmesini gerçekleştirmiş ama devletleşememiş topluluklar için kullanılıyordu (Cerrah, s. 26). Modernizm sonrası ise ulus kavramının anlamı genişlemiş ve farklı etnik unsurların sınırları belirli olan bir toprak parçasında aynı

hukuka bağılı olarak yaşıyan topluluklar olarak tanımlanmıştır. Ulusal kimlik üzerinde tartışmaların olduğu bir kavramdır. Ulusal kimlikte dil, din, etnik köken gibi farklılıklara bakılmaksızın vatandaşlık anlayışı söz konusu olsa da baskın olan dil, din ve etnik kökenin o kültürü şekillendirmesi söz konusudur. Ulusal kimlik anlayışına baskılayıcı olmak açısından eleştirel yaklaşımlar söz konusudur. Ulusal kimlikte baskın olan kültür diğerkültürler üzerinde etkindir düşüncesi hakimdir. Diğeryandan ise ulusal kimliği kapsayıcı gören anlayışlarda söz konusudur. Bu anlayışa göreysel ulusal kimlikler liberal ve demokratik eğilimler göstererek kapsayıcı ve birleştirici olurlar. Yasa yapanların ayrılıkları gözetmeksizin her kültüre eşit yaklaşımı farklılıkların korunması ve güven altına alınması anlamına gelmektedir. Ulusalcılık ise ulus devletinin ideolojisidir.

Aydınlanmanın, toplumsal ve bilimsel gelişmelerin Batı Avrupa’da yaşanması bu bölgenin geleceğı için belirleyici olmuştur. Sanayi Devriminin gerçekleşmesi sonucu ortaya çıkan yeni üretim biçimi, işgücü gibi değişimler burjuva sınıfının doğuşuna neden olmuştur. Yeni üretim araçları, feodal imparatorluklar yerine daha dar ve belirli büyüklükte ekonomik alanlar ihtiyacını pekiştirmiş bunun sonucunda da ulus devletler ortaya çıkmıştır. Başka bir ifadeyle Sanayi Devrimi sonrası ortaya çıkan ihtiyaçların ulus devletleri ortaya çıkardığını söyleyebiliriz. Bu durum Avrupa’da siyasi yapının değişmesine sebep olmuştur. Günümüzde ise küreselleşme ve teknolojik gelişmelerle birlikte yeniden ekonomik ve sosyo-kültürel alanda değişimler görölmektedir. Bu ulusüstü bir yaklaşımdır. Modernizmin ulus devlet anlayışı ulusüstü yaklaşımlara doğru evrilmektedir.

Kimlik Habermas tarafından devletlerarası ilişkilerin merkezinde değerlendirilir. Habermas postmodernist dönemde ulus üstü siyasi yapıların uluslararası sistemde daha gözle görülür hale geldiğinden bahsederken ulus üstü yapılar için bireyin siyasal yapıya aidiyetinin gelişmesi gerektiğine dikkat çeker. Bu aidiyette ancak oluşturulacak bir anayasa ile mümkündür (Cerrah, s. 49). Bu düşünce hem toplumsal sözleşme düşüncesi ile uyumludur hem de Spinelli’nin AB kuruluşu öncesi dile getirdiğı Avrupa Birleşik Devletleri’nin ancak anayasal devrimle mümkün olabileceğı görüşüyle paraleldir.

Bu görüşün karşısındaki görüş ise toplulukların ekonomik, tarihsel, kültürel, sosyal gerçekliklerinin ayrıştığı üzerinedir. Kimlik doğası gereği ötekiyi var edecektir. Doğu ve Batı karşımıza sıkça çıkan iki ifadedir. Burada kastedilen coğrafi bir yön olmanın ötesidir. Batı aslında tam olarak Avrupa'yı ifade eder. Kuzey Amerika, Japonya, Güney Kore ve İsrail'i de içine alır. Doğu ise Batı'nın dışında kalan her şeydir (Cerrah, 2015, s. 50). Batı dışı kalan kimlik, kültür ve medeniyetlerin ötekileştirilmesi Oryantalizm ile kavramsallaştırılır. Oksidentalizm ise Doğu'nun Batı hakkındaki fikrini ifade eder.

1980'li yıllara kadar kimlik tanımında ulusal kimlikler belirleyiciydi. Ancak sonrasında kimlik anlayışında değişimler yaşanmıştır. Kimlik topraktan bağımsızlaşarak ulusal sınırları aşmıştır. Ulusal kültür, kamusal alan, vatandaşlık gibi kavramlar anlamlarını yitirmeye başlamıştır. Ulus kavramı cemaate dönüşmüş ve eş-ırk, eş-cinsiyet, eş tüketim gibi yeni tanımlamalar ortaya çıkmıştır (Akça, s. 15).

Topluluk kendine özgü değerleri bulunan insan grubunu temsil etmektedir. Topluluk dayanışma içerisinde bulunur ve kolektif hareket etme bilinci geliştirir. Topluluğu oluşturanlar ortak bir kimlikle hareket ederler ve tehlikelere karşı kolektif bir birliktelik sağlarlar. Sovyet ilerleyişinin Avrupa içlerine ilerlemesi sonrası gerçekleşen Avrupa bütünleşmesi bu duruma örnek gösterilebilir. Farklı ulus, kültür, dil vb. ayrışmaları olmasına rağmen bu topluluklar Avrupalılık kimliği altında bütünleşmişlerdir. Ancak bütünleşmeyle ortaya çıkan AB, yeterli siyasal bütünlüğü oluşturmamakla birlikte AB vatandaşlığı gibi girişimler başarısız olmuş bu da AB üzerinden Avrupalılık kimliğinin gelişmesi açısından olumsuz bir durum oluşturmuştur. Habermas bu durum için, AB'nin siyasal bir güç olarak girişimlerde bulunduğu ama kolektif bir kimlik edinmek için gerekli aidiyetin oluşmadığını ifade etmiştir (Courbis Poncet, 2023, s. 19).

Avrupa Birliği süreci içerisinde ortak bir kimlik ve kültür inşası adına Avrupa Birleşik Devletleri'ne de katkı sunan girişimler yaşanmıştır. Bu girişimler aynı zamanda Avrupa halklarının ulusüstü kimliklerinin ötesine geçmesi/geçebilecek olması adına da önemlidir. Bu girişimlerden bazıları başarısız bazıları da Avrupa Birleşik Devletleri adına istenilen evreye ulaşmamış olsa da tarihsel olarak sunduğu katkılar çok değerlidir. Gerçekleşen bu girişimlerin gelecek tarihlerde çok daha öte adımlar

oluşturması ve farklı ulusların ortak değerler etrafında ulusüstü yeni yaklaşımlar sergilemesi mümkündür.

Tüm tanımlamalarda görülmektedir ki kimlik ve kültür kavramları sabit değerler değildirler. Sürekli bir değişimi ve yeniyi de kapsarlar. Yaşanan bilimsel gelişmeler, teknolojik ilerlemeler kültürlerin de yerelliğini etkilemiştir. İletişimin ve ulaşımın çok daha zor olduğu, günümüz topluluklarına göre çok daha kapalı olan toplumlar arasında, kültürlerarası etkileşim daha dar bir bölgeyi ve daha yerel bir kitleyi etkilemekteydi. Ancak günümüzde özellikle küreselleşmeyle birlikte dünyayı küçük bir köy olarak nitelendiren görüşler görmekteyiz. Kültür yerel midir yoksa evrensel midir, tartışmasına girmeksizin küresel kültürlerinde olduğu ve güçlendiğini söylemek mümkündür. Özellikle egemen güçlerin kontrolünde gelişen popüler kültür çok farklı coğrafyalar da çok farklı yaşam biçimleri içerisinde de benzerlikler yaratabilmeyi başarmıştır. Zira meta olarak pazarlanmak istenen şey zaman ve mekândan bağımsız her yerde olabilmektedir. Bilgiye ulaşmanın kolaylığı kültürlerin kaynaşma kolaylığını da beraberinde getirmiştir. Farklı kimliklere, kültürlere, yaşam alanlarına, üretim biçimlerine sahip topluluklar üzerinde müzik anlayışı, moda, sinema, sporsal etkinlikler gibi kültürel faaliyetler ortaklaşmaya başlamıştır. Bilişim Devrimi içerisinde var olan kuşaklar bu süreçte çok daha rahat entegre olmaktadır. McLuhan küresel köy kavramını kullanırken bu duruma dikkat çekmiştir. O'na göre yaşanan gelişmeler sonrası dünya küçük bir topluluk olacaktır. Tek bir topluluk düşüncesinin ütopya mı gerçeklik mi olduğu tartışması bir kenara yerel davranışların bölgeselleşerek daha büyük kültürel topluluklar çıkardığını görmekteyiz. Avrupalılık kimliği, Avrupa kültürü gibi tanımlamalar bu bölgeselliği ifade etmektedir. Modern dünya da medeniyeti sahiplenen Avrupa'da, modernizmin ortaya çıkardığı kavram ve değerler üzerinde bütünleşme söz konusudur. Bu bütünleşme gelişimini ulusüstü bir birleşme etrafında sürdürebilir. Avrupa Birleşik Devletleri'nin ulusal kimliklerin üzerinde ulusüstü bir devlet olarak inşa edilmesinin kültürel anlamda bir engeli bulunmamaktadır. Avrupa halkları modern çağların kavramları etrafında ortak bir kültür inşa edebilmişlerdir. Avrupa'da demokrasi kültürü vardır. Avrupa'da özgürlükler anlayışı yerleşmiştir. Avrupa'da kadın haklarından çocuk haklarına, çevre haklarından ekolojiye birçok insani diğer kurumsallaşmıştır. Avrupa kendini

ötekileştirerek medeniyeti sahiplenmiş ve bu doğrultuda kendine Avrupalılık kimliği ve Avrupa kültürü oluşturmuştur.

AB içerisinde de bu ortak kimlik ve kültürün ortaya çıkardığı gelişmeler yaşanmıştır. Bunlardan bazıları başarısız olsa da tarihsel süreç içerisinde Avrupalılık düşüncesine önemli katkılar sunmuştur/sunacaktır. AB bünyesinde gerçekleşen bu girişimler Avrupa Birleşik Devletleri düşüncesini temsil edenler içinde oldukça önemlidir. Avrupa Anayasası, Avrupa Vatandaşlığı, Avrupa Ordusu, Schengen ve EURO bu girişimlerin önemlilerindendir.

2.3.Avrupalılık Kimliğinin Ulusüstü Girişimi: Avrupa Anayasası

Spinelli, İkinci Paylaşım Savaşı yıllarında tutuklu olduğu dönemlerde dahi Avrupa Birleşik Devletleri fikrini ısrarla dile getirmekten geri durmamıştı. Avrupa’da hüküm süren nazizme ve faşizme karşı Avrupa halklarının birlikte mücadele etmesi gerekliliği üzerine çalışmalar yayımlamaktaydı. Birleşik Avrupa fikri Spinelli’nin de idealiydi. Avrupa Birleşik Devletleri onun için Avrupa’nın çok daha ileri bir uygarlık olması anlamına gelmekteydi. Yıkım savaşları sonrası gerçekleşen bütünleşme hareketlerinde de aktif bir şekilde fikirlerini sunmaya ve savunmaya devam etmiştir. O’na göre Avrupa Birleşik Devletleri ancak ve ancak anayasal bir devrimle mümkün olacaktı. Derhal bu yönde kurumlar kurulmalı ve bu kurumlar vasıtasıyla anayasal devrim gerçekleştirilerek Birleşik Avrupa devleti kurulmalıydı. Spinelli’nin bu görüşleri her ne kadar o süreç için göz ardı edilmiş olsa da sonrası zamanlarda bu anlamda girişimler gerçekleşecektir.

Hukuk, uygarlık tarihinin hemen her döneminde çok etkin bir güç olmuştur. İlk uygarlıklar dahi çağlarına uygun hukuk kuralları geliştirmişlerdir. İnsanlığın ilk devletlerinde ortaya çıkan Ur Nammu yasaları, Hammurabi yasaları gibi hukuksal gelişmeler, sonrası medeniyetlerde de devam etmiştir. Özellikle Roma döneminde gerçekleşen hukuk devrimleri insanlık tarihini derinden etkilemiştir. Aydınlanma Dönemiyle birlikte insanlığın merkezine ‘aklı’ oturtması sonrası hukuk kavramı insani değerlerle bütünleşmiş ve çağımızın modern hukuk sistemleri ortaya çıkmıştır.

Hukuk dendiğinde elbette ilk akla gelen kavramlar özgürlük, adalet, eşitlik ve insan hakları kavramlarıdır. Bu kavramlar Aydınlanma Döneminde Avrupa halklarının büyük mücadeleleri sonrasında kurumsallaşmış ve gelişerek günümüze ulaşmıştır. Günümüz Avrupa hukuk sistemine liberal bir anlayış hakimdir. Liberalizm, kapitalist düzenin en iyi entegre olduğu anlayıştır. Zira feodal toplumların yıkılarak kapitalist toplumların oluşmasında liberal anlayışı merkezde görmekteyiz. Sanayi Devrimi sonrası yeni üretim biçimine geçilmesi sonucunda ortaya çıkan burjuva sınıfı, feodal düzenin aristokrat sınıfına karşı giriştiği mücadelede feodalizmin gücünü aldığı unsurları ortadan kaldırmak zorundaydı. Bu doğrultuda krallıkların karşısına cumhuriyetler, dogmatik anlayışın karşısına pragmatizm, köle/kul bilincinin karşısına da özgür birey olma anlayışı konmuştur. Liberalizm, tutsaklaştırılmış insana karşı özgür birey olmayı vaat etmiştir. Yeni üretim biçiminin ortaya çıkmış olması sistemsel bir değişime sebep olmakla birlikte, aklın dogmatik inançların yerini alması toplumsal değişimleri de ortaya çıkarmıştır. Bu dönem gerçekleşen mücadeleler Fransız Devrimi ile doruğa ulaşmış ve günümüzde de kullanmakta olduğumuz birçok kavramın kurumsallaşmasının İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi örneğinde olduğu gibi temelleri atılmıştır. İnsanlık verdiği mücadelenin teminatını yasalarla kurumsallaştırarak korumak istemiştir.

Avrupa Anayasası fikri 1999 yılıyla birlikte gündemde yer almaya başlamıştır (Çavuşoğlu, 2005, s. 2). Dönemin Almanya Dışişleri Bakanı Joschka Fischer, AB'ye dahil tüm vatandaşlarla birlikte gerçekleştirilecek seçimler sonunda seçilen başkanın federal sistemi inşa etmesinin kaçınılmaz olduğunu dile getirmiştir (Tonus & Baykal, 2003, s. 117). Köln'de gerçekleştirilen zirvede Avrupa Anayasası önerisi görüşülmüş ve temel insan hak ve özgürlükleri bağlamında tavsiyeler değerlendirilmiştir (Erdoğan, s. 347). Sonrasında gerçekleştirilen Nice Zirvesi'nde AB'nin temelini oluşturan antlaşmaların incelenmesi ve anayasa düşüncesinin daha derinlemesine tartışılması kararlaştırılmıştır. Plana göre önce tartışma ortamı yaratılması gerekmektedir. Sonrasında Laeken Zirvesi'nde bir sonraki aşamanın ne olacağı ortaya konacak ve nihayetinde de 2004 yılında hükümetler arası konferans toplanacaktır (Tezcan, 2003, s. 1).

Planlandığı üzere Laeken Zirvesi 2001 yılında toplanmış ve anayasa tartışmaları gerçekleştirilmiştir. Konferansta, Avrupa Birliği'nin Geleceğine İlişkin Deklarasyonu yayımlanmıştır. Deklarasyona göre AB Anayasa Taslağı hazırlanacaktır. Bu doğrultuda Eski Fransa Cumhurbaşkanı Valery Giscard d'Estaing başkanlığında Avrupa'nın Geleceği Kurultayı isimli bir platform kurulmuştur. Amaçlanan, 2004 yılında gerçekleşecek büyük genişleme öncesi çalışmaların tamamlanması ve anayasa taslağının ortaya çıkarılmasıydı (Kumrulu, 2003, s. 167). Fransa ve Almanya ortak bir tutum içerisinde, Belçika ise taslak üzerine uzlaşma sağlayamazsa sonraki sürecin nasıl devam edeceği, Avrupa bütünleşmesinin karşılaşılabilecek sorunlar gibi konular hakkında tartışmalar gerçekleştirilmesi gerektiği görüşündeydi (Erdoğan, s. 351).

AB Komisyonu Dönem Başkanı Romano Prodi gerçekleştirdiği 'Avrupa'nın Geleceği İçin Anayasa' konuşmasında Avrupa vatandaşlığına dikkat çekmiştir (Erdoğan, s. 343-344). Avrupa anayasası ve Avrupa vatandaşlığı AB'nin federal bir oluşuma evrilmesini sağlayabilecek girişimlerdir.

Hazırlanan çalışmalarla birlikte Anayasa taslağı dört bölüm, 448 maddeden oluşturulmuştur. Birinci bölümde Birlik tanımlanmış, yetki, amaç, haklar, kurumlar gibi konulara yer verilmiştir. İkinci bölümde özgürlük, adalet, eşitlik, insan onuru, vatandaşlık hakları gibi hükümler toplanmıştır. Üçüncü bölümde politikalar düzenlenmiş dördüncü bölümde ise genel hükümler açıklanmıştır (Özcan, 2005, s. 213).

2003 yılında Brüksel Zirvesi'nde taslak üzerinde uzlaşma sağlanamamıştır. Anlaşma sonraki yıl yine Brüksel'de gerçekleşen hükümetler arası konferansta sağlanmış ve aynı yıl içerisinde 'Avrupa için bir Anayasa Oluşturan Antlaşma Taslağı' imzalanmıştır (Stammen, 2008, s. 202). Dönem Başkanı İrlanda Başbakanı Bertie Ahern bunun çok önemli bir adım olduğunun altını çizmiş, dönemin İtalya Başbakanı Silvio Berlusconi ise '*Avrupa'yı kuranların ütopyası gerçeğe dönüştü, artık Avrupa'nın bir anayasası var*' açıklamalarında bulunmuştur (Şahin, s. 325).

Anayasa taslağı 137 ret oya karşı 500 evet oyuyla kabul edilmiştir. Ret kullananlar ulusallığın altını çizen sağcılar ve hazırlanan taslağı liberal bularak kabul etmeyen komünistlerdir (Erdoğan, s. 350). 2004 yılında Roma'da 'Avrupa Birliği Anayasa

Antlaşması' imzalanmıştır. Ancak sonrasında üye devletlerin gerçekleştirdiği referandumlardan 2005 yılında Fransa ve Hollanda'da olumsuz sonuçlar yaşanmıştır. Ulus devlet anlayışı ön plana çıkmış, ulusal kaygılar referandumların kabul edilmemesine zemin hazırlamıştır. Birliğin, ulus devlet üzerinde gücünün artacak olması tedirginlikle karşılanmıştır. Hazırlanan metnin uzun ve karmaşık olması yeterince anlatılamaması ve üye devletlerin anayasaya kayıtsız durması da referandumların olumsuz sonuçlanmasında etkili olan gelişmelerdendir.

Anayasanın reddedilmesi üzerine 2007 yılında Avrupa Konseyi Zirvesi'nde hükümetler arası konferansın toplanması sağlanmış ve Avrupa Anayasası yerine Reform Antlaşması Taslağı hazırlanarak Lizbon'da imzalanmıştır. Lizbon Antlaşması'nda gerçekleştirilen reformlar hazırlanan anayasayla benzeşmemektedir. Antlaşmada birçok tanım ve kavramın kullanılmasından uzak durulmuştur. Anayasa içeriğinde birçok sembol ve yeni siyasal tanımlamaları barındırıyordu. Reformlarda ise devlet oluşumuna işaret eden bu ifadelerden kaçınılmıştır. Anayasada, Avrupa kanunu, Avrupa kararı, Avrupa tüzüğü gibi Avrupa devletini çağrıştıran ifadeler yerine tüzük, yönerge, görüş, tasfiye gibi ibarelere yer verilmiştir. Anayasada yer alan AB'nin bayrak, marş gibi düzenlemelerine reformda yer verilmemiştir (Güneş & Münster, s. 747,748).

Avrupa Anayasası girişimi Avrupa Birleşik Devletleri düşüncesi için atılmış büyük bir adımdır. Avrupalılık kimliği ve kültürü daha da pekiştirilmiştir. Günümüz modern devletleri ulus devletleridir. Ulusüstü yaklaşımlar Avrupa halkları arasında yeterince olgunluğa erişmemiştir. Her ne kadar gerçekleştirilen referandumlar Avrupa devleti kurulması oylaması olmasa da anayasanın içeriği bu çağrışımı çok net olarak yaratmaktaydı. Bu çağrışımlara rağmen Fransa'da %45,13, Hollanda'da ise %38,4 kabul oyu ortaya çıkmıştır (Ajansı, 2018). Bu sonuçlar bir yanıyla Avrupalılık kimliğinin gelişimine işaret etmektedir.

2.4.Ulusüstü Kimlik Arayışları: Avrupa Vatandaşlığı

Vatandaşlık bireyin kendini ait hissetmesi açısından son derece önemli bir kavramdır. Vatandaşlık anlayışı ulusüstü bir kimliktir. Farklı uluslara ait topluluklar kendi ulusal

kimliklerinin dışında olan bir vatandaşlık anlayışına sahip olabilmektedirler. Vatandaşlık kişinin kimliği olmanın yanı sıra güvencesidir de. Günümüz ulus devletleri aynı zamanda çok uluslu yapılarını da koruyabilmişlerdir. Örneğin Almanya’da yaşamakta olan Türk kökenli Alman vatandaşları vardır. Kültürel kimliğini Türk olarak ifade etmekle birlikte aynı zamanda yaşadığı coğrafya ve diğer toplulukların kültürleriyle de etkileşime girmiş ve kendi yerel kültürünü koruyabilmek yanında yeni kültürler içerisinde de kendine aitlikler bulmuştur. Aynı zamanda Alman vatandaşı olmak onun etnik kökenini tanımlamanın dışarısında kalmış ama birlikte yaşadığı toplulukla birlikte kendini Almanya vatandaşı olarak da tanımlayabilmiştir. Vatandaşlık çok güçlü bir kavramdır. Roma vatandaşlığının yüzyıllarca süren Roma hakimiyetine sunduğu katkıyı çalışmanın önceki bölümlerinde dile getirmiştik. Günümüzde de bu önem kendini korumaktadır. Öyle ki bireylerin pasaportlarının gücü devletlerinin gücüyle de orantılıdır. Günümüzde Amerikan, İngiliz, Alman pasaportları gibi pasaportlar dünyanın birçok yerinde çok daha güçlü haklar altında olmayı sağlayabilmektedir. Birey aynı zamanda sahip olduğu vatandaşlıkla birlikte devletin gücünü de gittiği yere taşımaktadır. Bu durum göstermektedir ki vatandaşlık, ait olma, güvende olma duygusunun yanında güç olma, güce dahil olma durumunu da ortaya çıkarmaktadır. Elbette bu nispeten daha küresel olmayan güçlerin vatandaşlarının küresel güç olan devletlerin vatandaşlarından insani değerler etrafında en ufak bir ayrıcalık oluşturmamalıdır. İnsan hakları ve insanlığın ortak değerleri bireylerin dil, milliyet, din vb. farklılıklarından üstte yer almaktadır. İnsanların kültürel farklılıkları onların birbirinden insan olma haklarından da ayrışma anlamına gelmesi kabul edilemezdir. Lakin aynı zamanda toplulukların gelişmişliklerinin onlara sağladığı ayrıcalıklar ve avantajlarda gerçekliğin içindedir. İnsanlığın etnik kimlik vatandaşlığına sahip olmak yerine dünya vatandaşlığına sahip olabilmesi birçok düşünür tarafından da dile getirilmiştir. Avrupa vatandaşlığı ise Avrupalılık kimliği, Avrupalılık kültürü adına önemli olmakla birlikte toplulukların bir araya gelerek farklılıklarının üzerinde, aynılıklarını yaratması açısından da değerlidir. Avrupa vatandaşlığı Kant’ın cumhuriyetle yönetilen ülkelerin bir araya gelerek dünya federasyonu kuracaklar söylemiyle paralel olmak üzere insanlığın etnik ve inançsal farklılıklarını bir kenara bırakarak dünya vatandaşlığını kurma ideasının büyük bir bölgesel parçası olarak da kabul edilebilir. Tüm bunlarla birlikte mevcut Avrupa

vatandaşlığı bu yönde oluşmuş bir girişim değildir. Ancak düşünce itibarıyla Avrupa Birleşik Devletleri'ne giden önemli bir adım olarak da görülebilir.

Avrupa bütünleşmesinin sağlanması ve akabindeki yıllarda ekonomik bütünleşmenin başarılı olması sonrası Avrupa devleti düşüncesine katkı sunacak girişimler yaşanmıştır. Avrupa vatandaşlığı da bunlardan biridir. Avrupa Tek Senedi sonrasında serbest dolaşım hakkı düşüncesi ortaya çıkmış, 1992 Maastricht Antlaşması'yla birlikte de Avrupa vatandaşlığı açıklanmıştır (Gautron, 1997, s. 225).

Vatandaşlık kavramı bireyin devlet ile gerçekleştirdiği hukuksal bağıdır. Diğer bir tanımlamayla bireyin ait olduğu topluluk sebebiyle elde ettiği haktır (Batır, 2017, s. 134). Vatandaşlık kavramı etnik bir kavram değildir. Bireyin hangi etnik kökenden olursa olsun ait olduğu toplum tarafından elde ettiği yurttaşlık hakkıdır. Birey siyasal yapının parçası olur ve o siyasal hakları edinir (Gautron, s. 226). Avrupa vatandaşlığı ise üst kimliktir. Avrupalılık kimliği olarak adlandırılır (Kaya E. , 2017, s. 408). Bu durum birincil vatandaşlık olarak görülemez. Bireye vatandaşı olduğu devletin ona verdiği hakların dışında, birlik tarafından edindiği haklardır (Gautron, s. 226).

Avrupa vatandaşlığı fikrinin gelişiminde Avrupa Topluluğu Antlaşması'nda milliyete dönük ayrımcılığın yasaklanması, Maastricht Antlaşması öncesi serbest dolaşım hakkının sağlanmış olması gibi gelişmeler etkili olmuştur. Henüz daha Avrupa bütünleşmesinin başında Monnet'nin *'biz devletlerarası bir koalisyon değil insanlar arasında bir birlik kuruyoruz'* söylemi Avrupa vatandaşlığını çağrıştırmaktadır (Yekeler, s. 49). 1976 yılında Tindermans Raporu'nda ekonomik ve siyasal birlikten sonra 'Vatandaşlar Avrupası' başlığı açılmıştır (Yücel G. Ş., s. 39). Spinelli ise 1984 yılında hazırladığı Avrupa Birliği'ni Kuran Taslak Antlaşma metninde 'Birlik Vatandaşlığı' ifadesini kullanmıştır (Batır, s. 136). Ancak 1997 Amsterdam Antlaşması'nda Avrupa vatandaşlığının ulusal vatandaşlığın yerine olmadığına da altı çizilmiştir (Yücel G. Ş., s. 39). Avrupa vatandaşlığı kavramı her ne kadar Avrupa Birleşik Devletleri düşüncesiyle paralellik gösterse de bu anlamda bir ilerleme kaydedilmemiştir.

2.5.Ortak Kimliğin Ortak Tehdide Karşı Güvenlik Yaklaşımı: Avrupa Ordusu

Avrupa bütünleşmesi ekonomik anlamda istenilen sonucu ortaya çıkarmasına rağmen siyasal birliktelik sağlanamamış ve bu doğrultuda ortak dış politika izleme noktasında sorunlar yaşanmıştır. Özellikle Soğuk Savaş yıllarında ortak dış ve güvenlik politikaları açısından önemli gelişmeler yaşanmamıştır. Sovyet tehdidine karşı gerçekleştirilen birliktelik NATO etrafında şekillenmiş Avrupa kendi dinamikleri açısından bir politika geliştirmekte mesafe kaydedememiştir.

İkinci Paylaşım Savaşı sonrası İngiltere, Fransa, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg bir araya gelerek ortak savunma geliştirmek adına adımlar atmış olsa da NATO'nun kurulması sonrası bu girişimler son bulmuştur (Tezcan, 1999, s. 144). Avrupa bütünleşmesine destek veren ABD'nin bu bütünleşmenin ne çerçevede gerçekleşeceği konusunda pragmatist yaklaşması kendi siyasal çıkarları açısından uygundur. Bir önceki yüzyılın süper güçleri olan Avrupa devletleri 20. yüzyılda küresel anlamda bu etkinliklerini ABD ve Sovyetlere bırakmışlardır. ABD her ne kadar gerek Sovyet tehdidine karşı gerekse de Avrupa'nın büyük bir pazar olması durumundan kaynaklı Avrupa yıkımının önüne geçmeye çalışsa da gerçekleşecek bütünleşmenin kendi küresel politikaları karşısında ayrı bir egemen güç olmasını istemeyeceği aşıkardır.

Böl, parçala, yönet yaklaşımı egemen güçlerin sıkça başvurduğu yöntemlerden biridir. Halklar etnik kimlikleri ya da inançsal farklılıkları etrafında ayrıştırılarak çok daha yönetilmesi kolay hale getirilir. ABD'nin Avrupa içerisindeki yaklaşımı da benzer anlayış göstermektedir. Avrupa devletlerinin ulusal iç çekişmeleri aynı zamanda Avrupa devletleri içerisinde ayrılmaya da sebebiyet vermektedir. Bu durum ise ABD açısından olumlu bir tablo olarak değerlendirilebilir.

Devletin içeriği ne olursa olsun federal, ulusal vs. devletler kendi bağımsızlıklarını ve bütünlüğünü korumak adına askeri güçlere ihtiyaç hissederler. Avrupa bütünleşmesi sonrası zaman diliminde Avrupa'da gerçekleşen Bosna ve Kosova Savaşları ve Rusya'nın Ukrayna işgali göstermiştir ki Avrupa devletleri güvenlik politikalarında ABD ve NATO'ya bağımlı gözükmektedirler. Rusya'nın gerçekleştirdiği müdahale sonrası başta Fransa ve Almanya olmak üzere çeşitli girişimler gelişmeye

başlamıştır. Avrupa ordusu söylemi en üst siyasal kadrolar tarafından dile getirilmektedir. Buna paralel olarak Avrupa Birleşik Devletleri söylemleri de yeniden daha konuşulur olmaya başlamıştır.

Sovyetlerin dağılarak Soğuk Savaş'ın sona ermesi sonrası Avrupa ülkeleri ortak dış politika geliştirmek ve savunma politikalarında atılımlar gerçekleştirmek istemişlerdir. 1987 yılında imzalanan Tek Senet ile beraber Avrupa devletlerine ortak dış politika oluşturma sorumluluğu yüklenmiş 1993 yılında yürürlüğe giren Maastricht Antlaşması ile birlikte güvenlik konusu da ele alınmıştır. Bu doğrultuda Batı Avrupa Birliği devletlerinin AB için savunma kanadını oluşturmaya düşüncesi ön plana çıkmıştır. ABD bu gelişmeleri olumsuz karşılayarak NATO'nun varlığını yeterli görmüştür (Kasım, 2002, s. 93). ABD'nin Soğuk Savaş henüz sürerken dahi 1980'li yıllarda Avrupa'da silahlanmasının azaltılmasına dair gerçekleştirdiği açıklamalar Batı Avrupa ülkeleri tarafından tepki görmüştür (Gürkaynak, 2004, s. 197).

Avrupa devletleri içerisinde ortak savunma konusunda özellikle Fransa ve Almanya fikir birliği içerisindeyler. Fransa ABD'ye karşı temkinli politikalar izlemiştir. Bu politikalar hemen her uluslararası gelişmelerde görülmüştür. Almanya ise ABD politikalarına ılımlı olmakla birlikte Fransa ile olan ilişkilerinde de güçlü bağlar oluşturmayı başarmıştır. Fransa ve Almanya uzunca yıllar birbirlerine karşı mücadele içerisinde olmuş olmakla birlikte birçok düşünür ve siyasetçi tarafından bu iki devlet Avrupa Birleşik Devletleri düşüncesinin merkezine konumlandırılmaktadır. Avrupa Birleşik Devletleri düşüncesi ağırlıklı olarak Almanya ve Fransa'nın merkezinde olduğu söylemler üzerinedir.

Avrupa ordusunun kurulması düşüncesinin başını Fransa ve Almanya çekmektedir (Ayhan, 2020, s. 511). 1992 yılında Fransa ve Almanya arasında gerçekleştirilen zirveyle birlikte Avrupa ordusu düşüncesi kabul edilmiş (Gürkaynak, 2004, s. 205), 1994 yılında Almanya, Fransa İspanya, Belçika ve Lüksemburg tarafından 50.000 kişilik askeri güç oluşturularak BAB'ın yönetimine bırakılmıştır (Çayhan, 2002, s. 49). 1997 Amsterdam Antlaşması'nda yüksek komiserlik oluşturulmuş (Kasım, s. 89), 1999 Helsinki Zirvesi'nde AB'nin askeri anlamda yeteneğinin ve donanımının geliştirilmesi hedeflenmiştir. Dönemin Alman Dışişleri Bakanı Fischer Avrupa ordusu

fikrine dikkat çekmiştir (Orallı, 2007, s. 230). 2000 Nice Zirvesi'nde BAB'ın askeri işlevleri AB'ye bırakılmıştır (Akgül Açıkmeşe & Dizdaroğlu, 2014, s. 146). Helsinki ve Nice Zirveleri sonrasında o zamana kadar NATO içinde sürdürülen ortak güvenlik ve savunma politikalarının AB'nin kurumsal yapısında sürdürülmesi amaçlanmıştır. 2003 yılında Artemis Harekâtı gerçekleştirilmiştir. Bu AB'nin kendi başına gerçekleştirdiği ilk askeri harekattır (Turan A. , s. 51). 2003 yılında Makedonya'da gerçekleşen etnik çatışmalara yönelik Concordia Harekâtı gerçekleştirilmiş, 2004 yılında Bosna Hersek'te Althea Gücü oluşturulmuş, 2008 yılında ise gerçekleştirilen Atlanta Harekâtı AB'nin ilk deniz kuvveti müdahalesidir (Ayhan, s. 514). 2017 yılında Kalıcı Yapılandırılmış İş birliği (PESCO) anlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşmada hedeflenen AB'nin ortak savunması için bütçe ayırmaktır gerektiğini belirtmiş (Gürsoy, 2022, s. 398). Bu gelişmede de yine Fransa ve Almanya iş birliği görülmektedir. 2019 yılında da Almanya ve Fransa arasında Aachen Antlaşması imzalanmıştır. Dönemin Fransız Lideri Macron bu antlaşma için Avrupa'nın yeniden bir olması için Fransa ve Almanya'nın önemine dikkat çekmiş, dönemin Alman Lideri Merkel ise Avrupa ordusunun temellerinin atıldığını dile getirmiştir.

ABD'nin Afganistan ve Irak'ı işgal sürecinde AB'yi yok sayması, Afganistan'da işgal sonrası yaşanan başarısızlıktan sonra NATO'nun bölgeyi terk etmesi, ABD, İngiltere ve Avustralya'nın AUKUS ittifakını kurması, Rusya'nın Ukrayna işgali gibi gelişmeler kimi Avrupa devletlerince yeni oluşumların fikirlerini ön plana çıkarmıştır. Dönemin AB Konseyi Başkanı Charles Michel *'Afganistan'da olanlar gözümüzü açtı'* söyleminde bulunurken (Çam, 2021), Fransa Dışişleri Bakanı Jean-Yves Le Drian *'sırtımızdan bıçaklandık'* (News, 2021) ifadelerini kullanmış, Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron ise *'NATO'nun beyin ölümü gerçekleşti'* (Sade, 2019) diyerek Avrupa ordusu fikrini öne çıkarmıştır. Macron, Avrupa'yı ancak kendilerine ait gerçek bir ordunun koruyabileceğini söyledikten sonra *'Avrupa'nın kendisini stratejik olarak jeopolitik bir güç olarak düşünmeye başlamasının zamanının geldiğini aksi takdirde kaderlerini kontrol edemeyeceklerini'* açıklamıştır (Koltuk & Cantürk, 2023, s. 99). Yine benzer şekilde dönemin Almanya Başbakanı Angela Merkel Avrupa olarak kaderlerini kendi ellerine almaları gerektiğini ifade etmiştir (Alkanalka, 2023, s. 123). Avrupa Parlamentosu üyesi ve Avrupa'nın Geleceği Konferansı Eş başkanı Guy Verhofstadt, Avrupa'nın savunmaya yönelik 240 milyar Euro gibi bir rakam

harcadığını lakin bunun 4'te 1'i kadar bütçesi olan Rusya ile kendi başlarına mücadele edemediklerinin altını çizmiştir (Zsiros, 2022). NATO'da görev yapmış emekli Alman General Alfons Mains, 'Alman Ordusu olası bir Rus saldırısında Almanya'yı koruyabilir mi?' sorusuna '*açık ve net söylüyorum. Kesinlikle hayır*' cevabını vermiştir (Oğuz, 2022).

Güvenlik kaygısı gerek birey gerekse topluluklar için en önemli konulardan biridir. Maslow piramidinde güvenlik kaygısını fizyolojik ihtiyaçlardan hemen sonra görmekteyiz. Devlet kuramlarından olan toplum sözleşmesi düşüncesine göreyse topluluklar güvenlik kaygıları gerekçesiyle özgürlüklerinin bir kısmından vazgeçerek devlet organizasyonunun oluşumuna izin vermişlerdir. Toplulukların güvenlik kaygısı yanında tehdit algısına karşıda ortak paydaşların bir araya gelmesi tarih boyunca sıkça görülebilmektedir. Türk ve Müslüman tehdidine karşı Hristiyan birliği, Sovyet tehdidine karşı Avrupa birliği gibi örnekler yanında Rusya tehdidine karşı ortak savunma oluşturma düşüncesinin gelişmesi ve yaşanan göçler sonrası ötekiler karşısında biz anlayışı ön plana çıkmaya başlamıştır. Özellikle yabancı karşıtlığı bir yanıyla ırkçı, faşizan söylemleri güçlendirirken diğer yandan edinilmiş insani değerlerin korunması ve geliştirilmesi adına tehdide karşı daha ciddi ve güven verici adımlar bekleyen taleplerde oluşmaktadır. Yaşanan gelişmeler karşısında insani değerlerin dışında sert yaptırımlar bekleyenlerle birlikte sorunun insani değerlerle çözülmesi gerektiği lakin çözülürken de edinilmiş haklar etrafında onlarca yıldır süregelen yaşam biçimlerinin korunmasına dikkat çekenlerde bulunmaktadır. Yaşanan bu gelişmeler Avrupa Birleşik Devletleri düşüncesini de geliştirmektedir. Avrupalılık düşüncesini ister insani ortak değerler etrafında isterse de biz ve ötekiler mücadelesi içerisinde değerlendirelim, ulus birlikteliğinin yanında Avrupalılık birlikteliği de yükselmektedir. Gerek dünyanın çok kutuplu hale gelmesi sonrası Avrupa'nın küresel bir güç olarak içinde bulunduğu durum, gerek Rusya'nın Avrupa topraklarına sıcak savaşı taşıması, gerekse de küresel anlamda yaşanan askeri mücadelelerin artması Avrupa halklarının ulus devletten çok daha güçlü bir Avrupa devleti oluşturma düşüncesini daha yaygın hale getirmektedir. Başta Almanya ve Fransa arasında gerçekleşen askeri anlaşmalar ve Avrupa ordusunun çok daha güçlü olması düşüncesi ulusüstü bir düşüncedir. Her ne kadar federal bir yapılanmadan bahsedilmese de güçlü bir Avrupa ordusu için merkezi yönetim otoritesine ihtiyaç vardır. Siyasal birliği sağlama noktasında başarılı olamamış bir

Avrupa'nın başarılı bir Avrupa ordusu kurması da ulusal siyasetler açısından mümkün değildir. Ordunun nasıl hareket edeceği, hangi gelişmeye karşı nasıl yaklaşım ve müdahale sergileyeceği gibi sorular karşısında devletlerin farklı siyasal yaklaşımları ordunun da işlevselliğine engel olacaktır. Güçlü bir Avrupa ordusu ancak Avrupa Birleşik Devletleri ile mümkündür.

2.6.Sınırların Kalkması Kültürlerin Yakınlaşması: Schengen Bölgesi

Teknolojik gelişmelerin ilerlemesi, küreselleşme, ağ toplumlarının oluşması, mekânsızlaşma, zamansızlaşma, coğrafyasızlaşma gibi kavramların hayatımıza girmesi toplulukların kimlikleri ve kültürleri üzerinde de etkilidir. Özellikle Bilişim Devrimiyle birlikte gezegenin bir köşesinde gerçekleşen durumun gezegenin tümüne ulaşır olması artık an diyebileceğimiz kısa zamanlar içerisinde gerçekleşmektedir. Hayatın hemen her alanındaki ihtiyaçlar artık ellerimizde tuttuğumuz küçük kutucukların içerisine sığmış durumdadır. Gerçekleşen bu yeni durum yeni kültürleri de ortaya çıkarmaktadır. Elbette bunun yansımaları iktidarı elinde bulunduranların çıkarlarıyla da ilişkilidir. Egemen güçler tarafından oluşturulan popüler kültür kitleleştirilerek kitle kültürü haline getirilmektedir. Adorno'nun 'kültür endüstrisi' olarak ifade ettiği üzre kültür üretilen ve satılan metalar haline de gelmiştir. Diğer yandan toplulukların ilişki ve iletişimlerinin yakınlaşması kültürlerin de birbiriyle temasını arttırmış ve kültürlerarası ilişkilerde büyümüştür. Küreselleşen dünyanın yerel kültürler üzerindeki olumsuz etkilerinin yanında yerel kültürlerin küreselleşme ile birlikte kendine daha yaygın bir alan bulduğu düşüncesi de gerçekleştirilen tartışmalardandır. Kü-yerelleşme olarak tanımlanan bu durum yerelin küresel olan ile bütünleşmesini ifade eder. Örneğin televizyonlarda patates cipsi reklamı izlediğimizde reklamda yöresel kıyafetlerini giymiş köylü kadınlar tarafından oynandığını ya da başka bir örnekle ramazan ayında uluslararası zincirlere sahip işletmelerin servislerini pide ile gerçekleştirdiğini de görebiliriz. İşte bu durum küyerelleşme olarak adlandırılır. Yerel kültür burada popüler kültür aracılığıyla yaygınlık edinebilmektedir. Elbette bu durum kültürlerin birbiriyle kaynaşması, yaşaması ya da yaygınlaşması için değildir. Kapitalizmin kazanç anlayışı insanlığın tüm değerlerini kullanmaktan tereddüt etmeyecektir. Tüm bu gelişmeler yanında bireyin seyahat etmesinin özgürleşmesi de aynı zamanda kültürel ilişkileri artırmaktadır. Sınırların

kalkması kültürlerin geçişlerini de kolaylaştırmaktadır. Avrupa bütünleşmesinin amaçlarından biride Avrupalı halkların kültürel etkileşimini arttırmaktır. Avrupa medeniyeti kendi içindeki farklı kültürlerin kaynaşmasıyla daha da gelişmektedir. Schengen ile Avrupa ülkeleri arasında sınırların kalkması hem Avrupalılık kimliğinin gelişimine hem de Avrupa coğrafyasındaki farklı kültürlerin etkileşerek bütünleşmesine çok önemli katkılar sunmuştur.

Schengen bölgesi AB'nin en önemli başarılarından biri olarak görülebilir. 14 Haziran 1985 yılında imzalanan Schengen Anlaşması ile yürürlüğe girmiştir (Dinan, s. 294). Anlaşma ilk olarak Fransa, Almanya, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg arasında gerçekleşmiş sonrasında İspanya ve Portekiz'in katılımıyla büyümüş günümüzde ise 27 AB üyesi ülkenin 25'i bu bölgenin içerisinde. İsviçre, İzlanda, Norveç, Lihtenştayn gibi AB üyesi olmayan ülkelerde bu bölgenin içerisinde oldukları (Migration and Home Affairs, 2024). Schengen bölgesi nüfusu 450.000.000 üzerindedir. Schengen Avrupalılık düşüncesinin gelişimine katkı sunan önemli parçalardan biri olmuştur.

2.7.EURO: Avrupa'nın Ortak Parası

Para basma gücüne sahip olmak devletler için çok önemli bir simgedir. Para basabilmek tarih boyunca da bağımsızlığa işaret etmiştir. Eski tarihlerden itibaren iktidarı talep edenlerin ya da bağımsızlığını ilan edenlerin ilk gerçekleştirdiklerinden biri de adlarına para bastırmak olmuştur.

Avrupa'da Schengen ile birlikte sınırların kaldırılması akabinde Avrupa'da ortak para kullanılması fikri de hayata geçirilmiştir. Burada hedeflenen elbette ekonomik bütünleşmeyi geliştirmektir. Ancak para basma gücünün tarihsel önemine baktığımızda, ortak para birimine geçebilmiş olmayı ulusüstü yaklaşımlar adına olumlu bir örnek olarak görebiliriz. AB federal bir oluşum olmamakla birlikte konfederal bir oluşumda değildir. AB, ülkelerin bağımsız olma statülerini korumakla birlikte üyelerini bağlayıcı kararlar da alabilmektedir. Özellikle insani ortak değerler, hukuk, ekonomik ilişkiler anlamında alınan birçok bağlayıcı kararı görebiliriz. Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılışında da bu bağlayıcılığı görmekteyiz. İngiltere'nin özellikle

deniz aşırı ekonomik ilişkileri AB bağlayıcılığıyla karşı karşıyaydı. Sığınmacı sorunlarına AB'nin yaklaşımı da İngiltere için olumlu bir durum değildi. İngiltere gerek dış işlerinde gerekse de iç işlerinde daha bağımsız olabilmek adına AB'den ayrılmayı tercih etmiştir. İngiltere'nin Avrupa ülkesi olup olmadığı da tartışılabilir konulardandır. İngiltere kendini Atlantik ülkesi olarak adlandırmayı tercih etmektedir. Tarihselliğinde de Avrupa içlerine ilerleyen politikaları tercih etmemiş ağırlıklı olarak deniz aşırı bir siyaset izlemiştir. Avrupa bütünleşmesi sırasında da kendini bu oluşumun dışında tutmuştur. Dönemin İngiliz siyasetçisi Churchill Avrupa Birleşik Devletleri söylemini kullanırken İngiltere'yi bu oluşum içerisinde değerlendirmemiştir. Avrupa bütünleşmesinin başarılı olması üzere Avrupa Topluluğu'na katılan İngiltere katılımının hemen ardından da ayrılığı gündemini almıştır. Uzunca yıllar tartışma konusu olan AB nihayetinde Brexit ile son bulmuştur. EURO ismi 1995 yılında kabul görmüş, 1999 yılında piyasalara sunulmuş, 2002 yılında ise basımı gerçekleştirilmiştir. 1997 yılında gerçekleşen Amsterdam Antlaşması'nda Avrupa vatandaşlığı, demokrasi, insan hakları gibi insani temel değerlere vurgu yapılmış ve 1999 yılında bu antlaşma yürürlüğe girmiştir. 2001 yılında gerçekleştirilen Nice Antlaşması ile Amsterdam Antlaşması'nda ki eksiklikler giderilerek AB'nin daha büyük bir oluşum olması hedeflenmiştir (Arsava, 2002, s. 1). Bu süreç içerisinde EURO ortak para birimi olarak kullanılmaya başlanmıştır.

EURO isminin kullanılması Avrupalılık kimliğini de çağrıştırmaktadır. Ekonomik olarak gerçekleşen bu düşünce aidiyet duygusunu da pekiştirmiştir. Avrupa'da artık Avrupa'nın ismini verdiği ortak bir para birimi kullanılmaktadır. Bu durum şüphesiz ki Avrupalılık kimliğine önemli bir katkı sunmuştur.

Avrupa Birleşik Devletleri aşamasına geçilebilecek etkiler yaratmamış olsa da gerçekleştirilen bu uygulama ve girişimler tarihsel anlamda önemli bir yer tutmaktadırlar. Özellikle Avrupa anayasası girişimi her ne kadar çeşitli sebeplerden referandumlardan onay alamamış olsa da yine de halkların büyük bir çoğunluğunun bu fikre onay verdiğini de dikkate almak gerekmektedir. Yine Avrupa vatandaşlığı uygulaması her ne kadar önemli bir bütünleştirici etkiyi yaratamamış olsa da ulusüstü bir vatandaşlık ifadesinin geçmesi ve uygulanmaya konulması dahi tarihsel olarak önemli adımlardan biri olarak görülebilir. Schengen ile sınırların kalkması ve ortak

para birimine geçilmesi ise başarılı olmuş olan girişimlerdenidir. Özellikle Schengen ile kalkanlar sınırlar sonrası Avrupa'nın farklı kültürleri etkileşimini arttırarak kültürel temaslar artmış aynı zamanda sınırların kalkması ulus kimliğinin dışında Avrupalılık kimliği inşasını daha da güçlendirmiştir. Avrupa ordusu girişimleri ise önümüzdeki yıllarda çok daha sıcak gündemde olmaya devam edecek gibi gözükmektedir. Gerek uluslararası alanda gerekse de bölgede yaşanan gelişmeler Avrupa ordusunu daha sık karşımıza çıkaracaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İNSANLIĞIN ORTAK DEĞERLERİNDEN AVRUPALILIK KİMLİK VE KÜLTÜRÜNE

3.1. Avrupa Halklarının Modern Varoluşu: Dogmatik Kültürden Aklın Yüceltilmesine

Aydınlanma günümüz modern dünyasının temellerinin atıldığı dönemdir. Aydınlanmaya kadar hâkim olan dogmatik kültür yerini akla bırakmış ve böylece insanlık tarihinin yeni devrimlerinin önü açılmıştır. Aydınlanma Dönemini 1688 İngiliz Devrimiyle başlatıp 1789 Fransız Devrimiyle doruğuna erişen dönem olarak tarihlendirebiliriz (Zariç, 2017, s. 35).

İnsanlık tarihinin büyük sıçramalarına baktığımızda ilk olarak Tarım Devrimini görmekteyiz. Tarım Devrimi öncesi avcı-toplayıcı yaşam biçimi hakimdi. Bu süreç birkaç milyon yıl ile ifade edebileceğimiz bir döneme tekabül etmektedir. Homo Sapiens olarak adlandırılan günümüz insanın tarihte görülmesi sürecinde dahi yüzbinlerce yıl bu yaşam kültürü ile süregelmiştir. Avcı toplayıcı topluluklar genel olarak Alaaddin Şenel'in tabiriyle kabaca eşitlikçi topluluklardı. Henüz toplumsal sınıflar oluşmamış, ataerkil düzen ortaya çıkmamıştı. Topluluk içerisinde genel bir iş bölümü hakimdi. Erkek avlanma ve topluluğu koruma rolünü üstlenmişken kadın ise bitki toplayıcılığı yapmakta ve çocukların bakımını üstlenmekteydi. İnsanın o dönemlerde yalnız başına hayatta kalması pek mümkün değildi. Tek başına ava sahip olmak ya da kendi bakımını sağlayabilmek kolay değildi. Hayatta kalmak ancak kolektif bir yaşam biçimini gerektiriyordu. Birbirine olan zorundalık toplumsal ayrımcılığında önüne geçiyordu. Bu durum topluluğun yöneten yönetilen ilişkisine dayalı sınıfsal bir karakter edinmesini engelliyordu. Cinsler arasında da bir ayrım söz konusu değildi. Hatta kadının daha saygın olduğu kimilerince anaerkil topluluklar

olarak adlandırılan yapılarda söz konusuydu. Miras erkekten erkeğe değil kadından kadına geçmesi olası bir durumdu. Çünkü erkeğin avlanmak için kullandığı mızrak kırılğan ve kaybolan bir aletti. Lakin kadının bitki kökü toplamak için kullandığı aletler sonraki kuşağa aktarılması mümkün araçlardı. Yaşam alanları olarak hayvan kemiklerinden yapılan yapılar, korunaklı alanlar, mağaralar gibi alanlar tercih ediliyordu. İklim koşulları, avlanma zorundallığı gibi nedenler yerleşik yaşama imkân tanıımıyordu. Su kenarlarında daha yerleşik bir yaşam kuran topluluklar olmasına rağmen bunlar yerleşik yaşam diyebileceğimiz toprağa bağlı yaşamla benzeşen bağılıklar değildi. Tarihi olarak çok uzun zamana tekabül eden bu dönem insanlığın ilk büyük toplumsal devrimiyle son bulacaktı. Neolitik Devrim olarak adlandırılan Tarım Devrimi toplulukların tüm yaşam biçimlerini de değiştirecek gelişmeler ortaya çıkaracaktı. Son buzul çağıının son bulması ile birlikte bitki ve hayvanların evcilleştirilmesi Tarım Devrimini hazırlayan en önemli ön koşullardı. Burada da kadının gözlemciliği çok önemli bir yerdeydi. Bitki toplama iş bölümünü edinmiş kadın binlerce yıl süren gözlemleri sonucu bitki artıklarının toplandığı alanlarda ve sulanma sorunu yaşamayan yerlerde bitkinin yetiştiğini çözümleyecek ve bitkilerin evcilleştirilmesini sağlayacaktı. Bitki ve hayvanların evcilleştirilmesi artık artı değer dediğimiz artı ürünün üretilabiliyor olması anlamı taşıyordu. İnsanlık artık doğaya asalak olan yaşam biçimini doğadan üreten ve sonrası için saklayabilen yaşam biçimine evirecekti. Bu dönem artık sınıfların oluştuğu, toplumsal yapının ataerkilleştiği dönemdir. Bu sürecin sonunda devletler oluşacak ve yeni bir dünya var olacaktı (Şenel, Kemirgenlerden Sömürgenlere İnsanlık Tarihi , 2004, s. 131-357), Sınıflı toplumların oluştuğu, devletlerin kurulduğu bu dönem için çeşitli kuramlar ortaya atılmıştır. Oppenheimer, bu geçişin hayvancılıkla uğraşan çoban kültürün çiftçilikle uğraşan yerleşik yaşamcılarının mücadeleleri sonrası ortaya çıktığını söylemektedir. O'na göre göçebe yaşam biçimi oldukça riskliydi. Hayvanların salgınla karşı karşıya kalması sonrası telef olmaları, doğada barınmanın zorluğu gibi nedenlerin yol açtığı zorluklar bu toplulukların çiftçi topluluklara saldırılar düzenlemesine yol açıyordu. Çiftçi topluluktaki tüm ürünü ele geçiren çoban topluluk sonraları yeni yöntemler geliştirecekti. Çiftçileri öldürmek yerine düzenli olarak onlardan haraç alacaktı. Burada da başka bir sorun ortaya çıkmıştı. Başka göçebe topluluklarda çiftçi topluluğa saldırıyorlardı. Bu durum zaman içerisinde göçebe topluluğun çiftçi topluluğa yerleşip onları köleleştirmesine ulaşacaktı. Oppenheimer'a

göre sınıflı toplumlar ve devletler böylece ortaya çıkmıştı (Türkoğlu & Seçilmiş, 2006).

Marksist görüş ise bu durumu daha farklı açıklamaktaydı. Engels'e göre sınıflı toplumlar dış etkenlerden değil iç etkenlerden ortaya çıkmıştı. Artı değerın ortaya çıkması topluluk içinde yeni iş bölümleri ortaya çıkarmıştı. Artık bir grup çalışarak üretim sağlamakta diğer grupta üretilenin paylanması, saklanması gibi işlerle ilgilenmekteydi. Bu duruma bürokrasinin doğuşu diyebiliriz. Engels'e göre bu grup zamanla üreten gruba tahakküm sağlayacak ve onları köleleştirecekti. Daha fazla kölenin olması daha fazla üretim demekti. Bu da savaşların ortaya çıkmasına sebebiyet verecekti (Friedrich , 2019).

Aydınlanma Dönemi düşünürleri ise bu süreçle ilgili toplumsal bir sözleşmeden bahsetmektedirler. Bu dönem düşünürlerine göre ise insanların güvenliklerini sağlama isteği bazı özgürlüklerinden feragat etmelerine sebep olacaktı. Kendi mal ve mülkiyetlerinin korunması karşılığında yönetici yani onları koruyan bir yapının oluşmasına izin vereceklerdi. Devletler böyle bir uzlaşa yani toplum sözleşmesi üzerine ortaya çıkacaklardı (Tabanlı, 2018, s. 337,338).

Bahsedilen teorilerden hangisi ya da hangileri olmuş gerçekleşmiş olursa olsun ortaya çıkan devletlerin çok uzunca bir süre kölecil devletler olduğu tarihsel bir gerçekliktir. Sümerlerle başlatılan uygarlık tarihi Aydınlanmaya kadar insanın insana tutsaklığı ile süregelmiştir. Yöneten gücünü doğaüstü/tanrısal varlıklardan almıştır. Topluluklar onların yeryüzünde tanrının/tanrıların elçileri olduğunu kabul etmişlerdir. Gerek antik dönem mitolojilerinde gerekse feodal dönemin inanç merkezli yönetim biçimlerinde bu yaklaşımları görmekteyiz. Kral/yöneten/egemen gücün mutlak sahibiydi. Aynı zamanda ya tanrısal ya da tanrıların yeryüzünde hizmetkarıydı. Bu dönemler, kültürü dogmatik kültür olarak adlandırılmaktadır.

Aydınlanma Dönemi insanlığın ikinci büyük toplumsal sıçramasının sürecidir. Sanayi Devrimiyle birlikte insanlık tarihi için yeni bir dönem başlamıştır. Coğrafi keşifler, Rönesans, Reform gibi hareketliliklerle başlayan dönem Sanayi Devrimi ile birlikte yeni üretim biçimini de ortaya çıkaracaktı. Bu da yeni toplumsal sınıfların oluşumuna

dönüşecekti. Feodal toplumlar aristokrasinin hâkim sınıf olduğu derebeylik topluluklarıdır. Merkezi gücü imparatorluk oluşturur. Din çok etkili bir güçtür. Avrupalılık düşüncesinin temellerinin atıldığı Kutsal Roma Cermen İmparatorluğu derebeylikler tarafından oluşturulmuş ve Hristiyanlığın egemen güç olduğu bir yapıdır. Yeni üretim biçiminin ortaya çıkardığı sınıf burjuvazidir. Burjuva sınıfı ekonomik olarak zengin ama aristokrat olmadığı içinde devlet içinde egemen olmayan bir sınıftı. Yaşam biçimi artık kırsaldan göç etmekteydi. Büyük şehirlere yerleşerek yeni üretim biçimi içerisinde yer alan köylülerde işçi sınıfını oluşturuyorlardı. Bu dönem burjuvazi ve aristokrasinin mücadelesinin olduğu dönemdir. Fransız İhtilali bir yönüyle de burjuvazinin aristokrasiye karşı zaferini temsil etmektedir (Başaran, 2014). Artık yeni üretim biçimi toprağa dayalı feodalizm değil endüstriye dayalı kapitalizm olacaktı. Aristokrat-köylü yöneten yönetilen ilişkisi burjuva-işçi olarak dönüşüm sağlayacaktı. Bu dönemde üretim biçimlerinde olan değişim yanında toplumsal alanda da büyük değişimler gerçekleşecektir. İnsanın tutsaklıktan kurtulup özgürlüğünün mücadelesi büyüyecektir. Özgürlük mücadeleleri elbette sadece bu döneme ait değildir. Tarih boyu insanlık bu mücadeleyi vermiştir. Örneğin çok bilinmesi itibarıyla Roma'da Spartacus isyanlarını örnek verebiliriz. Lakin bu mücadelenin kavramsallaşıp kurumsallaşması Aydınlanma ile mümkün olacaktır. Descartes, Kant gibi filozoflar, Kopernik, Galileo, Newton gibi modern bilim insanları, Hume, Smith, Locke gibi düşünür iktisatçılar, Rousseau, Montesquieu, Voltaire gibi siyaset bilimciler vb. bu dönemin dönüşümünü ortaya çıkaran gelişmelerin mimarlarıdır. İnsan artık gerçekliğini doğanın içinde bilimde aramaya başlayacak, varlığını özgürleştirecektir. Bu dönem ortaya çıkan hâkim ideoloji ise liberalizm olacaktır. Yeni kültür ise artık pragmatistti. Yaşanan gelişmelerin toplumsal yansımaları ise özgürlük, eşitlik, adalet gibi kavramlar etrafında şekillenecekti. Fransız İhtilali bu kavramlar için verilen mücadelenin o dönem içindeki doruk noktası kabul edilebilir.

Aydınlanma ile birlikte üretim biçimi kapitalizme dönmüş ve liberal bir anlayış hâkim olmuştur. İmparatorlukla yerini ulus devletlere, tanrısal yönetim biçimi seküler anlayışa, insanın doğa ve varlığı üzerine bakış açısı dogmatizm yerine akla bırakacak modernizm egemen olacaktı. Aydınlanmanın merkezinde akıl vardır. Descartes'ın 'Düşünüyorum o halde varım', Kant'ın 'Sapere Aude! Aklını kullanma cesaretini

göster' (Kant, 1984) önermeleri aklın hayatın merkezine oturduğunu gösteren örneklerdendir (Eyigün, 2019, s. 147).

Aydınlanma Dönemi olumlu ve olumsuz günümüz sorunlarının da ortaya çıktığı dönemlerdir. Postmodernistlere göre modernizmin getirdikleri insana karşı büyük bir silah olmuştu. Gerçekleşen büyük yıkımların sorumlusu modernizmdi. Marksistler ise sorunu sınıf mücadelesi içerisinde değerlendirmekteydi. Yıkımların sebebi kapitalizmin sermaye/kar/kazanç hırsıydı. Bazı düşünürler sosyalist ülkelerin yıkılmasını tarihin sonu olarak değerlendirmiş ve artık sadece liberal anlayışın var olduğunu iddia etmişlerdir. Marksist düşünürler ise yeni uyarlamalar etrafında Post-Marksist tutum sergilemişlerdir. Ellen Meiksins Wood gibi düşünürlerse postmarksizme karşı mücadele ederek klasik Marksist anlayışı savunmaya devam etmişlerdir.

Diğer yandan insanlığın günümüzdeki en büyük edinimleri arasında olan insan hakları, özgürlük, adalet, eşitlik, demokrasi, hukukun üstünlüğü gibi ortak değerler Aydınlanma Dönemiyle ortaya çıkmıştır. Batı/batılı denilen anlayış kendini bu değerlerle tanımlamaktadır. Günümüz Avrupa'sı medeniyetini bu kavramlar etrafında inşa etmiş ve topluluklar adına taviz verilemez kavramlar olarak yer bulmuştur. Özellikle Avrupa Birleşik Devletleri coğrafyası içinde belirttiğimiz Batı Avrupa bu kavramların günümüz anlamlarıyla ortaya çıktığı, uzunca mücadeleler sonunda elde edildiği ve günümüzde de etrafında amasız uzlaşmanın olduğu coğrafyadır. Elbette buradan Batılı devletlerin özgürlükçü, adil, eşitlikçi, insan haklarına saygılı devletler olduğu sonucuna varamayız. Ama kendi ulus ve toplulukları için bu kavramların vazgeçilmez olduğunu söyleyebiliriz. Batılı Avrupa devletleri çalışma içinde de sıkça değerlendirildiği üzere küresel anlamda kendi çıkarları doğrultusunda bu kavramları görmezden gelebilmektedirler. Ama burada bu kavramlar Avrupalı halkların ortak değerleri olması, bu kavramlardan kendileri adına ödün vermeyecek olmaları ve bunun da Avrupa Birleşik Devletleri düşüncesi içerisinde irdelenmesi açısından değerlendirilecektir.

3.2. Modern Avrupa'nın İnşasının Temelleri: Liberalizm, Özgürlük, Eşitlik, Adalet ve İnsan Hakları

Liberal anlayış Aydınlanma Döneminde ortaya çıkmış ve sonrasında uygarlık kavramı ile özdeşleştirilmeye çalışılmıştır. Liberal kurumsallaşma devletin tüm kurumlarını, hukuku, inanç biçimlerini, toplumsal davranışları, üretim tüketim ilişkilerini, gelenek görenekleri kısacası alt yapı ve üst yapıdaki tüm unsurları derinden etkileyerek dönüştürmüştür. Bu yönüyle liberalizm Avrupa'nın kurumsallaşmasının somut bir ifadesidir (Karagöz, 2008, s. 532).

Burada belirtmek gerekir ki gerçekleştirilen çalışma liberalizm üzerine olumlu ya da olumsuz eleştiri üzerine değildir. İnsanlık için en iyi sistemin tartışması da değildir. Burada tartışılan Avrupa halklarının yıllardır süregelen mücadeleleridir. Bu mücadeleler liberalizm eksenli olmuş ve adalet, özgürlük, eşitlik, hukuk düzeni gibi kavramlarda bunun üzerinden gerçekleşmiştir. Modern batının kültür ve kurumsallaşması liberalizmle şekillenmiştir. Liberalizm 'liberte' yani özgürlük ifadesinden doğmuştur. Modern dünyanın önemli ideolojilerinden biridir.

Liberalizmi temel ilkelerini irdelediğimizde öncelikle bireyi görmekteyiz. Bireyin üstünlüğü her şeyden önce gelmektedir. Özgürlük liberalizmin merkezinde yer alır. Diğer kavramlar özgürlük anlayışı etrafında şekillenirler. Liberalizm rasyonel bir düşüncedir ve aklı merkeze yerleştirir. Eşitlik anlayışı ise liberalizmde mutlak değildir. Eşitlik ile kastedilen bireyin siyasal ve hukuksal olarak eşit olmasıdır. Fırsat eşitliği söz konusudur. Liberalizm içinde hoşgörüyü de barındıran bir görüştür. Tartışma kültürünü ve entelektüel gelişimi destekler. Kararlar ancak rıza karşılığı alınabilir. Otorite de sosyal ilişkilerde rızaya dayalı biçimde gerçekleşir. Devlet sadece sınırlı müdahalelerde bulunabilir. Devletin varlık amacı toplumsal istikrarı sağlamaktır. Devlet içinde yönetim güçler ayrılığına bölünür ve anayasacılık çok önemli bir konumdadır (Evren, 2015, s. 6).

Liberalizmi, klasik liberalizm ve sosyal yani modern liberalizm olarak iki yönden inceleyebiliriz. Klasik liberalizm bireyi merkezi alır. Sabine, liberalizmi siyasal bir doktrin olarak görür. O'na göre liberalizm '*Hükümetin sınırlandırılması, özel teşebbüsün teşvik edilmesi, sözleşme özgürlüğünün mümkün olan en geniş ölçüde sağlanması, her türlü kolektivizme karşı olan bireycilik, bir topluluk içindeki bireyler arası ilişkilerin değişmez bir şekilde ahlaki ilişkiler olmasıdır*' (Burtan Doğan, 2010).

Klasik liberalizm bireycilik, özgürlük, serbest piyasa ekonomisi, hukukun üstünlüğü ve hukukla sınırlandırılmış devlet, bireylerin oluşturduğu toplumdan temsil alan bir ideolojidir. Klasik liberalizmde devletin müdahalesi tamamen dışarıda bırakılmıştır. Devlet sadece toplumsal istikrarın sağlanması adına bir araçtır. Jeremy Bentham, devleti pozitif hukuk ve faydacılıktan beslenen ve toplumun kendi koşullarını değiştirmesine imkân tanıyan bir aygıt olarak tanımlar (Aydın, 2015, s. 224).

Laissez faire, bırakınız yapsınlar düşüncesini ifade eder. John Stuart Mill bu anlayışa karşı çıkarak kapitalizmin köleleştirici yönüne tavır almıştır. Stuart Mill'in söylemleri sonrası liberaller arasında fikirler gelişmiştir. Demokrasinin kapitalizmle değil sosyal liberalizmle gelişeceği düşüncesi hakimdir. Sosyal liberalizm görüşünün öncülerinden olan Green özgürlüğü pozitif özgürlük olarak tanımlamıştır. Özgürlüğü gerçekleştirecek olan birey olsa da bunun için devlet yardımına ihtiyaç vardır. Green'e göre özgürlük bireysel değil toplumsaldır. O'na göre Locke'un dediği üzere devlet bireylerin özgürlüğünü mümkün olan en üst düzeye çıkarmakla sorumluydu o halde halkın maddi refahı önemlidir ve devlet bu refahı arttırmaktan sorumludur (Evren, s. 8,10). Green bu görüşleriyle refah devleti fikrinin de temsilcisi olmuştur (Taner A. , 2013, s. 232). Sosyal liberalizm klasik liberalizme göre devletin müdahalesini karşı daha eğimlidir. John Rawls sosyal liberalizmin çağdaş temsilcilerinden biri olup sosyal adaleti de bireyin özgürlüğü gibi savunmaktadır. Rawls'a göre adalet olmadan insanlar toplumsal ilişkiye girmeyeceklerdir (Urhan, 2016, s. 107). Kısacası klasik liberalizm devletin her türlü sınırlamasına karşıyken sosyal liberalizm devletin özgürlüklerin önüne açmak adına müdahil olabileceğini savunmaktadır.

Zamanımız Avrupa'sı da liberal demokrasi üzerine şekillenmiştir. Liberalizm Avrupa'da çoğunluk tarafından kabul görmüş bir düşünce sistemidir. Klasik liberalizmin minimum devlet müdahalesi anlayışı günümüz Avrupası için daha sosyal hale eğildiğini söyleyebiliriz. Sosyal devlet, refah devleti, hukuk devleti gibi anlayışlar Avrupa coğrafyasında hâkim görülmektedir. Avrupa Birleşik Devletleri düşüncesini de liberal bir anlayış içerisinde değerlendirebiliriz. Özellikle güvenlik kaygılarının arttığı şu dönemlerde Avrupa halklarının Fransız İhtilalinden bu yana edinerek korudukları hak ve yaşam biçimlerini terk etmek istemeyecekleri aşîkardır. Yaşanan son dönem gelişmeleri akabinde Avrupalılık kimliği ve kültürünün daha baskın bir

düşünce olarak ortaya çıkması beklenebilir. Avrupa Birleşik Devletleri bu düşünce etrafında birleşen Avrupalılar için hem bölgesel hem küresel anlamda daha büyük bir güç olarak görülerek inşa edilmeye çalışılabilir. Liberal bir anlayış çok daha güçlü bir devlet etrafında gerçekleşebilir. Topluluklar içerisinde elbette farklı görüşler barındırırlar. Örneğin kültürel liberalistler, eşcinsel evlilikler, kürtaj gibi konuları savunurlarken özellikle Hristiyan muhafazakârlar bu konuda karşı görüşte yer alırlar. Liberal anlayışın genel kabul görmüş olması toplulukların tüm kesimlerinin tüm konular için uzlaşmış olması anlamına gelmemektedir. Ancak tüm bu farklı düşüncelerin çoğunluğunun temel insan hakları ve temel insani değerler etrafında uzlaşmış olduğunu da söyleyebiliriz. Tarihin hiçbir yerinde ve dünyanın hiçbir coğrafyasında tüm insanların ya da bütün toplumsal grupların tamamıyla memnun olduğu bir dönem yaşanmamıştır. Yaşanması da olası değildir. Büyük bir çoğunluk için çok basit bir anlam ifade eden ve çok insani görülen bir kavram dahi bir grup tarafından karşıtlık olarak ortaya çıkacaktır. Filozofların yüzlerce yıldır üzerine tartıştıkları kavramlar farklı topluluklar ya da farklı organizasyonlar tarafından farklı yorumlanarak farklı uygulamalar halinde olabilirler. Örneğin İngiltere’de hapis cezasını uzun bir süre için alanların oy hakkı ellerinden alınmıştır. Bu durum Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından insan hakkı ihlali olarak tanımlanmıştır. Bu ve benzeri anlayışlar elbette devletlerin özellikleri, halkların kültürel farklılıkları, dönemin içinde bulunulan koşulları gibi birçok farklı sebepten ortaya çıkacaktır. Ama bu durum genel ilkeler noktasındaki uzlaşmayı da ortadan kaldırmayacaktır. Örneğin Avrupa halkları demokrasiyi en ileri sistem olarak görerek yaşam biçimlerine yerleştirmişlerdir. Demokrasi kavramı da tıpkı diğer kavramlar gibi farklı uygulamalar etrafında gerçekleşebilir. Ama bu durum siyasal iradenin halkın elinde olması ve yurttaşların eşitliği ilkesindeki uzlaşmaya bir engel değildir. Avrupa Birleşik Devletleri de üzerinde uzlaşının sağlandığı değerler etrafında gerçekleşecektir. Avrupalı olarak adlandırdığımız coğrafya insanları demokrasi, insan hakları gibi değerler etrafında büyük bir çoğunluk olarak uzlaşmışlardır. Bu uzlaşma toplulukların yaşam biçimine de bürünmüştür. Bu yaşam biçimi de Avrupa kültürünü inşa etmiştir. Avrupa kültürü çalışma boyunca bahsedilen tüm bu değerlerin toplamıdır. Avrupa kültürü modern medeniyetin en önemli temsilcisidir. Avrupa inşa ettiği medeniyetle içinde bulunduğumuz çağında belirleyicisi olmuştur. Avrupa medeniyeti batılı olma ile birleşmiş ve batılılık Avrupa sınırlarının dışına çıkmıştır. Çağımız, insanların yerel

ayrılıklarının geride kalmaya başladığı, küresel birlikteliklerin büyüdüğü dolayısıyla kültüründe yer yer küreselleştiği bir dönemdir. İnsanlık yüzyıllardır tartışılan iyiyi daha ileriye götürebilecek güce sahiptir.

İnsanın tarihselliğine baktığımızda inanç ve milliyetçi çizgilerin tüm savaşlarla iç içe olduğunu görebiliriz. Marx'ın söylemiyle her şeyin alt yapısı ekonomidir. Dolayısıyla savaşların da alt yapısı ekonomidir. Ancak savaşların çoğunluğu inanç ve milliyetçilik söylemleri etrafında örgütlenirler. Ben/biz'in ötekiye karşı savaşı bu kavramlar etrafında şekillenir. İnsanlık inanç ve ırklar etrafında savaşım sürdürmekten kurtulmalıdır. Avrupa yıkımlarında Avrupalıların savaşı da bu yönde gerçekleşmiştir. 100 yıl savaşlarında, 30 yıl savaşlarında, paylaşım savaşlarında milyonlarca insan ölmüştür. Avrupa halkları kendilerini Avrupalı olma etrafında birleştirebilmelidirler. Avrupa Birleşik Devletleri bu birleşmişliği ifade eder. Devletleri ve yerel kimlikleri ne olursa olsun Avrupalılık bahsedilen değerler etrafında örülmüş bir medeniyettir. Avrupa tüm yıkım savaşlarına rağmen yüzlerce yıldır bir demokrasi kültürü inşa etmiştir. İnsan temel hak ve özgürlükleri Avrupa kültürünün temel parçası haline gelmiştir. Avrupa liberal düşünce içerisinde sınırlarını kaldırmış ve kültürlerarası etkileşimi yaygınlaştırmayı başarmıştır. Avrupa halkları Avrupa devletleri içerisinde özgürce hareket edebilmektedir. Sınırların özgürlüğü kültürlerin de özgürlüğüdür. Sınırların özgürleşmesi üst kimliklerin güçlenmesidir. Avrupa'nın her bir noktası dini, dili, etnik kökeni ne olursa olsun tüm Avrupalılarınadır. Bu gelişim Avrupalılık düşüncesinin de gelişimidir. Aydınlanmadan bu yana Avrupalılık kimliği ve kültürü bu değerler etrafında gelişmeye devam etmektedir.

Aydınlanmanın doruk noktası olarak adlandırdığımız Fransız İhtilali sonuçları itibarıyla insanlık tarihindeki devrimlerin en önemlilerinden biri olmuştur. Tocqueville Fransız İhtilalini siyasal bir ihtilal olarak nitelendirir. Fransız İhtilali ile birlikte ortaya çıkan kavramlar, o kavramlar etrafında gerçekleşen mücadele ve kavramların dünyanın her bir köşesine yayılması siyasal bir ihtilal anlamına gelmekteydi (Geçgin, 2012, s. 76). Fransız Devrimiyle birlikte eski sosyal düzen tamamıyla reddedilmiş, insanlığın hayatına yeni değerler girmiş ve toplumsal değişim başlamıştır. Toplumsal düzen Aydınlanmanın merkez düşüncesi olan akıl ve bilim üzerine inşa edilmişti. Oluşan yeni toplum, gelenek, göreneklere göre değil bilimsel ölçütlere göre rasyonel olarak şekilleniyordu (Yeniçırak, 2020, s. 59). Fransız Devriminin mimarları

Aydınlanmanın temel ilkeleri olan özgürlük, eşitlik, kardeşlik anlayışını insan hakları çatısı altında toplayacaklardır. Fransız Devrimi özünde özgürlük, eşitlik ve kardeşlik felsefesini taşır. Fransız devrimcilerine göre özgürlük ve eşitliğin önündeki engel feodalizm ve onun egemen uzantılarıdır (Yeniçırak, s. 63). Bu süreç sonunda feodalizm tasfiye edilecek ve kilisenin egemenliğinin karşısına sekülerlik/laiklik konacaktır. İnsan Hakları Bildirgesi'nden sonra 1791 yılında Kadın Hakları Bildirgesi yayımlanmıştır (Gülerce, 2017, s. 78).

Hobbes “Devlet olmadıkça, herkes herkese karşı daima savaş halindedir” sözüyle devlet gereksinimine dikkat çeker. Hobbes'un dediği üzere sürekli savaş hali durumunda yani güvensizlik ve belirsizlik halinde ekonomik ilişkilerin gelişmesi mümkün değildir. Bu aynı zamanda bilim ve sanatın gelişmesine engel bir durumdur. İnsanların doğası gereği bencil olduğunu söyleyen Hobbes insanı aynı zamanda akıl sahibi olarak da tanımlar. İnsan kendisine zarar verilmeyeceği güvencesine sahip olursa başkalarına da zarar vermeyecektir. Bu iki taraf içinde mantıklı bir yaklaşımdır. Ancak bu sözleşmenin denetlenmesi ve taahhüt altına alınması, insanların bu kuralları uyması için güçlü bir organizasyon gereklidir. Bu organizasyon güç kullanma yetkisini elde eden, yetkilerle dolu ‘egemenleri’ seçer. Bu oluşum devlettir (Yöyen, 2022, s. 15,16). Hobbes’a göre korku ve özgürlük birbirleriyle ilişkili kavramlardır. O’na göre insan arzularıyla hareket eder ve arzularının önüne geçen dış bir etken olmadıkça özgürdür. Locke ise Hobbes’tan farklı bir yorum ortaya koyar. Locke’a göre insan özgürlüklerini değil sadece güçlerini egemene teslim etmiştir. İnsanlar adalet ve güvenlik karşılığında ve doğal haklarına saygı duyulması koşuluyla egemene boyun eğmeyi kabul etmişlerdir (Emeklier, 2011, s. 108). Rousseau, mülkiyetin ortaya çıkmasıyla birlikte mutluluk durumunun son bulduğunu söyler. Bu yüzden insanlar kaybettikleri özgürlük, eşitlik ve mutluluğu oluşturdıkları siyasallıkla elde etmeye çalışır. Burada toplumsal sözleşme ön plana çıkar. Sözleşmeyle birlikte herkesin özgürlüğü güçlü bir otorite tarafından sağlanacaktır. Böylece herkes yasaya itaat ederek birleşmiş olacak bu durumda onu doğal durumundaki özgür ve eşitliğe götürecektir. Rousseau’nun bahsettiği egemen toplumun kendisidir. Çünkü egemen güç halkın iradesidir. Egemen halkın iradesinin yansımasıdır. Tüm bunların kaynağında ise akıl vardır. Toplumsal sözleşme ile birlikte doğal özgürlük terk edilmiş ve uygar özgürlük ortaya çıkmıştır (Yıldız, 2003, s. 47). Kant’a göre özgürlük tüm

değerlerin kaynağını oluşturur. Kalan tüm değerli şeyler kaynağını özgürlükten edinirler. O'na göre adalet herkese özgür ve eşit vatandaş olarak görmeyi gerektirir. Adaletsiz olan her şey özgürlüğün önünde bir engeldir. Adalet bireyin başka bir bireyle iradesini birleştirebileceği koşulların toplamıdır (Yöyen, s. 64).

Türk Dil Kurumu sosyal adalet kavramını toplumun her kesiminin sosyal hayat unsurlarına ulaşmak için fırsat eşitliğini sağlayan toplumsal bir dengedir. Lea Ann Bell ise sosyal adaleti tanımlamak yerine sosyal adaletin sağlandığı dünyadan bahseder. Tüm bireylerin eşit ve tam olarak katılabildiği, güvenliğinin sağlandığı, kaynakların adaletli paylaşıldığı ve ekolojinin korunduğu bir dünya da sosyal adalet sağlanmıştır (Sunal, 2011, s. 285). David Miller bu tanımlamalara olumsuzluk eklemesi katmış ve olumlu olan şeyler yanında dezavantajlarında doğru bir biçimde dağıtılması gerektiğine dikkat çekmiştir. Bu dağıtımı devlet ve toplum gerçekleştirecektir. Yapılan tüm düzenlemeler sosyal adalet bileşenleri uyumlu olmalıdır. Bu bileşenler ihtiyaçlar, hak etme ve eşitliktir (Uçar, 2023, s. 34).

Eşitlik ilkesi toplumsal barışın sağlanması ve bireylerin insan onuruna uygun bir yaşam sürmesi için önemlidir. Eşitlik, özgürlük ilkesi ile birlikte bireylerin yaşadıkları ülkenin imkanlarından eş statülerde eşit pay anlayışını, fırsat eşitliğiyle de fırsatlardan ayrımcılığa uğramadan eşit yararlanmayı amaçlar (Doğan M. , 2023, s. 4). Eşitlik kavramı adalet kavramı ile iç içe kullanılan bir kavramdır. Hukukun özü adalet, adaletin özü ise kanun karşısında herkesin eşit olmasıdır. Ancak Marx bu duruma karşı çıkar. Marx'a göre eğer bir yerde eşit haklar söz konusuysa orada güçlü olanın dediği olacaktır. O'na göre eşitlik ancak bollukta mümkün olabilir. Kanun ifadesi Eski Yunancadan İslam Hukuku'na geçmiş ve günümüzde dilimize ulaşmıştır. Bilimsel anlamda gelişmiş ülkelerin ortaya koydukları kanunların insan hak ve özgürlüklerine, eşitlik anlayışına yer verdiklerini söylemek mümkündür.

Avrupa devletlerinin kanunlarında insan haklarına, özgürlüklerine, eşitlik ilkelerine yer verdiklerini görmekteyiz. İnsani değerlere olan yaklaşımlar 'yasalarca koruma altına alınmıştır. Örneğin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 14. madde de '*Ayrımcılık yasağı, bu sözleşmede tanınan hak ve özgürlüklerden yararlanma, cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasal veya diğer kanaatler, ulusal veya sosyal köken, ulusal bir azınlığa*

aidiyet, servet, doğum veya herhangi başka bir durum bakımından hiçbir ayrımcılık yapılmadan sağlanır' ifadesi geçmektedir.

İnsan hakları kavramının kökeni Antik Yunan filozoflarına dayandırılrsa da bu kavram günümüz anlamıyla 17. yüzyılda ortaya çıkmıştır. Anayasalara insan hakları kavramının girmesi de ancak günümüz modern çağlarında olmuştur. Fransız Devrimi ile birlikte tüm Avrupa ve dünyaya yayılan insan hakları kavramı özellikle İkinci Paylaşım Savaşı sonrası toplumsal bir benimsemeye dönüşmüştür.

Uygarlıklar kurulduğundan bu yana insan hakları tartışılmalı konulardan biri olmuştur. Kölecil devletlerin oluşumundan sonra dahi o devletler içerisinde hukuksal gelişmeler yaşanmıştır. Dönem itibarıyla topluluğun en alt tabakasını oluşturan köleler ve kadınlar içinde haklar tanımlanmaya çalışılmıştır. Ama modern olarak insan haklarının ortaya çıkışı Aydınlanmayla birliktedir. Diğer birçok değerde olduğu gibi sadece insan olmanın bile getirdiği devredilemez ve müzakere edilemez haklar ortaya konmuştur. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin ilk üç maddesinde *'Tüm insanlar özgür, değer ve haklar bakımından eşit doğarlar. Akıl ve vicdana sahiptirler. Birbirlerine karşı kardeşlik düşünceleriyle davranmalıdırlar. Herkes ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal ya da başka inançlarına bakılmaksızın eşit haklara sahiptirler. Yaşamak, özgürlük ve kişi güvenliği herkesin hakkıdır'* ifadelerine yer verilmiştir. Avrupa Konseyi İnsan Hakları Bildirisi'ndeki hakları güvence altına almak adına 1950 yılında imzalanan 1953 yılında uygulamaya konulan İnsan Hakları ve Özgürlüklerinin Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi'ni imzalamıştır. Yine bu yönde 1959 yılında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kurulmuş böylece Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin korunması ve uygulanması gerçekleştirilmiştir. Avrupa Konseyi'ne üye olan devletler için Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin kararları bağlayıcıdır. Sözleşme ve onu uygulayarak koruyan mahkeme gerek bireyin gerek toplulukların gerek devletlerin bu haklardan yararlanmaları ve bu hakların sürdürülebilir olması açısından önemlidir (İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi, 2023).

İnsan hakları devlet kurumlarının da temellendirilmesinde önemli yer tutar. Demokratik rejimlerde devletin iktidarını sınırlandırırken aynı zaman da devletin varlık nedenlerinden biri olarak da görülür. Devletin varlığı insan haklarının

güvencesidir. Devletler tarihinde bireyin hakları ve devlet karşı karşıya geldiğinde devletin üstünlüğünü görmekteyiz. İnsan hakları ve devlet arasındaki daha dengeli bir etkileşim olması da son zamanlarda gerçekleşmektedir.

İnsan hakları felsefesi doğal hukuk anlayışına dayanır. Çünkü insan, insan olması dolayısıyla vazgeçilmez ve devredilmez haklara sahiptir. İnsan hakları kavramı içerisinde bireyi tanımladığımızda bu coğrafyadan, cinsiyetten, inançtan, milliyetten vb. tüm özgül niteliklerden bağımsız bir tanım yapılmalıdır. İnsanın insan olmakla edindiği haklar onun hangi coğrafyadan, hangi milletten, hangi inançtan, hangi cinsten olduğu ile belirlenemez. İnsan insan onurunun getirdiğini hak eder. İnsan hakları kavramı zaman içerisinde kendi unsurlarını da inşa etmiştir. Önce kadın hakları mücadelesi ortaya çıkmış sonrasında çocuk hakları, çevre hakları, canlılık hakları gibi tartışmalar etrafında zamanımızda da süregelmektedir. Bu değerlerin gelişmişlikleri ve uygulanma alanları itibarıyla Avrupa'yı en tepede göstermek mümkündür.

Aydınlanma Döneminde ortaya çıkan liberal anlayış ve özgürlük, eşitlik, adalet, insan hakları, kadın hakları, hukuk devleti gibi kavramların günümüzde de mücadelesi devam etmektedir. Hayatımıza giren her yeni aynı zamanda bu kavramların o yeni üzerinde şekillenmesi tartışmalarını da açmaktadır. Bu devrim devamda edecektir. Her bir değişim kavramı yeniden şekillendirmeye devam edecektir. Burada dikkat çekilmesi gereken nokta ise Avrupa halklarının bu kavramlar etrafında bütünleşmiş olmasıdır. Bu kavramları yeniyi uyarlamaya devam etmesidir. Bu siyasal ve hukuksal kavramlar aynı zamanda artık Avrupa halklarının ortak kültürü olmuşlardır. Avrupalılık düşüncesi modern anlamıyla bu değerler etrafında gerçekleşmiştir. Avrupalılık düşüncesi bu değerlerle birlikte ulusüstü bir birlikteliğin inşasının kapısını aralamıştır. Birey ve topluluklar bu değerlerin daha geliştirildiği ve edinilmiş hakların güvencesinin daha teminat altına alındığı yapılar oluşturmakla siyasal anlamda kültürel bir sorun yaşamayacaklardır. Avrupalılık düşüncesinin ortaklaştığı değerler ve kabul görmüş hukuksal anlayışı mevcut ulusal yapılardan taleplerin çok daha karşılandığı ulusüstü yapıları inşa etmekte ulusalcı ve milliyetçi problemleri ortadan kaldıracaktır. Avrupa medeniyeti, ulusal üniter yapıların çok daha ötesine geçebilir. Küreselleşen dünyada ulusal yapılar yetersiz kalabilmektedir. Avrupalılık kimliği ve

Avrupa kültürünün Avrupa Birleşik Devletleri etrafında daha gelişmiş ve küresel olarak da daha güçlü bir yapı kurması olasıdır.

3.3. Avrupalılık Kimliğinin Demokrasi Kültürü ve Hukukun Üstünlüğü

İnsanlığın yerleşik yaşama geçmesi ve uygarlığı başlatması ile birlikte kurulan devletlerin en ideal forumu tarihi boyunca tartışılmıştır. İnsanlık hep daha iyi bir yönetim biçimi arayışı içerisinde olmuştur. Günümüzde ise bu en ideal form demokrasi olarak görülmektedir. Liberal anlayışında devlet yönetimindeki dayanağı demokrasidir. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin giriş cümlelerinde olduğu üzere *'Bütün insanlar onur ve haklar bakımından özgür ve eşit doğarlar'*. Bireyin bu ve benzeri temel insani hakları devlet tarafından dahi kısıtlanamaz. İnsanın insan olmaktan doğan hakları toplum ya da devletten bağımsızdır. Devlet bireyin haklarını ve özgürlüğünü koruma durumundadır.

Günümüz modern demokrasileri demokrasinin liberalizmle bütünleştiği ve refah devleti, sosyal devlet gibi anlayışlarla pekişerek geliştiği bir süreçle ortaya çıkmışlardır. Sosyal devlet kapitalizmin vahşiliğine karşı sosyalist düşünceyi de reddederek ortaya çıkmıştır (Livan H. , 2024, s. 8).

Demokrasi günümüzden binlerce yıl öncede tartışılmalı bir kavramdır. İlk kullanımını Antik Yunan Atina'sında görmekteyiz. Yunanca halk anlamına gelen demos ve otoriteyi ifade eden kratos kelimelerinden türemiştir (Livan H. F., 2024, s. 8). İlkel toplulukların dahi siyasal anlamda olmasa dahi demokrasi anlayışının kullanmış olmaları muhtemeldir. Toplulukların karar alma süreçlerinde ortak bir karara varması ve bu yönde hareket edilme durumunun oluşmuş olması olası bir durumdur. Ancak siyasal anlamda demokrasi örneklerini ilk olarak Yunan şehir devletlerinde görmekteyiz. Uygulanış biçimi ise doğrudan demokrasi olarak adlandırdığımız bir yöntemdir. Günümüzde temsilcilere verilerek işleyen demokrasi sistemi yerine halkın bizzat kendi oy kullandığı bir sistemdir. Bu sistemde karşımıza katılımcı bir anlayış çıkmaktadır. Müzakerelerinde sıkça yaşandığı görülmektedir. Lakin Yunanda bu anlayış günümüzde algıladığımız geniş katılımdan uzaktır. Kadınlar ve köleler gibi kesimler bu hakka sahip değildirler. Yunanda gerçekleşen bu

demokrasi hayatı Socrates tarafından kişinin toplumdaki yerinin tartışılmasına sonrasın da öğrencisi Platon tarafından geliştirildi onunda öğrencisi olan Aristoteles’le birlikte siyaset felsefesinin de temelleri atılmış oldu. Yunan sonrasında ise demokrasiyi koruyan ve geliştiren olarak karşımıza Roma çıkmaktadır. Roma, Yunandan farklı olarak demokrasiyi temsilleştirmiştir. Günümüzdeki modern demokrasinin temsilcisi olarak Roma’yı görebiliriz. Sonrasında özellikle Orta Çağ olarak kabul edilen dönemde demokrasi önemini yitirecek ve yeniden toplumsal hayata girmesi Aydınlanma ile birlikte olacaktır.

Kant, Aydınlanmayı insanın ergin olamama durumunu aşması olarak değerlendirir. Ergin olmama durumu kişinin kendini anlama durumunu başka birine terk etmiş olmasıdır. Kant bu durumu şu sözlerle açıklar; *‘Benim yerime düşünen bir kitabım, vicdanım yerine geçen bir papazım, perhizlerimi bildiren bir hakimim oldu mu, artık kendimin zahmete katlanmasına hiç gerek kalmaz’*. O’na göre Aydınlanma ancak aklın özgürleşmesiyle mümkündür. *‘Akli her yönüyle ve her bakımdan çekinmeden kitlenin önünde apaçık olarak kullanmak özgürlüğü. Böyle olmakla birlikte, her yandan “Düşünmeyin!” diye bağırıldığı işitilir. Subay “Düşünme, talimini yap!”; maliyeci “Düşünme, vergini öde!”; din adamı “Düşünme, inan!” diyor. Bütün bunlar özgürlüğü sınırlıyor. Oysa aklın kitle önünde kullanılması, yani bir kişinin bir bilgin olarak aklını okurlar karşısında kullanması, özgürce olmalıdır; aydınlanmayı ancak bu sağlayabilir’* (Ürek, 2001, s. 19). Kant bu ifadelerle bireyin kendi adına yargıda bulunabilmesi gerektiğini anlatır. Demokrasi de ancak böyle mümkündür. Kendi için doğru değerlendirmeler yapan insanlar toplumu ve kamuyu da düşünerek hukuksal bir devletin farkına varacaktır. Bu durum da onu yurttaş yapacaktır (Düger, 2017, s. 58). Günümüz modern demokrasileri temsile dayalıdır. Antik Yunanda doğrudan gerçekleşen demokrasi anlayışı günümüzde temsil olarak uygulanmaktadır. Bunda en büyük neden elbette büyük nüfuslardır. Günümüz devletleri Yunan şehir devletlerine göre hem demografik hem de nüfus anlamıyla çok daha büyük ölçeklidir. Bu durum demokrasinin temsili olarak gerçekleşmesine sebep olmuştur.

Liberalizm demokrasi ile iç içe geçmiştir. Liberal düşünce sistemi oluşturduğu kurumlarla iktidarın ve devletin gücünü sınırlamaya çalışırken demokrasiyle de halkın yönetime katılmasını desteklemiştir. Dahl, modern demokrasiyi yetişkinlerin yönetime

etkin katılımı, bilgi edinme hakkı, oy kullanabilme eşitliği ve karar verme sürecine katılım olarak görür. Sartori ise demokrasi ile liberalizmi bağdaştırarak demokrasi denildiğinde akla gelmesi gereken şeyin liberal demokrasi olduğunu söyler. Sartori'ye göre demokrasilerde hiç kimse kendi kendine iktidar gücünü ilan edemez. Demokrasilerde kişiler kendilerini egemenlik güçleriyle donatamazlar (Güzel, 2018, s. 224,225).

Günümüz modern devletlerinin kuruluş sözleşmeleri anayasalardır. Modern devletlerin temel dayanakları kanun ve hukuk sistemleridir. Bireyin hak ve özgürlükleri devlet tarafından teminat altına alınmıştır. Ancak bu hak ve özgürlüklerin en büyük tehdit ise yine devletin varlığıdır. Devletler güç kullanma hakkına sahip olmaktadır. İşte bireyin devlet karşısında kendini koruyabileceği en büyük güç hukuk anlayışıdır. Devletin hukuk devleti olması bireyin kendini koruyabilmesinin en yegâne yoludur. Devletlerin hukuk anlayışına sahip çıktığı ve bundan ödün vermediği devletler için hukuk devleti ifadesini kullanmaktayız. Hukuk devleti bireyin doğuştan gelen ve sonradan edindiği haklarını korunmasını sağlamakla yükümlüdür. Bu tür devletlerde devlet hukuk kuralları içerisinde yönetilir. Bu kurallar hiçbir kişi ya da kurum için ayrıcalık göstermez. Hukuk bireyin de topluluğun parçalarının da haklarının garantörüdür. Bu yapıda devletin sınırları çizilmiştir. Devletin ve onu yönetenlerin yetkileri belirlenmiştir. O devlete ait olan unsurların alanları belirlenmiştir. Bu yüzden hukuk devletlerinde keyfi hareket eden hükümet sistemleri söz konusu değildir. Hem devlet ve onu yönetenler hem de devleti oluşturan topluluklar hukuk kurallarıyla hakları ve sorumluluklarının altı çizilmiştir.

Günümüz devlet anlayışlarının en ideal olanı olarak hukuk devleti kabul edilir. İnsanların sadece insan olmakla sahip olduğu haklar ve insanın eşit kabul edilmesi Aydınlanmayla birlikte ortaya çıkmasından kaynaklı hukuk devleti de tarihsel olarak çok eski bir geçmişe sahip değildir. Burada bahsedilen tam anlamıyla bir hukuk devleti anlayışıdır. Yoksa tarihin hemen her döneminde yasalar ve o yasaları uygulayanlar olmuşlardır. Çalışma sırasında da çokça değinildiği üzere Roma devleti bu örneklerden biridir. Ancak hukuk devleti ile kastedilen ırkı, dini, dili, rengi, cinsi vs. ne olursa olsun tüm insanların eşit olduğu bir sistemdir.

Sancar, hukuk devletinin ana ilkesinin devleti hukukla sınırlamak olduğunu söyler. Sancar, devletlerin sınırlandırılmasının antik dönemlere kadar gittiği lakin günümüz hukuk devletinin oluşmasının 1800’lü yılların sonlarına doğru mümkün olduğunu söylemektedir. Ona göre kişiler değil yasalar egemendir ve bu 1870 yılında Massachusetts Anayasası’nda görülmektedir. Bu anayasa da kişilerin değil hukukun yönetimi açık bir şekilde ifade edilmiştir (Çın, 2019, s. 19).

Hukuk devletinin çıkışında liberalizm vardır. Bireyin özgürlüklerinin esas alınması hukuk devleti anlayışını da doğurmuştur. Bu kavramın ilk defa nerede kullanıldığı üzerine bir netlik yoktur. Kimilerince 1215 Magna Carta’ya kadar dayandırmak mümkündür. 1608 yılında İskoç Yargıç Coke verilen idam kararına karşı çıkarak ‘Kral insanlara değil Tanrıya ve Hukuka tabidir’ diyerek kimsenin yargılanmadan cezalandırılmayacağına dikkat çekmiştir. Yine Kant’ın 1797 yılında bir eserinde kullandığı hukuk zemininde duran devlet ifadesi de hukuk devleti tanımına anlam kazandıran söylemlerden biridir. Bazı kaynaklar 1798 yılında Placidius’un bazı kaynaklarsa 1813 yılında Wecker’in eserlerinde bu kelimenin ilk kez kullanıldığını belirtmektedirler (Gökpınar , 2016, s. 33,34). Oxford Hukuk Profesörü Albert V. Dicey, 1885 senesinde yayımladığı çalışmasında hukukun egemenliğinden bahsetmiştir (Çın, s. 20).

Kavramın ilk kullanımı ile ilgili ortaya konan tarihler göstermektedir ki kavram Aydınlanma felsefesi içerisinde gerçekleşmiştir. Aydınlanmanın ortaya çıkardığı değerler içerisinde hukuk devleti anlayışı da vardır. Günümüz modern Avrupa devletlerinde hukukun üstünlüğü ilkesi esastır. Hiç kimse ya da hiçbir kurum hukukun üzerinde değildir.

Demokrasi ve hukukun üstünlüğü Batı siyaset felsefesinin temelini oluşturur. 1959 yılında Yen Delhi’de düzenlenen Uluslararası Hukukçular Kongresi’nde hukukun üstünlüğü tanımlanmıştır. Bu tanıma göre; *‘Hukukun üstünlüğü demek, her zaman aynı olmadıkları halde birçok noktalarda benzerlik gösteren ve dünyanın çoklu farklı siyasi yapıda ve farklı ekonomik şart içindeki çeşitli devletlerinde yaşayan hukukçuların gelenek ve tecrübelerine göre, ferdi, keyfi hükümete karşı korumak ve insanlık haysiyetinden faydalanmasını sağlamak için gerekli oldukları tartışılmayan*

premsipler, müesseseler ve usuller demektir.’ Avrupa ülkeleri hukukun üstünlüğü ilkesine bağlı demokratik devletler olarak tanımlanırlar. Hem demokrasi hem de hukukun üstünlüğü ilkesi Avrupa devletleri için bir arada dile getirilen kavramlardır. 1990 yılında Kopenhag’da gerçekleşen toplantıda AB katılımcısı devletlerin insan hakları ve temel özgürlüklerin güvence altına alınması için demokrasi ve hukuk devletine dikkat çekmişlerdir. Aynı yıl Paris Şartı’nda ise özgürlük, adalet ve barış için insan hakları, demokrasi ve hukuk devletinden bahsedilmiştir (Kulaksızoğlu, 2021, s. 212).

Avrupa toplulukları hukuk güvencesi altında yaşama anlayışına sahiptirler. Bu düzen toplulukların kültürlerinde de belirleyici olmuştur. Yasalar insanların yaşam biçimlerini şekillendirirler. Yasalar kişinin özgürlüğünü ve güvenliğini ne ölçüde sağlıyorsa yaşam biçimleri de aynı şekilde etkileniyordu. Avrupa halklarının yüzlerce yıl mücadele ederek edindikleri ve günümüzde dahi geliştirmeye çalıştıkları hakları yasalarca teminat altına alınmıştır. Hukuk bu temel insani hak ve özgürlüklerin teminatıdır. Hukukun üstünlüğü ilkesi ulusların dili, dini, cinsiyeti, rengi fark etmeksizin birlikte yaşayabilme koşulunu oluşturmaktadır. Avrupa Birleşik Devletleri de hukuk devleti anlayışı içinde mümkündür. Spinelli’nin henüz Avrupa bütünleşmesi sürecinin ilk yıllarında ısrarla anayasal devrime atıfta bulunması bu düşünceyle doğru orantılıdır. Topluluklar hukuksal kuralları takip ederler. Kurallar farklılıkların birlikte olabilmesinin önünü açar. Avrupa Birleşik Devletleri de Avrupalılık kimliği ve kültürünün bütünleşmiş bir yansımasıdır. Bu kimlik ve kültürel değerler hukuk devleti içerisinde güvence altına alınacaktır.

Gerek insanların kendi kaderlerini tayin edebilmesi adına demokrasinin önemi olsun gerekse de hukukun edinilmiş hakları koruma ve geliştirme gücü olsun Avrupalılık düşüncesi içerisinde en modern haliyle kanıksanmıştır. Avrupa toplulukları yönetimlerini tayin edebilme hakkını kullandıran demokrasiye ve hem bireyin devlete karşı kendini koruması hem de yine bireyin edindiği hakların teminat altına alınması adınaysa hukuk devleti anlayışına bağlıdır. Bu durum Avrupa Birleşik Devletleri oluşumunda farklı etnik kimlik ve yerel kültüre sahip toplulukların daha üst bir kimlik ve yasalar etrafında bir araya gelmesinin önünde engel olmadığını göstermektedir.

SONUÇ

Avrupa ifadesi sadece coğrafi bir bölge kastedilmemektedir. Avrupa aynı zamanda kimliksel bir yaklaşımın, kültürel bir sahiplenmenin ifadesidir. Avrupa'yı kıta coğrafyası olarak Ural dağlarına ulaştırmakla birlikte Avrupalılık dendiğinde tarihsel bir gelişimin yarattığı kimlik, Avrupalı olmak dendiğinde ise diğerlerini ötekileştirecek kadar ayırt edilmiş bir medeniyet, kültür ifade edilmektedir. Bu kültürel coğrafyayı ise Batı Avrupa olarak adlandırmak mümkündür. Batı Avrupa günümüz insanlık medeniyetinin kurulmasının en önemli parçası olan Aydınlanmanın gerçekleştiği, insanlığın tarihsel olarak ikinci büyük sıçramasına neden olan Sanayi Devriminin yaşandığı, günümüz modernizmi ve temel insani değerlerinin ortaya çıkarak günümüze kadar gelişerek geldiği, liberalizm, demokrasi gibi günümüzde dünyada en yaygın görülen düşünce sisteminin temellerinin atıldığı coğrafyadır. Avrupa Birleşik Devletleri ekseriyetten Batı Avrupa coğrafyasının işaret edildiği topraklarda farklı Avrupalı ulusların bir araya gelerek ulusüstü bir devlet düşüncesi olan federal devlet kurma düşüncesidir. Birleşik Avrupa, Avrupalılık kimliği etrafında örülmüş bir ideadır. Avrupa coğrafyasında uygarlık tarihi içerisinde egemen güçlerin bütünleşme sağladığı dönemler gerçekleşmiştir. Bunlardan ilki henüz Avrupalılık bilincinin ortaya çıkmadığı ancak insanlık tarihine kattıkları itibarıyla günümüz modern dünyasının oluşumuna katkılar sunmuş olan Roma devletidir. Roma devleti özellikle hukuk alanında gerçekleştirdikleri ile günümüz Avrupa'sının da temellerini oluşturur. Roma hukuku günümüz hukuk anlayışının da çok önemli bir parçasıdır. Roma yurttaşlığı uygulaması Avrupa'nın çeşitli uluslarının yüzyıllarca 'ben Roma vatandaşıyım' anlayışıyla bir arada kalmasında önemli etkenlerden biridir. Roma hukukunun vatandaşlık ilkesi ile yarattığı aidiyet Avrupa topraklarının uzunca süre tek bir devlet hakimiyetinde yaşamasına neden olmuştur.

Roma'nın ikiye ayrılması sonrasında Avrupa coğrafyasında istikrar bozulacaktır. Antik Yunan ve Antik Roma'dan miras kalan cumhuriyet, demokrasi gibi kavramlar uzunca

bir süre insanlığın siyasallığından uzaklaşacaktır. Feodalizm olarak adlandırılan bu dönem hâkim sınıfın aristokrasi olduğu, dogmatik kültür anlayışının gerçekleştiği, kral ve kilisenin yeryüzünde tanrının temsilcileri olarak kabul gördüğü imparatorluklar dönemidir. Bu dönem Avrupa’da derebeylikler arasında mücadelelerin gerçekleştiği ama otoritenin kiliseyle sağlandığı Kutsal Roma Cermen İmparatorluğu’nu görmekteyiz. Avrupa coğrafyasında siyasal istikrar bu dönemde sağlanamamış olsa da Avrupalılık düşüncesinin temelleri bu dönemde atılmıştır. Müslümanların Kudüs’te hakimiyet sağlaması, İspanya üzerinden Avrupa’ya ilerlemeleri, Türklerin Avrupa’da ilerleyişi, İstanbul’un fethi gibi gelişmeler karşısında Avrupa ulusları Hristiyanlık etrafında birliktelik oluşturabilmişlerdir. İnanç birliği olarak ifade edebileceğimiz Hristiyan Birliği, Avrupalılık düşüncesinin ilk temelidir.

Aydınlanma Dönemi olarak ifade edilen dönem günümüz modern dünyasının inşa edildiği dönemdir. Bu dönem genel olarak İngiliz Devrimi ile başlatılır Fransız Devrimi ile de doruk noktasına ulaştığı ifade edilir. Bu dönem ‘akıl’ insanın ve toplumun merkezine yerleşmiştir. Günümüz modern devletleri, demokrasi anlayışı, özgürlük adalet eşitlik anlayışı, insan hakları, liberal düşünce sistemi, modernizm gibi kavramlar bu dönemde ortaya çıkarak kurumsallaşmaya başlamışlardır. Kültürel anlamda büyük değişim yaşayan insanlık dogmatik kültürü terk ederek pragmatist kültür anlayışına dönmüştür. Tanrısal inancın akla dayalı anlayışa dönüşmesiyle birlikte Avrupalılık düşüncesi de sekülerleşmiştir. Hristiyan birliği anlayışı yerini modern medeniyetin inşasının sahiplenilmesine varacak, kendinden olmayanların ötekileştiği Avrupalılık fikri gelişecektir. Medeniyetin merkezi artık Avrupa, modern insanda artık Avrupalıdır.

Aydınlanma süreci aynı zamanda insanlık tarihinin ikinci büyük sıçramasına neden olacak olan Sanayi Devriminin gerçekleştiği dönemdir. Sanayi Devrimiyle birlikte artık toprağa dayalı üretim biçimi artık yerini endüstriye dayalı üretim biçimine bırakacaktır. Bu aynı zamanda yeni sınıfsal ayrımların ortaya çıkması, egemenlerin el değişmesi, üretim biçiminin yeniden inşasını beraberinde getirecektir. Aristokrasi yerini burjuvaziye, imparatorluklar ulus devletlere, feodal toplumlar ise yerini kapitalist toplumlara bırakmıştır. Metanın üretiminin artması yeni pazar ihtiyacını ortaya çıkaracak, sömürgeci olarak gelişen bu anlayış ulusların dünya savaşları olarak

adlandırılan paylaşım savaşlarına dönüşecektir. Büyük yıkımlara neden olan bu savaşlar sonrasında küresel anlamda yeni güçler ortaya çıkacaktır. Artık dünyanın en büyük küresel güçleri Avrupa devletleri olmayacaktır. İkinci Paylaşım Savaşı son bulduğunda artık dünya da iki süper güç bulunmaktaydı. Dünya ABD ve SSCB arasında Soğuk Savaş ismiyle anılan mücadeleye bölünmüştü. Sovyet güçleri Avrupa içlerine kadar ilerlemişlerdi. Savaşın sona ermesiyle birlikte Avrupa'nın geleceği İngiltere'nin de katıldığı Yalta ve Potsdam Konferanslarında bu iki güç arasında tartışılıyordu. Bir önceki yüzyılların süper güçlerinin kendi coğrafyalarındaki geleceklerinin kararları alınırken o masa da olmamaları dönem Avrupası hakkında fikir vermektedir. Sovyetlerin Avrupa içlerine ilerlemesi ABD açısından iki büyük sorun anlamına gelmekteydi. Birisi soğuk savaşa girdiği ve kapitalizmin karşı anlayışı olan sosyalist sistemin temsil edildiği SSCB'nin güçlenmesi, diğeri ise Avrupa'nın kapitalizm için çok büyük bir pazar olmasından kaynaklı Avrupa'nın ekonomik olarak önemi. Bu iki gerekçe ABD'nin Avrupa bütünleşmesini desteklemesi için yeterliydi. Aynı şekilde yüzlerce yıldır Avrupa'da ortak birleşmiş bir devlet kurma hedefiyle mücadele eden federalistler de bu bütünleşmenin kaçınılmaz olduğunu ifade ediyor ve bu düşünce etrafında büyük uğraşlar vermektedirler. İngiltere Lideri Winston Churchill'in Avrupa Birleşik Devletleri kurulmalı ifadesi de yine bu yaklaşımlarla bağıntılıydı. Farklı amaçlarda olsalar da Avrupa bütünleşmesi noktasında ortak düşünceye sahip olan bu kesimlerin uğraşları sonrası önce Schuman Planı ile Almanya ve Fransa arasındaki sorunlar giderilmiş sonrasında ise günümüzde Avrupa Birliği olarak adlandırdığımız Avrupa bütünleşmesi sağlanmıştır. Ancak bu bütünleşme ekonomik bir bütünleşme olarak kalmış, siyasal birliktelik hiçbir zaman sağlanamamıştır. Avrupa için kullanılan 'ekonomik dev, siyasal cüce' söylemi bunun altını çizmek içindir. Avrupa'da siyasal birliğin sağlanamaması ABD tarafından da memnuniyetle karşılanan bir durumdur. Zira ABD'nin güçlü bir Avrupa anlayışı sadece Sovyetlere karşı bir olma ve ekonomik anlamda büyük bir pazar olmasıyla ilgilidir. Siyasal birlikteliğini sağlamış, askeri gücü olan Avrupa aynı zamanda küresel anlamda büyük bir rakip anlamına gelmekteydi. Bu yüzden ABD Avrupa korumasının her zaman NATO üzerinden gerçekleşmesini desteklemiş, Avrupa ordusu gibi fikirlere karşı yaklaşmıştır.

1990'lı yıllar SSCB'nin dağıldığı, sosyalist blokların yıkıldığı dönemdir. Bu yıllarda Soğuk Savaş sona ermiş ve ABD dünya da tek süper güç olarak kalmıştır. Uluslararası

politikaları sertleşmiş, özellikle Orta Doğu üzerine yoğunlaşmıştır. ABD politikaları sürecinde bölgede Körfez Savaşı, Afganistan işgali, Irak işgali, Arap Baharı, Suriye İç Savaşı, Libya müdahalesi, İsrail Filistin mücadeleleri gibi gelişmeler gerçekleşmiştir. AB bu gelişmeler karşısında siyasal bir birliktelik kuramamıştır. Gelişmeler karşısında Avrupa devletleri farklı taraf ve yaklaşımlar içerisinde olmuşlardır. Örneğin ABD'nin Irak işgali İngiltere tarafından desteklenirken Fransa tarafından bir karşı çıkış söz konusudur. Siyasal olarak sağlanamayan bu birliktelik gelişmeler karşısında da belirleyici olabilme gücünden uzaklaştırmıştır. Gelişmeler karşısında Avrupa devletlerinin ortak açıklamalarını dahi bulmak oldukça sınırlı olacaktır. Siyasal bir güç olmak içinde belirleyici olabilmek çok önemlidir. Küresel güç olabilme durumu sadece varlığıyla dahi birçok gelişmenin önüne geçebilme ya da yön verebilme içerisinde olabilmektir. Yine 90'lı yıllar Avrupa coğrafyasında da savaflara sahne olmuştur. Yugoslavya'nın dağılması sürecinde gerçekleşen Bosna ve Kosova Savaşları Avrupa'nın yetersizliğini ortaya koymak açısından önemli örneklerdir. Avrupa toraklarında gerçekleşen savaşlar akabinde soykırım olarak ifade edilebilen durumlar ortaya çıkmıştır. Avrupa devletleri hem ortak bir tutum sergilemekte uzlaşamamışlar hem de müdahale edebilme kabiliyeti açısından yetersiz kalmışlardır. ABD ve NATO desteği istenmiştir.

2000'li yıllar dünyanın yeniden çok kutuplu siyasal bir hal aldığı dönemdir. Çin'in ekonomik yükselişi dikkat çekmiş, ABD'den sonra Rusya'da özellikle Orta Doğu'da politikalarıyla varlığını hissettirmiştir. Suriye sahiplenmesi bunun en önemli örneklerinden biridir. Batı olarak adlandırdığımız blokun Esad rejimini ortadan kaldırmak istemesi Rusya'nın rejimi sahiplenmesiyle birlikte başka bir hal almıştır. Orta Doğu'da başlayan bu ABD – Rusya mücadelesi sonrasında Avrupa ve Afrika içlerine kadar yayılacaktır. Rusya'nın Ukrayna müdahalesi Avrupa'nın günümüzde içinde bulunduğu durumu anlamak adına başka bir örnek olmuştur. Rusya'dan çok daha büyük ekonomilere sahip Avrupa devletleri Rusya müdahalesi karşısında çaresiz kalmış ve ABD ile NATO bağımlılıkları bir kez daha görülür olmuştur. Bu durum başta Alman ve Fransız en üst düzey siyasetçi ve askerler tarafından söylenegelmiştir. Avrupa kendi kaderini kendi tayin edebilmek adına siyasal bir birliktelik kurmak zorundadır. Uluslararası alanda her geçen zaman daha da şiddetlenen gelişmeler Avrupa coğrafyası içinde geçerlidir. Rusya Ukrayna müdahalesi ilerleyerek devam

etme öngörülerini vermektedir. Yine balkanlar coğrafyası her an yeniden etnik savaşlara açıktır. Orta Doğu'da yaşananların yol açtığı sığınmacı sorunu gün geçtikçe büyümektedir. Avrupa AB'den çok daha güçlü bir merkezi otoriteye, siyasal ve askeri güce ihtiyaç duymaktadır. Avrupa Birleşik Devletleri Avrupa'nın yeniden çok daha güçlü olması düşüncesini ifade etmektedir. Avrupa Birleşik Devletleri yüzyıllardır demokrasinin, insan haklarının, hukuk devleti anlayışının, özgür ve eşit olma bilinci mücadelesini vermiş olan toplulukların bir arada şimdi olduğundan daha güçlü bir Avrupa inşa etme düşüncesidir.

Kimlik ve kültür ifadeleri üzerinde tartışmaların olduğu tanımlamalardır. Kimlik ekseriyetle ait olma, aidiyet, temsil edilme gibi anlamlar çağrıştırmakla birlikte kültür ifadesi ise insanın ortaya koyduğu hemen her şeye tekabül etmektedir. Avrupalı, Avrupalılık gibi ifadeler kimlik üzerinedir. Farklı uluslara, inançlara, dillere sahip insanların bir arada inşa ettikleri ulusüstü bir kimlik anlayışıdır. Avrupalı yaşam biçimi, Avrupalı gibi yaşama, Avrupa medeniyeti gibi ifadelerde kültürle ilişkilidir.

Kültür için üzerinde uzlaşmış tek anlatım insan üretimi olmasıdır. İnsan üretimi itibarıyla de çok geniş bir alana tekabül eder. Toplulukların yerel üretimleri olduğu gibi daha bölgesel/küresel hale gelmiş aktarımlarda söz konusudur. Özellikle Bilişim Devrimi ve küreselleşme etkisiyle dünyada sınırlar ortadan kalkmış, mesafeler kısalmış, mekân ve zaman bağımsızlaşmış, coğrafyasızlaşma, bağlantılılık gibi kavramlar ortaya çıkmıştır. Tüm bunlar çok daha yaygın alanda gelişen kültürlerle de işaret etmektedir. Yapılan kültür tanımlamalarında görülmektedir ki değerlere sıkça yer verilmektedir. Günümüz modern dünyasının en ileri olarak kabul edebileceğimiz özgürlük, eşitlik, adalet, insan hakları, demokrasi gibi değerlerdir. Avrupa topluluklarına baktığımızda bu kavramların toplulukların yaşam biçimiyle bütünleştiğini görmekteyiz. Bu kavramlar Avrupa medeniyetiyle bütünleşmiş durumdadırlar. Avrupa'yla bütünleşen bu kavramlar batılılaşma adıyla ifade edilmiş batılılaşma ise Avrupa sınırlarının çok daha dışına çıkmıştır. Günümüzde ABD, Japonya, Avustralya, Güney Kore de batılı olarak kabul edilmektedir. Avrupa toplulukları ve onların modern devletleri bu ilke ve değerler etrafında şekillenmiştir. Avrupa yaşam biçimine liberal düşünce hakimdir. Birey merkezli, özgürlükçü, devletin müdahalesini kısıtlayan, devleti sosyal devlet haline getiren, hukuku üstün tutan, insan haklarını merkeze alan bir yapı ortaya çıkmıştır. Bu alan ve yaşam biçimi aynı

zamanda kendi kimlik ve kültürünü de inşa etmektedir. Avrupalılık kimliği ve Avrupalı kültürü bu insanın somutlaşmış ifadeleridir. Farklı ulusların, farklı etnik kimliklerin, farklı yerel kültürlerin zamanımızın insani değerleri etrafında ortaklaştığı bir yapıyı inşa etmesidir. İnsanlık inşasını sağladığı her yapıyı daha iyisi gelişene kadar koruma kararlılığı gösterecektir. Pragmatist kültürün faydacı anlayışı edinilmiş olan yararlıının yerini ancak daha yararlıyla değişmesiyle mümkündür.

Avrupa devletleri, Avrupa Topluluğu sonrasında da Avrupa Birleşik Devletleri düşüncesine katkı sunan çalışmalar gerçekleştirmişlerdir. Özellikle Schengen ile sınırların kalkması ve ortak para birimine geçilmesi önemli adımlardır. Avrupa vatandaşlığı uygulaması henüz fark yaratacak gelişmeler ortaya çıkarmamış olmakla birlikte ileriki zamanlarda Avrupalılık kimliği etrafında gelişim gösterebilecek ve büyük etkiler yaratabilecek bir uygulamadır. Yine her ne kadar başarısız olmuş olsa da Avrupa anayasası girişimi çok önemli bir adımdır. Avrupa anayasası çeşitli ulusal kaygılar ve yeterince anlatılamama gibi nedenlerle referandumlardan geçememiş olsa da Avrupa halklarının yine çok önemli bir bölümünün buna onay verdiği de unutulmamalıdır. Çünkü Avrupa anayasasına onay veren topluluklar Avrupa bayrağı, marşı, yasası gibi ulusüstü bir düşünceye karşı olumlu olmuşlardır yorumunda bulunabiliriz. Günümüz gerçekleşen siyasal gelişmelerin sonrasında Avrupa ordusu gibi düşüncelerde en üst seviyede siyasetçiler tarafından dile getirilmektedir. Avrupa'nın kaderinin yine Avrupalılarca belirleneceği söylemi ön plana çıkmaktadır. Bu söylem ve girişimler Avrupa Birleşik Devletleri'ni çağrıştırmaktadır.

Avrupa bütünleşmesinden günümüze gerçekleşen tüm siyasal gelişmeler göstermektedir ki Avrupa yıkım savaşları öncesi sahip olduğu küresel gücü siyasal anlamda kaybetmiştir. Mevcut Avrupa bütünleşmesi ekonomik bir bütünleşme olmanın ötesine geçememiştir. Özellikle son yıllarda dünya yeniden çok kutuplu bir hale evrilmektedir. ABD ve Rusya arasında üç kıtada da mücadele gerçekleşmektedir. Küresel güçler arasında gerçekleşen bu mücadele yerel ve bölgesel çatışma, kaos ve savaşlara sebep olmaktadır. Bu savaşlar Avrupa topraklarına da sıçramıştır. Balkanlar coğrafyası her an yeniden sıcak savaş halini almaya açıktır. Orta Doğu'daki savaş bölgede daha da yaygınlaşma ibareleri göstermektedir. İsrail – Filistin mücadelesi bölgesel bir savaşa evrilmektedir. Afrika içlerinde ABD karşıtı darbeler

gerçekleşmekte ve Rusya yanlısı simgeler kullanılmaktadır. Savaş bölgede büyümekte savaşın ortaya çıkardığı sorunlarda Avrupa'yı yakından ilgilendirmektedir. Sığınmacı sorunu ve sıcak savaşın Avrupa topraklarına sıçraması Avrupa'yı daha güçlü ve birleşmiş olmaya itecektir. Sığınmacı sorununun yol açtığı kültürel çatışmalar her geçen gün artmaktadır. Avrupa tarihinde kanlı müdahaleler görmekteyiz. Zira 100 yıl savaşlarında da 30 yıl savaşlarında da milyonlarca insanın ölümünü gerçekleştirmiştir. Günümüz yakın zamanlarında tarihin en büyük savaşları gerçekleşmiş ve yine milyonlarca insan hayatını kaybetmiştir. Avrupa halkları Aydınlanmadan bu yana edindikleri kazanımları dünyanın bu olası siyasetinin yol açacağı şartlarda kaybetmek istememesi mümkündür. Avrupa halklarının gerek Avrupa'nın iç sorunlarına gerekse de uluslararası alanda gerçekleşen sorunların Avrupa'da yol açtığı sorunlara karşı birleşik bir Avrupa inşa etmesi olasıdır. Avrupailik artık ulusal kimliklerin üzerinde bir kimlik olarak algılanmaktadır. Ötekilerin karşısında Avrupa kültürü oluşmuştur. Avrupa Birleşik Devletleri, Avrupa halkları için kimlik ve kültür anlayışı açısından mümkündür. Zamanımızda yaşanan gelişmeler ve olası gelecek teorileri Avrupa Birleşik Devletleri düşüncesinin gündemde kalmaya devam edeceğini göstermektedir. Avrupa her anlamıyla dünyada küresel bir güç olma adına siyasal birlikteliğini sağlamalıdır. Avrupa ulusları için bunun gerçekleşmesinin önünde aşılabilir engeller bulunmamaktadır. Avrupailik kimliği ve Avrupa kültürü Avrupa Birleşik Devletleri'nin inşası için yeterlidir.

KAYNAKÇA

- AB'den 'Filistin devletinin tanınması' Yorumu.* (2024, 03 22). TRT Haber: <https://www.trthaber.com/haber/dunya/abden-filistin-devletinin-taninmasi-yorumu-846186.html> adresinden alındı
- Ajansı, A. (2018, 03 27). *Fransa AB Anayasası Referandumunu ve Tüm Yankıları.* memurlar.net: <https://www.memurlar.net/haber/22317/fransa-ab-anayasasi-referandumu-ve-tum-yankilari.html> adresinden alındı
- Akça, G. (2005). Moderninden Postmoderne Kültür ve Kimlik. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, s. 1-24.
- Akçay, E., Argun, Ç., & Akman, E. (2011). Avrupa'nın Tarihsel Gelişimi ve Ortak Dış ve Güvenlik Politikası. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, s. 117-131.
- Akdan, T. (2020). *Soğuk Savaş ve Türkiye'nin Batı'ya Yönelişi*. Yordam Kitap.
- Akdemir, E. (2012). Kimlik Kültür Tartışmaları Bağlamında Avrupa Kimliğinin ve Kültürünün Oluşumu ve Türkiye - Avrupa Birliği İlişkilerine Etkisi. *Doktora Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akgül Açıkmeşe, S., & Dizdaroğlu, C. (2014). NATO-AB İlişkilerinde İşbirliği ve Çatışma Dinamikleri. *Uluslararası İlişkiler*, 10(40), s. 131-163.
- Akoğul, C. (2022, Aralık). 'Charles le Magne' - Şarlman: Avrupa'nın Büyük Hükümdarı. 3 19, 2024 tarihinde Tarih Dergi: [https://tarihdergi.com/charles-le-magne-sarlman-avrupanin-buyuk-hukumdari/#:~:text=25%20Aral%C4%B1k%20800%20tarihinde%20Papa,\(pater%20Europae\)%20olarak%20adland%C4%B1r%C4%B1ld%C4%B1](https://tarihdergi.com/charles-le-magne-sarlman-avrupanin-buyuk-hukumdari/#:~:text=25%20Aral%C4%B1k%20800%20tarihinde%20Papa,(pater%20Europae)%20olarak%20adland%C4%B1r%C4%B1ld%C4%B1) adresinden alındı
- Alakel, M. (2015). Avrupa Bütünleşmesi Sürecinde: Hukuk, Devlet ve Egemenlik Tartışmaları. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(10), s. 59-99. doi:<https://doi.org/10.17828/yasbed.02813>
- Alkanalka, M. (2023, Haziran). Fransa ve Almanya'nın Avrupa Ordusu veya NATO İkilemi. *Uluslararası İlişkiler ve Politika Dergisi*, 3(2), s. 121-138.
- Altınörs, P. (2019). Soğuk Savaş Döneminde İran ve Türkiye'nin İttifak Tercihleri: Benzerlikler, Farklılıklar. *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Başkent Üniversitesi Avrupa Birliği ve Uluslararası İlişkiler Enstitüsü.
- Arat, T., & Baykal, S. (2018). Avrupa'nın Günümüzdeki Temel Değerlerinin Düşünsel Köklerine ve Avrupa Bütünleşmesi Hareketindeki Yerine İlişkin Gözleme Dayalı Bir İnceleme. *Ataum 30. yıl Armağanı*, s. 27-47.
- Arı, T., & Pirinççi, F. (2011). Soğuk Savaş Sonrası ABD'nin Balkan Politikası. *Alternatif Politika*, s. 1-30.
- Arsava, F. (2002, Bahar). Nice Antlaşmasının Getirdikleri. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 1(2), s. 1-30.

- Arslan, A. (2006). *İlk Çağ Felsefe Tarihi 1*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Aydın, M. (2015). B. Çetinkaya içinde, *Doğudan Batıya Düşüncenin Serüveni Yeniçağ Düşüncesi* (s. 517). İstanbul: İnsan Yayınları.
- Ayhan, H. (2020). Fransa ve Aachen Antlaşması Çerçevesinde Avrupa Ordusu Çabaları. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, s. 511-531.
- Aytaç, M., & Gürkaynak, M. (2022). Akdeniz Güvenliğine Yönelik Nato ve Avrupa Birliği Girişimlerinin Karşılaştırılması. *Uluslararası İşletme, Ekonomi ve Yönetim Perspektifleri Dergisi*, s. 75-88.
- Balkır, C., & Soyaltın, D. (2018). *Avrupalılaşıma Tarih, Kavram, Kuram ve Türkiye Uygulaması*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Başaran, A. (2014). Adam Smith ve Karl Marx'ın Düşüncelerinde Sınıf Kavramının Yeri. *Politik Ekonomik Kuram*, 1(1), 214-237.
- Batır, K. (2017). Antlaşmalar ve Avrupa Birliği Adalet Divanı Kararları Çerçevesinde Avrupa Birliği Vatandaşlığı. *Marmara Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 25(1), s. 133-159.
- Beller, J. (1710). *Some Reasons for European State Proposed to the Powers of Europe*. George Fox University: <https://digitalcommons.georgefox.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1064&context=quakerbooks> adresinden alındı
- Bely, L. (2009). Le «Paradigme Westphalien» Au Miroir de l'histoire. L'Europe des Traités de Westphalie. *AFRI*, 10. https://www.afri-ct.org/wp-content/uploads/2010/07/Article_Bely.pdf adresinden alındı
- Berktaş, F., & Atasoy, E. (2007). Dinler Coğrafyasına Küresel Bir Bakış. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, s. 18-44.
- Beşikçi, K. (2008). Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Üyelik Modellerinin Ortaklık İlişkisi Işığında Değerlendirilmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bigaç, O. (2020). Körfez Savaşı ve Irak'ın 2003 Yılında İşgaline Yönelik Avrupa Birliği'nin Yaklaşımı. *UPA Strategic Affairs*, s. 4-14.
- Bozkurt, K. (2018). Suriye İç Savaşı: Savaşın Yarattığı Mültecilik Akınının Türkiye ve Avrupa Birliği'ne Yansımaları. *Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi*, s. 57-70.
- Burge, P. (2006). *Kültür Tarihi*. (M. Tunçay, Çev.) İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Burhanlı, F. (tarih yok). Doğu Bloğundaki Gelişmeler.
- Burtan Doğan, B. (2010). Klasik Liberal Teoride Bireyciliğin Yeri ve Önemi ile Bireycilik Kalkınma Sorunsalı Arasındaki Etkileşimler. *Mevzuat Dergisi*(152).
- Büyükçek, M. (2019). *Toeriden Pratiğe: Avrupa Birliği*. Ankara: İKSAD.

- Can, Y. (2024). Küresel Bir Güç Olarak Avrupa: Avrupa Birleşik Devletleri Modeli. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Avrupa Araştırmaları Enstitüsü.
- Canpolat, İ. (2011). *Uluslararası Sistem Avrupa Birliği*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Canveren, Ö., & Öztürk, Ç. (2018). Avrupa Birliği Genişleme Politikalarında Meşrulaştırma: Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkeleri ile Batı Balkanların Karşılaştırmalı Analizi. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(1), s. 46-64. doi:<https://doi.org/10.30803/adusobed.382729>
- Cerrah, U. (2015). Doğu Batı Tartışmaları Arasından Ortak Avrupa Kimliğinin İnşası. *Doktora Tezi*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ceyhan, M., & Kocadaş, K. (2023). Kültür Kavramı ve Kültür Değişmesi Üzerine Bir Değerlendirme. *Sosyolojik Düşün*, s. 118-137.
- Ceylan, N., & Progonati, E. (2022, Aralık). Dayton Barış Antlaşmasının İdealizm ve Realizm Teorileri Kapsamında Değerlendirilmesi. *SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*(57), s. 59-83.
- Cornell, T. (2013). Aeneas and The Twins: The Development of The Roman Foundation Legend1. *The Cambridge Classical Journal*, s. 1-32.
- Courbis Poncet, G. (2023). Avrupa Değerlerinin, Avrupa Entegrasyon Sürecine Yönelik Algılar Üzerindeki Etkisi. *Doktora Tezi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çam, Ö. (2021, 09 16). *AB Konseyi Başkanı Michel: Afganistan'da Olanlar Gözümüzü Açmalı*. Anadolu Ajansı: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/ab-konseyi-baskani-michel-afganistanda-olanlar-gozumuzu-acmali/2366628> adresinden alındı
- Çapan, Z. G. (2015). Avrupa'yı Ararken. *Marmara Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 23(2), s. 27-40.
- Çavuşoğlu, N. (2005). Avrupa Birliği ve İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi: Katılım Meselesi. *Anayasa Yargısı*, s. 1-15.
- Çayhan, B. E. (2002). Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası ve Türkiye. *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, 2(3), s. 42-55.
- Çelik, Ü. (2016). Avrupa Birliği Düşüncesinin Kökenleri: Bir Bütünleşmenin Anatomisi. https://d1wqtxts1xzle7.cloudfront.net/51065587/uiportal.net-Avrupa_Birligi_Dusuncesinin_Kokenleri_Bir_Butunlesmenin_Anatomisi-libre.pdf?1482794292=&response-content-disposition=inline%3B+filename%3DAVRUPA_BIRLIGI_DUSUNCESINI_N_KOKENLERI_BI.pdf&Expires=1686 adresinden alındı
- Çın, S. (2019). Demokratik Hukuk Devleti ve Siyasal İktidarın Aykırı Uygulamaları. *Doktora Tezi*. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çınar, M. U. (2017). Rousseau ve Kant ile Avrupa'da Kalıcı Barışa ve Avrupa Birliği'ne Dair. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 16(1), s. 61-80.

- Dalbay, R. (2018). Kimlik ve Toplumsal Kimlik Kavramı. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, s. 161-176.
- Daşdemir, A. M. (2008). AB Üyesi Ülkelerde Beşeri Sermaye ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Panel Veri Analizi. *Yüksek Lisans Tezi*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- de Medeiros Barbosa, R. (1980). Renato. A Utopia do Parlamento Europeu. *Seqüência Estudos Jurídicos e Políticos*, s. 37-44. file:///C:/Users/birka/Downloads/administrador,+Seq%C3%83%C2%BC%C3%83%C2%AAncia+1+Artigo+5%20(1).pdf adresinden alındı
- Dedeoğlu, B. (2003). *Dünden Bugüne Avrupa Birliği* (1. Baskı b.). İstanbul: Boyut Yayıncılık.
- Demircioğlu, H. (1953). *Roma Tarihi Cumhuriyet 1. Cilt*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Dinan, D. (2005). *Avrupa Birliği Ansiklopedisi*. İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Dinç, C. (2018). Avrupa Birliği'nin ve Üç Büyük Üyesinin Arap Baharı'na Yaklaşımları. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, s. 1-33.
- Dinçer, M. (2023). Asimetrik Karşılıklı Bağımlılık Çerçevesinde Avrupa BirliğiRusya Enerji İlişkilerinin Analizi: Ukrayna – Rusya Savaşı'nın. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13(2), s. 394-433. doi:10.18074/ckuibfd.1181369
- Doğan, M. (2023). Türk Hukukunda Tarih Önünde Eşitlik ve Adalet İlkesinin Yorumlanma Şekli. *Doktora Tezi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Doğan, N. (2004). Yeni Dünya Düzeni Bağlamında Uluslararası Sistem, NATO'nun Rolü ve Türkiye'nin Stratejik Konumu. *Sosyal Bilimler Dergisi*, s. 25-41.
- Doğan, S. (2022). Ebedi Barış ve Askeri Sosyoloji İlişkisi Üzerine Bir İnceleme. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, s. 191-215.
- Düger, Y. (2017). İnsan Hakları Açısından Siyasal Bir Yönetim Biçimi Olarak Demokrasinin İrdelenmesi. *Doktora Tezi*. İstanbul: Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Emeklier, B. (2011). Thomas Hobbes ve John Locke'un Güvenlik Anlayışlarının Karşılaştırmalı Bir Analizi. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, s. 99-123.
- Encyclopaedia, B. E. (2018, 04 12). *Jus Gentium*. Britannica: <https://www.britannica.com/topic/jus-gentium-Roman-law> adresinden alındı
- Ercan, M. (2019). Avrupa Birliği'nin Genişleme Politikası . *Anadolu Strateji Dergisi*, s. 1-13.
- Ercan, M. (2021). *Batılı Ülkelerin Dış Politikalarında Türk Ve İslam Karşıtlığının Yansımaları*. İstanbul: Efe Akademi Yayınları.

- Erdoğan, H. (2008). Avrupa Birliği'nde Anayasa Hazırlık ve Onay Sürecinin Değerlendirilmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13(3), s. 341-368.
- Evren, M. (2015). John Locke ve John Rawls Liberalizminin Karşılaştırılması. *Doktora Tezi*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Eyigün, C. (2019). Kant'ın ve Foucault'un Gözünden Aydınlanmaya Bakmak. *Etkileşim*(3), s. 142-155.
- Eyüboğlu, N. (2008). Yalta Konferansı ve Konferans Sonrasında Avrupa'nın Durumu. *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Friedrich , E. (2019). *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni*. (E. Özalp, Çev.) İstanbul: Yordam Kitap.
- Galeran, B. (2019, 10). *Le recours à l'Antiquité dans le De recuperatione Terre Sancte de Pierre Dubois*. HAL Open Science: <https://hal.science/hal-03123858/document> adresinden alındı
- Gautron, J. C. (1997). Avrupa Yurttaşlığı ve Fransa'daki Hukuki-Siyasi Tartışma. 5(1-2), 225-239. M.Ü. AT Enstitüsü Avrupa Araştırmaları Dergisi.
- Geçgin, T. (2012). Rousseau'nun Toplum Sözleşmesinin Fransız İhtilali Üzerindeki Etkisi . *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gökalp , E. (2018). Antropolijik Yaklaşımlar. A. Ergur, & E. Gökalp içinde, *Kültür Sosyolojisi* (s. 31). Eskişehir: Eskişehir Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Gökpinar , M. (2016). Anayasal Devletde Temel Hak ve Özgürlükler Düzeni. *Doktora Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gülerce, H. (2017). Modernite ile Karşılaşmada Hristiyanlığın Kendini Yeniden Üretimi. *Doktora Tezi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Güneş, A. M., & Münster, L. L. (2008). Lizbon Antlaşması Sonrasında Avrupa Birliği. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 12(1-2), s. 739-772.
- Gürkaynak, M. (2004). İkinci Dünya Savaşı Sonrasında Avrupa'da Savunma ve Güvenlik. *Doktora Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gürsoy, S. (2022). Batısızlık ve Trump'ın Gölgesinde Transatlantik İlişkiler. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, s. 385-405.
- Güvenç, B. (1972). *İnsan ve Kültür: Antropolojiye Giriş*. Ankara: Türk Sosyal Bilimler Derneği Yayınları.
- Güzel, M. (2018). Antik Demokrasi ve Modern Demokrasi Kavramlarının Kuvvetlerinin Ayrılığı İlkelerinin Çerçevesinin Değerlendirilmesi. *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, s. 205-231.

- İnceoğlu, S. (1990). Topluluk Hukuku - Milli Hukuk İlişkisi Örnek Olay: İtalya. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi*. (2023, 11 8). Bilgi Üniversitesi: <https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/tr/content/49-avrupa-insan-haklar-sozlesmesi/#:~:text=Avrupa%20Konseyi%20%C3%BCyesi%20devletlerin%20d%C4%B1%C5%9Fi%C5%9Fleri,4%20Kas%C4%B1m%201950%20tarihinde%20imzalam%C4%B1%C5%9F%C4%B1r>. adresinden alındı
- İspanya: AB, Filistin Devletini Tanımazsa İspanya Kendi Kararını Alacaktır*. (2023, 11 24). Euronews: <https://tr.euronews.com/2023/11/24/ispanya-ab-filistin-devletini-tanimazsa-ispanya-kendi-kararini-alacaktir> adresinden alındı
- Kahraman, S. (2003). Avrupa Birliği ve Irak Krizi: Bölünmeden Yeniden Birleşmeye Uzun, İnce Bir Yol. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 2(4), s. 151-161.
- Kant, I. (1984). *Aydınlanma Nedir?* (N. Bozkurt, Çev.) İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Karagöz, B. (2008). Mülkiyetçi Devlet'ten Hukuk Devleti'ne, Hukuk Devleti'nden Dünya Sistemi'ne Sivil Uygarlığın Kurumlaşma Süreci. *Doktora Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karakoç, J. (2006). ABD'nin Soğuk Savaş Sonrası Hegomanya Çabaları Etkisinde NATO'nun Kosova Müdahalesi. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, s. 227-240.
- Karaosmanoğlu, A. L. (2014, Kış). NATO'nun Dönüşümü. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 10(40), s. 3-38.
- Kasım, K. (2002). NATO'ya ve ABD-AB İlişkilerine Etkisi Bakımından Ortak Avrupa Dış ve Güvenlik Politikası. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 1(2), s. 87-99.
- Kaya, E. (2017). Avrupalılık Kimliği ve Avrupa Birliği Vatandaşlığı Eğitimi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*(2), s. 407-433.
- Kaya, M. (2019). Avrupa Kimliğinin Oluşumunda Hristiyanlığın Rolü. *Yüksek Lisans Tezi*. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kenar, N. (2022). Avrupa Birliği'ne Üyelik Süreci Bağlamında Kosova - AB İlişkileri. *Giresun Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, s. 161-180.
- Koltuk, D., & Cantürk, İ. (2023). Brexit Sonrası Avrupa Birliği'nin Güvenliği: Türkiye, Birleşik Krallık ve ABD Ekseninde Doğacak Fırsatlar ve Riskler. *Akdeniz İİBF Dergisi*, s. 97-110.
- Kortantamer, B. (2011). Avrupa Birliği'nde Siyasal Birlik Düşüncesi ve Geçirdiği Evreler. *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Ankara Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi.
- Köse, İ. (2015). Yalta ve Potsdam Konferansları: Sovyetler Birliği'nin Türk Boğazlarında Egemenlik Paylaşım Talepleri. *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, s. 241-276.
- Kulaksızoğlu, N. (2021). Hukukun Üstünlüğü Kavramının Felsefi Temelleri. *Doktora Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Kumrulu, M. (2003). Avrupa'nın Geleceğine İlişkin Konvansiyon. *Ankara Avrupa Çal ışmaları Dergisi*, s. 163-191.
- Kurter, O. (2020, Aralık). Avrupa ve Türkiye Arasında Yürürlükte Olan Ortak Gümrük Birliği Antlaşması Güncellenmesi Üzerine Bir Araştırma. *International Journal of Arts & Social Studies (ASSTUDIES) Dergisi*, 3(5), s. 62-76.
- Kuruç, B. (2015). Bretton Woods Antlaşması'nın 70. Yılı. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 34(1), s. 7-26.
- Livan, H. (2024). Temelcilik ve Ötesi: Demokrasi Teorilerinin Eleştirel Analizi. *Doktora Tezi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Livan, H. F. (2024). Temelcilik ve Ötesi: Demokrasi Teorilerinin Eleştirel Bir Analizi. *Doktora Tezi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Mansfield, A. (2013). 2. Émeric Crucé's "Nouveau Cynée"(1623), Universal Peace and Free Trade. *Journal of Interdisciplinary History of Ideas*.
- Memiş, E. (2022). Etrüskler'in Kökeni, Kimliği ve Roma Medeniyetine Katkıları. *Kafkas University Journal of the Institute of Social Sciences*, s. 343-363.
- Migration and Home Affairs*. (2024, 04 17). European Commission : https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/schengen-borders-and-visa_en#:~:text=The%20Schengen%20Area%20is%20one,being%20subjected%20to%20border%20checks. adresinden alındı
- Mor, H. (2010). Avrupa (Birliği) Bütünleşme Süreci ve Sorunları. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, s. 49-541.
- Mor, H. (2010). Avrupa (Birliği) Bütünleşme Süreci ve Sorunları. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, s. 499-541.
- Nar, M. (2016). Yapısalcılık Kavramına Antropolojik Bir Yaklaşım: Levi-Strauss ve Yapısalcılık. *Antropoloji*, s. 29-46.
- News, B. (2021, 08 18). *AUKUS Paketi'ne Tepki Olarak Fransa, ABD ve Avustralya'dan Büyükelçilerini Geri Çektİ*. BBC News: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-58608064> adresinden alındı
- Oğultürk, C. (2014). Kosova'nın Bağımsızlık Süreci Kapsamında ABD Dış Politikasının Analizi. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, s. 99-132.
- Oğuz, E. (2022, Şubat 28). *Alman ordusu, Almanya'yı olası bir Rus saldırısından koruyabilir mi?* Independent Türkçe: <https://www.indyurk.com/node/477871/t%C3%BCrki%C3%87yeden-sesler/alman-ordusu-almanyay%C4%B1-olas%C4%B1-bir-rus-sald%C4%B1r%C4%B1s%C4%B1ndan-koruyabilir-mi> adresinden alındı
- Orallı, L. (2007). Güvenlik Politikaları Bağlamında AB - ABD İlişkileri ve Irak Savaşı. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, s. 225-248.
- Ortağ, Y. (2010). Avrupa Birliği Bölgesel Politikası ve Türkiye'nin Uyum. *Doktora Tezi*. Tekirdağ: Namık Kemal Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

- Özcan, M. (2005). Avrupa Birliği Anayasası'nın AB Kurumsal Yapısı Üzerine Etkileri. *Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, s. 207-239.
- Özçelik, T. (2015). Doğu ve Batı Dikonomisinin Yarattığı Gerçeklik: Oryantalizm ve Oksidentalizm. *Doktora Tezi*. Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özdemir, M., Çalışkan, S., & Özkan, F. (2017). Yalta Konferansı: Soğuk Savaşa Giden Yol. *Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi*, s. 62-79.
- Özmen Akalın, F. A. (2021). Claude-Henri De Saint-Simon, Saint-Simonizm ve Toplumsal Değişim: Askeri Toplumdan Sanayi Toplumuna Geçiş. *Akademik Hassasiyetler Dergisi*, 8(15), s. 43-65.
- Sade, G. (2019, 07 11). *Fransa Cumhurbaşkanı Macron: NATO'nun Beyin Ölümü Gerçekleşti*. Euronews: <https://tr.euronews.com/2019/11/07/fransa-cumhurbaskani-macron-nato-nun-beyin-olumu-gerceklesti> adresinden alındı
- Sak, R., Sak, İ. T., Şendil, Ç. Ö., & Nas, E. (2021). Bir Araştırma Yöntemi Olarak Doküman Analizi. *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi*, s. 227-250.
- Satıcı, M. (2019). Guiseppe Mazzi'nin Politika Teorisinde Demokrasi, Ulus ve Kozmopolitizm. *FLSF Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, s. 185-201.
- Saygın, D., & Ultan, M. (2016). Ekonomi ve Siyaset Bağlamında İngiltere-Avrupa Birliği İlişkileri: Tarihsel Bir Analiz. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*(23), s. 71-102.
- Schroder, R. (1996). *Mx Weber ve Kültür Sosyolojisi*. (M. Küçük, Çev.) Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Semercioğlu, H. (2017). Bosna Hersek'te Yaşanan Boşnak-Sırp Çatışmasının Analizi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, s. 1339-1360.
- Soyal, S. Ö. (2017). Avrupa Birliği'nde Serbest Dolaşım ve Kapsamı. İstanbul. https://www.academia.edu/36213748/Avrupa_Birli%C4%9Finde_Serbest_Dola%C5%9F%C4%B1m_ve_Kapsam%C4%B1 adresinden alındı
- Stammen, T. (2008). Avrupa Birliği'nin Gelişiminde Genişleme ve Derinleşme Süreci Arasındaki Diyalektik İlişki. 196-209. (N. İyikan, Çev.) Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi.
- Sunal, O. (2011). Sosyal Politika: Sosyal Adalet Açısından Kurumsal Bir Değerlendirme. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, s. 283-305.
- Süverdem, F., & Ertek, B. (2020). İki Dillilik ve İki Kültürlülük: Göç, Kimlik ve Aidiyet. *The Journal of International Lingual, Social and Educational Sciences*, s. 183-207.
- Şahin, K. (2009). Avrupa Birliği Kurumsal Reform Sürecine Lizbon (Reform) Antlaşması Eksenli Bir Bakış. (s. 319-334). 1.Uluslararası Balkanlarda Tarih ve Kültür Kongresi .
- Şenel, A. (1968). *Uygarlık Çizgisi*. Ankara: Bizim Yayınlar.

- Şenel, A. (2004). *Kemirgenlerden Sömürgenlere İnsanlık Tarihi*. Ankara: İmge Yayınevi.
- Tabanlı, F. (2018). Thomas Hobbes ve John Locke'un Devletin Kökeni Hakkındaki Görüşleri. *Hukuk Fakültesi Dergisi*, s. 331-353.
- Taner, A. (2013). Çağdaş Liberalizmde Yeni Yol Ayrımı: Anarko Kapitalist Liberalizme Karşı Minimal Devletçi Liberalizm. *Liberal Düşünce Dergisi*, s. 227-243.
- Taner, K. K. (2021, Temmuz). 2000'li Yıllarda Avrupa Birliği Ve Avrupa Birliği'nin Uluslararası Sistemde Aktör Olma Sorunu. *Diplomasi Araştırmaları Dergisi*, 3(1), s. 71-89.
- Tatoğlu, E. (2006). Avrupa Birliğinin Tarihsel Gelişimi. *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi.
- Tepealtı, F. (2022). Avrupa Birliği'nin Demografik İhtiyacı: Göçmenler. *Tarih ve Uygarlık/İstanbul Yıllığı-14* (s. 91). içinde İstanbul: Doğu Kitabevi.
- Tezcan, E. (1999). Maastricht ve Amsterdam Antlaşmaları Çerçevesinde Avrupa Birliği ve Batı Avrupa Birliği ilişkileri. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, s. 143-158.
- Tezcan, E. (2003, Eylül). Avrupa Birliği Anayasa Taslağı ve Öngördüğü Yenilikler. *stradigma.com strateji ve analiz e-dergisi*(8), s. 1-17.
- Teziç, M. (2022). Sovyet Tarih Yazımında Gönüllü Katılım Olgusu ve Sovyet Halkının İnşası. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, s. 91-120.
- Thompson, J. (2013). *İdeoloji ve Modern Kültür Kitle İletişim Çağında Eleştirel Toplum Kuramı*. (İ. Çetin, Çev.) Ankara: Dipnot Yayınları.
- Tonus, Ö., & Baykal, S. (2003). Avrupa Birliği Anayasa Taslağı Üzerine Değerlendirmeler. *Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, s. 115-132.
- Topal, C. (2016). Suriye İç Savaşı ve Uluslararası Düzen. *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*, s. 117-122.
- Tosun, U. (2022). Truman Doktrini'nin İlanı ve Türkiye'deki Etkileri. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, s. 1705-1715.
- Tuncer, F. (2020). ABD'nin Yeni Çevreleme Konsepti: Kosova Örneği. *Turkish Studies-Economy*, s. 975-985.
- Turan, A. (2010). Avrupa Birliği Güvenlik Aktörü Olmaya Ne Kadar Yakın. *Bilgi Strateji*, s. 29-58.
- Turan, İ., & Keskin, B. (2017). Çevreleme Politikasının Çin'e Uygulanabilirliği. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, s. 707-717.
- Türkoğlu, İ., & Seçilmiş, İ. (2006). Franz Oppenheimer'in Devlet Kuramı. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, s. 83-96.
- Uçar, Ö. (2023). Küreselleşmenin Sosyal Adalet Etkisi. *Doktora Tezi*. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Urhan, V. (2016). Siyaset Felsefesinde Adalet, Eşitlik, Özgürlük. *Kaygı Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, s. 103-119.
- Uygun, E. (2022). Değişen Avrupa Savunma ve Güvenlik Anlayışı Dinamiği: Fouchet Planı ve Avrupa Birliği Anlaşması. *1. Uluslararası Lisansüstü Öğrenci Konferansı: 21. YY.'da Güvenlik ve Barışın İnşası Tam Metin Bildiri Kitabı* (s. 117-160). İstanbul: İstanbul Aydın Üniversitesi.
- Ürek, O. (2001). Kant'ta Aydınlanmanın Olanağı Olarak İnsana Saygı. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, s. 17-24.
- Wiesner-Hanks, M. (2021). *Erken Modern Dönemde Avrupa 1450 - 1789* (8. Basım b.). (A. Berktaş, Dü., & H. Çalışkan, Çev.) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Yalçın, G. D. (2011). Eleştirel Söylem Analizi Çerçevesinde Avrupa Birliği'nde Kültürlerarası Diyalog. *Doktora Tezi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yekeler, B. (2016). Avrupa Birliği Vatandaşlığı. *EURO Politika*(2), s. 28-57.
- Yeniçirak, H. (2020). Devrim Reaksiyon Olarak Sosyoloji: Devrim, 1789 Fransız Devrimi, İlerleme ve Gelenek. *Doktora Tezi*. Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yıldırım, E. (2007). Avrupa Bütünleşmesinin Düşünsel Temelleri. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yıldırım, M. (2020). Rönesans ve Reformasyon. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi*, s. 184-210.
- Yıldırım, M. C. (2010). Avrupa Birliği'nde Federalist Yaklaşımın Bütünleşme Perspektifine Etkisi ve Türkiye Tartışması. *Doktora Tezi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yıldız, M. (2003). Devlet ve Hukuk Bağlamında Hobbes, Rousseau ve Kant'ta Özgürlük Sorunu. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, s. 45-49.
- Yılmaz, E., Palancı, M., Ünal, Ö., Gök, C., Balki, M., & Kurt, S. (2016). Medeniyet ve Kültür Kavramlarına İnsan Doğasının Somato-Psiko-Spirüeliliği Üzerinden Yeni Bir Bakış. *Çocuk ve Medeniyet*, s. 17-42.
- Yöyen, H. (2022). John Rawls'un Adalet Teorisi ve Ekonomik Özgürlükler: Türkiye Örneği. *Doktora Tezi*. Manisa: Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yücel, G. Ş. (2013). Avrupa Birliği Adalet Divanı'nın Avrupa Birliği Vatandaşlığı ile İlgili Son Yaklaşımları. *Marmara Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 21(2), s. 37-54.
- Yücel, Z. (2011). AB'nin Orta Doğu Perspektifinden Suriye Politikası. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 9(16), s. 85-98.

Zariç, S. (2017). Tarihsel Kökeninden Ülkelere Göre Türlerine Aydınlanma Felsefesi (Çağı) ve Türkiye Cumhuriyeti. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(28), 33-54.

Zsiros, S. (2022, Mayıs 3). *Guy Verhofstadt: AB, üyelerin veto yetkisini kaldırmayı planlıyor; Avrupa ordusu teklifi gündemde.* euronews.com: <https://tr.euronews.com/2022/05/03/guy-verhofstadt-ab-uyelerin-veto-yetkisini-kald-rmay-planl-yor-avrupa-ordusu-teklifi-gunde> adresinden alındı

